

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1920

3685

III unimph

49199-8

L-61

y-4- w 14

x

096 5/12/77

2002

2018

Ընդունած է որպէս դասագիրք պետական դպրոցների համար

491.99 - 8

L-91
պ.

ԼՈՒՍԱԲԵՐ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Կազմեցին

ՍՏ. ԼԻՍԻՑԵԱՆ, ՏՈՎԶ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՏԱՄԱՆԵՐԿՈՒՆԵՐՈՐԴ ՏԻԳ

Մեր ինքնուրոյն եւ փոխադրած յօդածների, ինչպէս եւ մեր նկարների արտատպութեան իրաւունքը վերապահում է:

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան «Պրոգրես» Լ. Պօղոսեանի, Լորիս-Մելիքեան փ. № 1.
1920

9044

1. Ամենից լաւ տուներ

Այնտեղ, ուր հովը խաղում է ազատ
 ու ջուրն աղմուկով անվերջ փրփրւում,
 այնտեղ իր բարի, իր սիրող մօր հետ
 մի շատ անհանգիստ տղայ էր ապրում
 մի հին խրրճիթում,
 մի գորշ խրրճիթում,
 գետի եզերքին,
 ծառերի տակին:

Մի օր էլ եկաւ անհանգիստ տղան,
 կանգնեց իր բարի, իր սիրող մօր դէմ.
 «Մայրիկ, այստեղից պէտք է հեռանամ.
 միակ ձանձրալի տեղը, որ գիտեմ,
 էս հին խրրճիթն է,
 էս գորշ խրրճիթն է,
 գետի եզերքին,
 ծառերի տակին:

«Թող գնամ, շրջեմ աշխարհից աշխարհ,
 ճամբորդեմ լաւ-լաւ տներ տեսնելու,
 ամենից լաւը ընտրեմ մեզ համար,
 դամ քեզ էլ առնեմ ու փախչենք հեռու

էս հին խրրճիթից,
էս գորշ խրրճիթից,
գետի եզերքին,
ծառերի տակին»:

Ու գնաց, երկար թափառեց տղան,
մեծ ու հոյակապ շատ տըներ տեսաւ,
բայց միշտ, ամեն տեղ պակաս
էր մի բան...

Ու հառաչելով ետ վերադարձաւ
էս հին խրրճիթը,
էս գորշ խրրճիթը,
գետի եզերքին,
ծառերի տակին:

«Գլտամբ, զաւակս», հարցրեց մայրը,
ուրախ նայելով իր տղի վրայ:
«Ման եկայ, մայրիկ, աշխարհից աշխարհ,
ամենից սիրուն, լաւ տունը որ կայ,
էս հին խրրճիթն է,
էս գորշ խրրճիթն է,
գետի եզերքին,
ծառերի տակին»:

- 1) Գորշ ու հին խրճիթը ինչու էր ամենից լաւ նրա համար:
2) Մեծ ու հոյակապ տներում ի՞նչ բան էր պակաս նրա համար:

Գ ր ի ր՝ ո՞րտեղ էր ապրում անհամբաւ տղան, ո՞ր գնաց եւ վերադարձին ի՞նչ ասան մօրը:

եզերք—ափ:
շրջել—ման գալ, պտտել:
թափառել—ման գալ դէս ու դէն, առանց որոշ նպատակի:
հոյակապ—մեծ ու գեղեցիկ, փառաւոր:
հառաչ—ախ, հառաչել—ախ քաշել:

2. Առաջին դասը

ա

Առաջին դասին եկաւ մեր նոր վարժապետը. Բարձրահասակ, անմօրուս մի մարդ, երկար ու սև մազերով, ճակատի մէջտեղը՝ մի խոր կնճիռ:

Երբ մենք գրքերն ու տետրակներն էինք հանում ու պատրաստում էինք գրիչները, նա լուռ կանգնել էր՝ մի ձեռքով յենլած ամբիոնին: Նա լուրջ ու մռայլ դիտում էր պատուհանից դուրս, դիմացի տան կտուրը:

Յետոյ սկսեց ման գալ նստարանների մէջ և թելադրել. Մօտեցաւ աշակերտներից մէկին, բռնեց նրա կզակը, հարցրեց՝ ինչո՞ւ է այդպէս դժգոյն, ու ձեռքը դրաւ ճակատին իմանալու համար՝ արդեօք ջերմ չունի՞:

Այդ միջոցին մի ուրիշ տղայ ուսուցչի ետևից սկսեց ծամածռութիւններ անել: Վարժապետը յանկարծ շուռ եկաւ, տղան վախեցած նստեց տեղը ու գլուխը կախ սպասում էր, թէ հիմա ինչ է լինելու:

Վարժապետը ձեռքը դրաւ նրա գլխին ու ասաւ հանգիստ.

—Միւս անգամ այդ տեսակ բան չանես:

Ուրիշ ոչինչ, և շարունակեց թելադրելը:

բ

Երբ մեր աշխատանքը վերջացրել էինք, վարժապետը բարձրացաւ ամբիոն, նստեց, լուռ նայեց մեզ ամենքիս, ապա հանդարտ ու մեղմ ձայնով ասաւ.

—Լսեցէք, տղերք: Ամբողջ մի տարի մենք միասին աշխատելու ենք. շանանք, որ լաւ անցնեն մեր օրերը. ես ընտա-

նիք չունիմ: Ունէի մի մայր, նա էլ այս տարի մեռաւ: Մե-
նակ եմ. ձեզնից գատ աշխարհիս երեսին ոչ ոք չունիմ: Դուք
էք իմ զաւակները: Ես սիրում եմ ձեզ. դուք էլ սիրեցէք ինձ:
Յոյց տւէք որ լաւ ու բարի տղերք էք: Բառերով խոստում
չեմ ուզում ձեզնից. ես վստահ եմ, որ արդէն «այո» ասացիք
ձեր սրտերում... Շնորհակալ եմ:

Հնչեց զանգը. անձայն հաւաքեցինք տետրակները ու լուռ
դուրս էինք գալիս իրար ետեւից, երբ չարութիւն անող աշա-
կերտը մօտեցաւ վարժապետին ու դողդոջուն ձայնով ասաւ.

—Ներեցէք ինձ, պարոն:

Վարժապետը բռնեց նրա գլուխը, ճակատը համբուրեց ու
ասաւ.

—Գնա, տղաս:

- 1) Ո՞րը եղաւ նոր վարժապետի առաջին դասը:
- 2) Վարժապետը ինչո՞ւ աշխատէ լուրջ էր ու մոռալ:

Պ ա ս մ ի՛ր՝ ձեր դպրոցի առաջին դասն ի՞նչպէս էր:

Գ ր ի՛ր՝ ի՞նչ արաւ չար տղան, ուսուցիչը ի՞նչպէս վարեց եւ ի՞նչ
արաւ տղան, երբ զանգը տիկն:

Կնճիռ—կաշի ծալք, գլխաւորապէս դէմքին:

Կզակ—ներքեւի ծնօտի սուր մասը:

Ծամածուութիւն—դէմքի ծրմուկը, սովորաբար ծաղրելու հա-
մար:

մեղմ—հանգիստ ու անուշ:

Չանալ—աշխատել, ճիգ թափել:

խոստում—տւած խօսք:

վստահ—հաստատ հաւատացած:

1. Բարձրահասակ մարդ. իսկ ի՞նչպէս ենք ասում կարճ
հասակ ունեցողին, միջին հասակ ունեցողին:

2. Հիւանդը ջերմ ունի. ուրիշ ի՞նչպէս կասես:

3. Անմօրուս—մօրուք չունեցող. ի՞նչպէս կասես բէխ չունե-
ցող, մազ... ատամ... ձեռք... ոտք չունեցողին:

3. Վ ե՛ր կաց

Վեր կաց, մանուկ, խորունկ քնից,
արևն արդէն ծագել է:

Վեր կաց փափուկ քո անկողնից,
հաւը վաղուց խօսել է:

Դէ՛շուտ, վեր կաց, էլ մի բընի,
ծոյլ ու անհոգ՝ անկողնում:

Սո գրքերդ, դպրոց դիմի,
որ բախտ գտնես դու կեանքում:

1. Մանուկը վեր կացաւ, մանուկը զարթնեց. ի՞նչ տար-
բերութիւն կայ:

2. Փափուկ անկողին, փափուկ բարձ. ի՞նչպէս կը լինի հա-
կառակը:

3. Հաւը խօսեց. ուրիշ կերպ ի՞նչպէս կասես:

4. Փոքրիկ ձիավար

ա

Դեռ մանկութիւնից ձի նստելու սաստիկ սէր ունէի:
Հեծնում էի մի փայտի վրա ու ժամերով վազվզում էի բակում:

Յետոյ երբ մի քիչ մեծացայ՝ փայտի նժոյգին փոխարի-
նեցին կենդանի արարածները: Հորթերը հանգիստ չունէին
ձեռքիցս, մինչև անգամ գայլի նման մեր ահագին շունը:
Բռնում էի նրա երկար աղանջներից ու թռչում մէջքին. բարի
շունը ներում էր իմ չարութիւնները ու գնում էր այն կողմը,
ուր ես շուռ էի տալիս:

բ

Երբ տասը տարեկան դարձայ, ամեն երեկոյ անհամբեր
սպասում էի նախրի արօտից դառնալուն: Հէնց որ հեռից

նկատում էի մեծ ճամբի վրա փոշու բարձրանալը, վազում էի տառարի առաջ, բռնում էի աւանակներից մէկին ու ցատկում մէջքին: Ի՞նչ ուրախութիւն էր, երբ նա վազում էր հեռու դաշտերի մէջ...

Աւանակներից յետոյ հերթը եկաւ մատակ ձիերին: Պինդ բռնած վայրենի մատակի բաշից, մրրկի պէս պարտեցնում էի մերկ ու առանց սանձի ձիուն: Հովիւները բարկանում էին, զգուշացնում, բայց ո՞վ էր ականջ դնողը:

Քանի՜-քանի անգամ վեր եմ ընկել, քանի անգամ կոտրել եմ ձեռս, ոտս, քանի անգամ տուն են տարել ինձ երեսու շարդւած ու արիւնլալ...

Մայրս լաց էր լինում, ասում էր, որ ես «սատանի ծընունդ եմ» և գնում գանգատւում էր վարժապետիս:

Ոչինչ չէր օգնում:

Աւելի հասուն տարիքում ի՞նչ պարապմունք կը սիրէ այդ տղան:

Պա՛ս մի՛ր՝ դու ի՞նչ բանի սէր ունէիր մանկութեանդ:

Նժոյգ—հեծնելու լաւ տեսակի ձի:

Փոխարինել—մի բանի տեղը, մի բանի փոխարէնը բռնել, յաշորդել:

արարած—Աստուծո՛ւ ստեղծած, կենդանի արարած—անասուն:

մատակ—էգ ձի:

բաշ—ձիու վզի երկար մազերը:

մրրկիկ—սաստիկ քամի, փոթորիկ:

արիւնլալ—երեսը արիւնոտած, արիւն և լւանալ աւատներից, այսինքն՝ արիւնով լւացած:

սատանի ծնունդ—սատանից ծնւած, սատանի ձուտ:

1. Զիավար, մերենավար. էլի ի՞նչ վարող: Ի՞նչ ասել է վարել արմատը:

2. Նստել և հեծնել. ի՞նչ տարբերութիւն ունի: Օրինակներ բեր:

3. Շան գլուխը շուռ էի տալիս, ուրիշ ի՞նչպէս կասես:

4. Ո՞րն է նախիրը. ո՞րն է հօտը:

5. Հերթը եկաւ. ուրիշ կերպ:

5. Այգեկութ

Աշունը սարից որ այգի հասաւ,
այգու ծառերը բեռնւած տեսաւ,
դէմքը խոժոռեց ու չեկաւ դուրը.
«էտ պտուղները ցած առէք, ասաւ,
էտ դեղձն ու խնձոր, խաղողն ու նուռը,
ու վատ չի լինի, եթէ փակէք դուռը»:

Աշնան պատուէրը հէնց որ լսեցին,
մարդիկ շտապով այգի վազեցին.
Ի՞նչ բէֆ, ի՞նչ խնդում, շատ ուրախացան...
Քաղլակ ու կթոց իսկոյն ուսեցին,
կրեցին մառան, կրեցին հնձան.
Ծառն ու որթերը ձեռաց մերկացան:

Աշունը ի՞նչ է սիրում: Իսկ մենք ի՞նչ ենք սիրում աշնանը:

Փրի՛ր՝ մարդիկ ի՞նչ արին այգում, երբ աշունը եկաւ:

այգեկութ—այգեքաղ:

դէմքը խոժոռել—խիստ ու դժգոհ դէմք չինել:

քաղլակ—փոքրիկ կողով, որի մէջ քաղած պտուղը դնում են:

կթոց—մեծ կողով: Ո՞րն է արմատը:
որթ—խաղողի թուփ, վաղ:

1. Ի՞նչ ասել է՝ ուսել, խնդում, պատուէր, ձեռաց:
2. Ի՞նչ են անում մառանում. ի՞նչ են անում հնձանում:
3. Ծառերը բեռնւած են. ուրիշ ի՞նչպէս կասես:

6. Դեղձ

Արուսեակը երկու կարմիր դեղձ
ձեռքին՝ ուրախ-ուրախ վազեց խո-
հանոց:

Խոհանոցում կանգնած էր լացք
անողի փոքրիկ, գունատ աղջիկը
պատուած շորերով: Յանկարծ

դեղձերից մէկը դուրս պրծաւ Արուսեակի ձեռքից ու գլորւեց
աղջկայ կողմը: Արուսեակը շտապով կռացաւ, բռնեց դեղձը,
ինքն էլ չէր իմանում ինչու՝ կարմրեց ու փախաւ խոհանո-
ցից դուրս:

Երկար մտածում էր: Վերջն ինքն իրան ասաւ.

—Էս մէկը կուտեմ, միւսը կը տանեմ նրան:

Ու մէկը կերաւ: Մնաց մի մեծ, փափուկ, կարմիր դեղձ,
թաւիշի նման:

Շուտով դրանից էլ միայն կորիզը մնաց:

Արուսեակը շփոթւած վազեց մօր սենեակը:

—Մայրիկ, դու հօ ի՞նձ էիր տւել այն դեղձերը:

—Այո, աղջիկս:

—Տւել էիր որ ուտեմ:

—Այո:

Արուսեակը ոչինչ չը պատասխանեց,
բայց անհանգիստ էր:

—Տւել էր ու կերայ: Ի՞նչ վատ բան եմ արել որ...
Բայց ինչ էլ որ անում էր՝ լացք անողի աղջիկը աչքից
չէր հեռանում:

Ի՞նչն էր, որ Արուսեակին հանգիստ չէր տալիս:

Գրի՛ր՝ ի՞նչ պատահեց, երբ Արուսեակը մտաւ խոհանոց եւ ին-
չու կարմրեց:

Ա. ռ. ա. ծ. — Կուշտը քաղցածին մանր կը բրդի:

Թաւիշ — մախմուր, մետաքսէ խաւոտ կտոր:

1. Ի՞նչ տարբերութիւն կայ այս բառերի մէջ. պատուել ու
պատուտել, կտրել—կտրտել, կտտրել—կտտրտել: Ի՞նչ աւելա-
ցրինք և ձրտեղ՝ այդ տարբերութիւնն ստանալու համար:

2. Լացք անողին մէկ բառով ի՞նչ կասենք: Իսկ ներկ անո-
ղին, կռիւ անողին... Ո՞րն է մասնիկը և ի՞նչ է նշանակում այդ
մասնիկը:

7. Գիւղացին եւ ծառը

Փայտհատ Մոսին

Կացինն ուսին

մտաւ անտառ:

«Հոգիս», ասաւ

նրան մի ծառ.

«Դալար մնան քո կոները,

կացինդ առ, էս ծառերը

չորս բոլորս ջարդիր զատ-զատ.

ինձ չեն թողնում բուսնեմ ազատ:

Տես՝ կապել են գլխիս կամար,

արե չըկայ խեղճիս համար:

Ո՞նց կարող եմ ես զօրանալ,

չըջակայքիս զարդը դառնալ»:

Կացինն առաւ փայտհատ Մոսին,

մէկ էս ծառին, մէկ միւսին,
ծառի շուրջը լայն ու արծակ
մի տեղ բացեց շատ ընդարձակ:
Բայց խնդումը շատ չըտեց.
էն լաւ֊օրին վառն հետեց:
Հա արեւը ծառը մրկեց.
հա կարկուտը ճիւղքից զրկեց,
ու մի օր էլ քամին սաստիկ
կոտորեց ծառը չարաբաստիկ:

Գ ր ի ր՝ ի՞նչ անբախտութիւն պատահեց ծառին եւ ինչո՞ւ:

Փայտհատ — փայտ կտրող:
դալար — կանաչ, ջահէլ: Դալար մնան կռներդ — թարմ և ու-
ժով մնան, չչորանան քո կռները:
կամար կապել — կամար շինել:
մրկել — այրել, խանձել:
չարաբաստիկ — անբախտ:

1. Շրջակայք — շուրջը եղած տեղերը: Փսկ մօտակա՞յք:
2. Փայտը շարդում են. ուրիշ ի՞նչ են անում և ինչո՞վ:
3. Շատ չտեց. ուրիշ ի՞նչ կերպ կատես:

8. Զախորդ Փանոսը

ա

Ժամանակով մի աղքատ մարդ է լինում, անունը Փանոս:
Ինքը մի բարի մարդ է լինում, բայց ինչ գործ որ բռնում է,
ձախ է գնում: Դրա համար էլ անունը դնում են Զախորդ
Փանոս: Ունեցած-չունեցածը մի լուծ եղն է լինում, մի
սայլ ու մի կացին:

Մի օր եզները սայլում լծում է, կացինը առնում գնում
անտառը փայտի: Անտառում էս Փանոսը միտք է անում, թէ
մի բան որ ծառը կտրելուց յետոյ մին էլ նեղութիւն պէտք է
բաշեմ, ահագին գերանը գետնից բարձրացնեմ. գցեմ սայլի

մէջ, աւելի լաւ է՝ արի հէնց սայլը լծած բերեմ ծառի տա-
կին կանգնեցնեմ, որ ծառը կտրեմ թէ չէ՝ ուղղակի ընկնի մէջը:
Ասածն արած է:

Եզներով սայլը բերում է մի մեծ ծառի ներքե կանգնե-
ցնում, ինքը անցնում վերի կողմը, կացինը բաշում — թըրը՝ խկ
հա թըրը՝ խկ: Շատ է բաշում թէ բիշ, էտ էլ ինքը կիմանայ,
ծառը ճրճալով գալիս է զարկում, տակոյն անում, սայլը
շարդում, եզներն էլ հետը: Փանոսը մնում է ապշած: Ի՞նչ
պէտք է անի: Նոր կացինը վերցնում է ու ծոծրակը քորելով
ճամփա է ընկնում դէպի տուն:

բ

Ճամփին մի լճի ափով անց կենալիս է լինում, տեսնում
է մէջը վայրի բաղեր են լողում: Ասում է՝ դուխը քարը,
չեղաւ չեղաւ, արի գոնէ մի բաղ սպանեմ, տանեմ տամ կնկանս:

Ասում է ու կացինը պտրտում, շարտում դէպի բաղերը,
որ մինը սպանի: Բաղերը ճղճալով ցրում են, փախչում՝
որը եղէգնուտն է մտնում, որը թռչում գնում, կացինն էլ
ընկնում է լճի խոր տեղը, կորչում:

Փանոսը մնում է լճի ափին կանգնած միտք անելիս՝ ի՞նչ
անի, ի՞նչ չանի: Շորերը հանում է գնում լճի ափին, ինքը
մտնում մէջը, որ կացինը հանի:

Գնում է, գնում, քանի առաջ է գնում, շուրն էնքան
խորանում է. տեսնում է՝ կարող է խեղդել, դէ ինքն էլ խե-
լօք մարդ, ետ է դառնում, դուրս գալիս:

Դու մի ասիլ, Փանոսը որ լիճն է մտնում, էտ ժամանակ
լճափով մի անց կենող է լինում: Տեսնում է էստեղ թափած
շորեր կան, եղէգնուտի մէջ խորը գնացած Փանոսին էլ չի
նկատում, շորերը հաւաքում է, առնում գնում:

գ

Փանոսը լճից դուրս է գալիս, տեսնում՝ շոր չկայ: Մնում
է տկլոր կանգնած:

Տկլոր կանգնած միտք է անում՝ «Ի՞նչ անեմ, Տէր Աստուած, էսպէս տկլոր ուր գնամ»:

Ապաստում է մինչև մուլթն ընկնի: Միթան հետ վեր է կենում գնում գիւղը: Որ գիւղին մօտենում է, ասում է՝ «էսպէս տկլոր որ գնամ մեր տուն, տանըցիք ի՞նչ կասեն: Արի գնամ, ախպօրիցըս շոր առնեմ հագնեմ, էնպէս գնամ տուն»:

Ճամփէն ծռում է դէպի ախպօր տունը:

Դու մի ասիլ, էտ գիշեր էլ ախպօր մօտ մեծարք կայ, քէֆի էլ էն տաք ժամանակն է: Դուռը ծերպ է անում, տեսնի՛ ով կայ, ով չկայ. հիւրերից մինը կարծում է թէ շունն է, ձեռի կրծած ոսկորը շարժւում է դէպի դուռը, ոսկորը դիպչում աչքին, աչքը հանում:

Փանոսը ցաւից՝ վայ-վայ անելով ետ է դառնում. շներն էս ձայնի վրա վեր են կենում, տեսնում են, օհօ, միթնումը հրէս մի տկլոր ոքմին, ու չորս կողմից վրա են տալիս:

Շների հաշոցի վրա մարդիկ դուրս են թափում, տեսնում են մի տկլոր մարդ փախած գնում է, շները ետևից: Առանց երկար ու բարակ մտածելու վճռում են, որ կայ թէ չկայ՝ սա սատանայ է: Բաւական տեղ հայհոյելով, հարա-հրոցով ընկնում են ետևից, հալածում, տանում գցում անտառները: Շներն էլ ետևիցը մի ճուռը պոկում են, ու էսպէս տկլոր, աչքը հանած, կաղին տալով խեղճ Փանոսը գնում է կորչում:

դ

Միւս օրը գիւղում տարածւում է, թէ՛ հապա չէք ասիլ՝ «Փանոսը կորել է: Գնացել է անտառը փայտի ու ետ չի եկել: Գեղահաւան հաւաքւում են գնում. գնում են անտառը, ման գալիս, սայլն ու եզները գտնում են ծառի տակին շարզւած ու ինքը չկայ:

Դէս Փանոս, դէն Փանոս. հարց ու փորձով հագուստն էլ գտնում են մէկի մօտ:

— Այ մարդ, էս հագուստը սրտեղից է ընկել քեզ մօտ:

— Թէ՛ ախպէր, էս հագուստը էսպէս մի լճի ափին վէր ածած էր, հաւաքեցի բերի:

Գնում են լճի չորս կողմը պտըտում, կանչում «Փանոս, Փանոս», Փանոսը չկայ:

Վճռում են, որ Փանոսը խեղդւել է:

Գալիս են ժամ ու պատարագ են անում, քելէխը տալիս: Կնիկն էլ մի քիչ սուգ է անում, Փանոսին գովում, ափսոսում, յետոյ մի ուրիշ մարդ է ուզում, հետը պսակւում գնում:

Հիմի կը հարցնէք թէ՛ հապա Փանոսը ի՞նչ եղաւ:

Ճշմարիտն ասեմ, ես էլ չգիտեմ՝ ինչ եղաւ. էն գնալն էր, որ գնաց, էլ ետ չեկաւ:

Բայց երբեմն-երբեմն մտածում եմ խեղճ Փանոսի մասին, մտքումս ասում եմ՝ դու ասա՛ ինչի՞ցն է, որ կեանքում մէկ-մէկ մարդու էսպէս ձախորդութիւնը պատահում է: Ի հարկէ, կարող է մարդու իրեն յիմարութիւնիցն էլ լինել, բայց մի՞թէ մեր խեղճ Փանոսն էտքան յիմար է:

Գ ր ի՛ր՝ թէ ինչպէս Փաճոսը ծառ էր կտրում կամ թէ ինչպէս կորցրեց իր հագուստը:

Ժոժրակ—գլխի ետևի մասը, վզից բարձր:

Եղէգնուտ—մի տեղ ուր շատ եղէգ (դամիշ) է բուսած:

մեծարք—հրաւէրք, պատիւ տալ:

դռան ծերպ—դռան արանք, դռան նեղ բացւածք:

ոքմին—մի մարդ, մէկը:

հալածել—ետևից ընկնել:

ճուռը—ոտի ներքևի կէտը, ազդրից մինչև սրունքը:

գեղահաւան—ամբողջ գիւղով միասին:

քելէխ—հոգեհաց, մեռելի յիշատակին տւած ճաշ:

1. Ի՞նչ ասել է՝ գործը ձախ է գնում... գլուխը քարը... քէֆի տաք ժամանակ... կուր տաք ժամանակ:

2. Սայլը տակովն անել. ուրիշ ինչպէս կասես:
3. Ի՞նչ տարբերութիւն կայ՝ կաղալ և կաղին տալ:

9. Տերեւաթափ

«Այ փոքրիկներ, սիրունիկներ»,
ասաւ քամին տերեւներին,—
«աշունն եկաւ, մօտ է ձմեռ,
ի՞նչ էք դողում ծառի ծէրին:
Ոսկի դեղին, վառ ծիրանի
գոյներ հագէք խայտաբղէտ
ու ճիւղերից ձեր մայրենի
եկէք ինձ հետ, փախէք ինձ հետ...
Եկէք տանեմ թեթեւ-թեթեւ,
անհետ ճամփով, անյայտ տեղեր.
չէք իմանայ այսուհետեւ
էլ ինչ է դող, ինչ է ձմեռ...»:
Տերեւները հէնց լսեցին,
նախշուն-նախշուն գոյներ հագան,
սրւսրւալով տխուր երգեր՝
քամու թևին թռան, փախան:

Քամին նրանց ու՞ր է տանելու:

Խայտաբղէտ—զանազան, խառն գոյներ ունեցող:
անհետ ճամփա—ճամփա, որի վրա հետք չի մնում:
ծիրանի գոյն—պայծառ կարմիր:

1. Ի՞նչ ասել է՝ տերեւաթափ. որոնք են արմատները: Ի՞նչ ասել է ոսկի դեղին:
2. Վառ ծիրանի, վառ կարմիր, վառ կանաչ: Ի՞նչ մտքով է դործ ածւում վառ բառը գոյների հետ:

10. Կօշիկ սրբող Թոմասը

Վ

Վաղ առաւօտ է. ահագին քաղաքի կէսը քնած է դեռ:
Բայց Թոմասը ոտի վրայ է վաղուց, ու շրւշրւացնելով գնում
է գործին՝ ուսից կախած իր տուփը, որի մէջ խոզանակներն
են ու կօշիկ ներկերը:

Փոստի շէնքի դէմը, պլխաւոր մուտքից ոչ հեռու, անձ-
րեից պաշտպանւած մի անկիւնն է նրա աշխատանոցը. այդ-
տեղ նստած է նա ամբողջ օրը իր տուփի ու խոզանակների
առջև: Ամառուայ շրջին, ձմեռուայ ցրտին միշտ հնչում է նրա
քնքուշ ձայնը.

«Համեցէք, պարոն, մաքրեմ ձեր կօշիկները. ագամանդի պէս
փայլեն, հայելու պէս տես-
նէք մէջը ձեր պատկերը...
Թանգ չէ, պարոն, միայն
հինգ կոպէկ»...

Ասում է ու այնպէս քաղ-
ցրը ժպտում, այնպէս կա-
տակով, որ անցորդը ակա-
մայ կանգ է առնում:

Բ

Մօ - թն նկնում է թէ չէ,
Թոմասը հաւաքում է ձե-
ռաց իր փոքրիկ շարժական
խանութը ու գնում տուն:
Քաղաքի ծայրին, մի խուլ

փողոցի խորքումն է նրանց ցած լիկ հին տունը:

Թոմասը դատարկում է գրպանի սև փողերը մօր գոգնոցի
մէջ, արագ ընթրում ու շտապում է դուրս:

Ուղիղ ժամը ութին սկսւում են երեկոյեան դասերը: Այս

երկրորդ ձմեռն է, որ Թումասը կանոնաւոր գնում է գիշեր-
ները դպրոց: Յերեկւայ այն ժամերին, երբ յաճախորդներ չեն
լինում, Թումասը փողոցի անկիւնում, իր տուփի առջև միշտ
մի փոքրիկ զիրք ունի ձեռքին:

Այդ փոքրիկ զիրքերը ասում են նրան, թէ քանի-քանի
մեծ մարդիկ իր նման են եղած իրանց կեանքի սկզբին. քանի-
քանի մեծ մարդիկ հետզհետէ առաջ են գնացել ու բարձրա-
ցել են միայն իրանց աշխատանքով և յամառ կամքով:

Եւ Թումասը վճռել է որ ինքն էլ պէտք է դառնայ անապատ-
ճառ մի մեծ մարդ. ինչ տեսակ բաներ պիտի հնարի մարդ-
կանց համար, ինչպէս պէտք է պահի մայրիկին ու քոյրիկ-
ներին...

Այո՛, մի մեծ մարդ. անապատճառ:

Ինչ էք կարծում. Թումասի ուզածը պիտի աջողի՞. եւ ինչո՞ւ:

Պասմիւր՝ ֆո ծանօթների սէջ կա՞յ մէկը, որ իր աշխատանքով
մարդ է դառել: Նա առաջ ի՞նչ է եղել եւ ինչո՞ւ է առաջ գնացել:

Գրիւր՝ ի՞նչ է Թումասը, ո՞րտեղ է նրա աշխատանքը եւ այնտեղ
նա ի՞նչ է անում, երբ լաճախորդներ են լինում. ի՞նչ է անում ազատ
ժամանակ:

Խուլ փողոց—եա ընկած փողոց:

յաճախորդ—մուշտարի (թուրք.) գնորդ:

1. ցած—ցածիկ, կաղ—կաղիկ, հաստ—հաստիկ, փափուկ—
փափուկ. ինչի՞ համար է աւելանում լիկ մասնիկը:

2. սե փող, սպիտակ փող—ինչասել է... էլի ինչ տեսակ փող
է լինում:

11. ԱՇՈՒՆ

Աշուն. գորշ երկինք, մերկ դաշտեր, ուկի,

աշխարհն է թաղւել մէզ—մառախուղում.

դատարկ են զեղնած բակերը գիւղի,

էլ դուրսը ոչ ոք, ոչ ոք չի խաղում:

Սարից իջնում է տուն հօտը վերջին,
հանդուժն էլ չը կայ շարժում, շառաչին,

մարդարտէ ցօղն է պաղել
կանաչին,

լեռների վրա բարակ շաղ ու
ձիւն:

Լալիկ է գետը. ոչ ճղփիւն, ցնցուղ,
ոչ ուրախ քրքիշ, ոչ լող ու ճիչ կայ.
ամեն տեղ զանգաղ քաղւող կապոյտ ծուխ,
մահւան լռութիւն, դաժան պարզկայ:

գորշ—մութագոյն:

ուղի—ճանապարհ:

պաղել—սառչել:

լալիկ—համբանալ, լռել:

ճղփիւն—ալիքի թեթև ձայն:

ցնցուղ—ջրի մանր կաթիլներ:

դաժան—խստասիրտ, անզուլթ:

պարզկայ—ցուրտ և պարզ գիշեր:

1. Ե՛րբ ենք ասում ծուխը քաղւում է և ե՛րբ ծուխը փրո-
ւում է:

2. Բացի ճղփիւնից՝ գետի ի՞նչ ձայներ գիտես:

12. Հերոսը

ա

Մայրիկ, արի երևակայի՛նք, որ մենք ճափորդ ենք ու
անցնում ենք մի վտանգաւոր անապատ աշխարհով:

Դու գնում ես կառքով, իսկ ես քո կողքից զալիս եմ ձիով.
Արդէն երեկոյ է և արեւը մայր է մտնում: Մեր առջև
փռւած է տխուր ու գորշ անապատը: Չորս կողմը մերկ է ու
տափարակ:

Դու վախենում ես ու մտածում.

«Չգիտեմ՝ էս ուր ենք ընկել»:

Իսկ ես ասում եմ քեզ.

—Մայրիկ, մի՛ վախի:

Բ

Ամբողջ դաշտը ծածկւած է թփերով ու կոշտ խոտերով.
Նրանց միջով անցնում է միայն մի նեղ, ծուռումուռ
արահետ:

Թուխպը աւելի թանձրանում է և ծածկում երկինքն
ու երկիրը. և մենք էլ չենք կարողանում ջոկել, թէ ուր
ենք գնում:

Դու ինձ կանչում ես ու շշնջալով հարցնում.

—Այն ի՞նչ լոյս է, այ, ցածը, ափի մօտ:

Իսկ ես ասում եմ քեզ՝

—Մայրիկ, մի՛ վախի:

Գ

Մէկ էլ սոսկալի աղմուկ է լսւում և ամեն կողմից մեզ
փրա են յարձակւում սև-սև մարդիկ:

Դու կուչ ես եկել կառքի մէջ և Աստուած ես կանչում.

Կառապանն ու ծառան ահից զողալով թագնւում են
թփերի մէջ:

Ես ձայն եմ տալիս.

—Չվախես, մայրիկ, ես այստեղ եմ:

Դ

Երկար նիզակները ձեռքներին ու մազները գոգզւած՝
նրանք աւելի ու աւելի են մեզ մօտենում:

Ես գոռում եմ՝ «Չգուշ, չաբագործներ, էլի մի քայլ՝ և
դուք կորած էք»:

Նրանք նորից մի զարհուրելի աղմուկ են հանում ու
առաջ նետւում:

Դու բռնում ես ձեռքիցս ու ասում. «Աստուծո՛ւ սիրուն,
տղաս, մի՛ մօտենար նրանց»:

Ես ասում եմ.

—Մայրիկ, դու տե՛ս հիմա, թէ ես ի՞նչ եմ բերում
նրանց գլուխը:

Ե

Ես ասպանդակում եմ ձիս. նա սլանում է. վահաններն
ու նիզակները շաշումով իրար են դիպչում:

Կռիւը տաքանում է, դառնում է կատաղի և դու, մայրիկ,
եթէ տեսնէիր քո կառքից այդ կռիւը՝ սարսուռ կըզգայիր:

Ահա թշնամին փախչում է, մեծ մասը կտոր-կտոր եղած
փռւած է գետնին:

Ես գիտեմ, դու նստած ես մենակ ու կարծում ես, թէ
քո տղան սպանւած է արդէն:

Բայց ես արիւնոտ շորերով, զալիս եմ և ասում.

«Մայրիկ, կռիւը վերջացաւ»:

Դու կառքից դուրս ես թռչում, համբուրում ես ինձ ու
սեղմելով կրծքիդ շշնջում ես քեզ ու քեզ.

—Ի՞նչ պիտի անէի, եթէ տղաս ինձ հետ չլինէր:

Դու էլ քեզ հերոս երեակայե՞լ ես:

Պ ա ս մ ի՛ր՝ ի՞նչ հերոսութիւններ ու արեւ ես:

Գ ի ի՛ր՝ թէ ինչպէս մի համբուրդ պաշտպանեց աւազակներից
իր մօրը:

Հերոս—քաջութիւն անող մարդ:

Երեակայե՛լ—մաքի մէջ պատկերացնել, մաքի մէջ ներկայա-
ցնել:

արահետ—լայն, բանուկ ճանապարհ:
նիզակ—զէնք—երկար փայտ՝ ծայրը սուր երկաթ:
վահան—տախտակ՝ կաշւէ պատ կամ երկաթապատ, սովորաբար
կլոր. բռնում են ձեռքին՝ կռիւ ժամանակ հարձակից պաշտպանելու
համար:

շաչում—զէնքերի իրար դիպչելու ձայն:
սարսուռ—դող:
սոսկալի—քնչ ասել է. յօգւածի մէջ ուրիշ ի՞նչ բառեր կան
նոյն միտքն ունեցող:

13. Մայրը

Սենեակի միջին
կանթեղն է ցոլում.
զազազած քամին
դռանն է սուլում:

Անքուն մայրիկը
ընկած զոյգ ծնկան՝
օրօր է ասում,
օրօրում մանկան:

—Էհ, հե՛րիք, հե՛րիք,
մրրիկ ու քամի,

թողէ՛ք՝ մանկիկս
իր տեղում քնի:

Էլ մի՛ որոտայ
դու, ահեղ որոտ,
իմ անուշ բալէն
քնի է կարօտ:

Քնի՛ր, բա՛լիկս,
աղօթքով քո մօր.
քամի և որոտ
կը լռեն, օրօր:

կանթեղ—մի աման ձէթ, մէջը պատրոյգ, որ վառում են՝
լուսաւորելու համար: Սովորաբար վառում են սուրբերի պատկեր-
ների առջև:

բալա (թուրք.)—երեխայ, զաւակ:
զազազել—կատաղել:

զազազել—ուրիշ ի՞նչ կերպ կասես:

14. Գլուսնի կարօտ

ա

Մայրաքաղաքի հեռաւոր թաղում ծերունիների ապաստա-
րանի կողքին կար մի որբանոց: Մի առաւօտ ընդարձակ բակի
միջով ապաստարանից անցնում էի որբանոցը:

Ծառի տակ, ուրիշներից հեռու տեսայ մի գանդրահեր,
կարմրաթշիկ մանուկ: Դէմքն այնքան դուրեկան էր, որ կանգ
առայ ու շոյելով զլուխը՝ քաղցրութեամբ հարցրի.

—Անունդ ի՞նչ է, պստիկ:

Նա պատասխանեց և աւելացրեց՝ «Եօթը տարեկան եմ,
ոչ հայր ունիմ, ոչ մայր, ոչ էլ մէկ ուրիշը աշխարհիս երեսին:
Դրա համար էլ ինձ բերել են որբանոց», վերջացրեց նա իր
կենսագրութիւնը:

Կարեկցութեամբ ու մտերմօրէն շոյեցի թշերն ու մտայ
որբանոց: «Խեղճ երեխայ» — մտածում էի գնալիս:

բ

Երբ միքիչ յետոյ վերադառնում էի նոյն ընդարձակ
բակով, յանկարծ մէկը քաշեց փէշիցս:

Ետ նայեցի, տեսնեմ՝ նոյն փոքրիկ ծանօթ դէմքը:

Սաստիկ յուզւած էր ու այտերը շառագոյն. լուռ աղեր-
սող աչքերով նայում էր ինձ:

—Ի՞նչ է, սիրելիս, — հարցրի նրան:

—Ես ուզում եմ... — սկսեց նա ու կմկմաց:

—Ի՞նչ ես ուզում, ասա, — քաջալերեցի ես:

—Ուզում եմ... որ ինձ համբուրես...

—Քեզ համբուրե՛մ, — զարմացայ ես:

—Այո՛, — ասաւ նա՝ աչքերը ցած գցելով — գեռ ինձ ոչ-ոք
չի համբուրել, ոչ-ոք...

Քեզ ամենից շատ ո՞վ է սիրում: Մտածիր՝ ի՞նչ կը լինի քո կեանքը, եթէ քեզ ամենից շատ սիրողները չլինէին աշխարհիս երեսին:

Գ ր ի՛ր՝ պարոնը ո՞րտեղ հանդիպեց մանկան, ի՞նչ հարցեց եւ ի՞նչ պատասխան ստացաւ:

Գգւել—շոյել: Գգւանք—շոյանք:

ապաստարան—ապաստանելու, պահելու տեղ: Ծերունիների

ապաստարան—ծերունիներին պահելու տեղ:

դանգրահեր—գանգուր մազեր ունեցող: Ուրեմն ի՞նչ ասել է հեր:

կենսագրութիւն—կեանքի պատմութիւն:

մտերմօրէն—շատ մօտիկ, սիրող մարդու պէս:

կարեկցել—խղճալ, մեղքանալ:

շառագոյն—խիստ կարմրագոյն:

աղերսել—խնդրել, աղաչել:

մտերիմ մարդ—շատ մօտիկ, բարեկամ մարդ:

Մայր քաղաք—մը քաղաքին ենք ասում:

15. Պառաւի կատուն

ա

Միշտ միասին էին պառաւ Շողերն ու իր սե, ահագին կատուն:

Երբ պառաւ Շողերը տունն էր հաւաքում, կերակուր եփում կամ նստում գուլպայ գործելու, միշտ կողքին էր և կատուն: Պառաւը նրան էր գանգատում, թէ ինչպէս մտաները դողում են գուլպայ գործելիս: Կատուն մոռում էր, ճկուն մէջքը ուռցնում ու քսում պառաւի ոտներին ու ծնկներին:

Երբ պառաւ Շողերը անց էր կենում փողոցով, կատուն իսկի մի քայլ ետ չէր մնում նրա խունացած շրջազգեստի փէշից ու պոչը վեր ցցած՝ հանգիստ հետեւում էր իր տիրուհու գանգաղ քայլածքին: Դրացի տղերքը նրանց տեսնելիս՝ զեռ հեռից կանչում էին կէս լուրջ, կէս կատակ:

—Ճամփա՛, ճամփա՛ տւէք Շողեր ու Փիսօ խաթուններին:

—Իսկ երբ մթնում էր ու աղքատիկ տնակի մէջ համգշում էր աղօտ ճրագը, ցած ու խարխուլ պատուհանի արանքից պարզ լսում էր կատուի մրմռոցը պառաւ Շողերի խումփոցի հետ: Երկունս էլ պառկում էին միեւնոյն անկողնում. ձմեռները կատուն էր պառաւի մրսկան ոտների տաքացնողը:

բ

Այսպէս անբաժան ապրում էին նրանք շատ տարիներ: Պառաւ Շողերի մէջքը աւելի ու աւելի էր կռանում. կատուի աչքերի լոյսը աւելի ու աւելի էր մարում և բուրդը թափւում:

Մի օր էլ հարևանները տեսան, որ պառաւ Շողերը նստել է տնակի առջև ու դառն լաց է լինում: Նրա ծնկանը ձգւել պառկել էր կատուն... սատկած:

Դրացիներից շատերը նայում էին ու ժպտում. ահագին կնիկը լաց էր լինում կատուի վրա:

Այո՛, պառաւ Շողերը լաց էր լինում ու կամաց, շրթունքների միջով, կրկնում էր անընդհատ.

«Էլ պրծաւ, էլ հիմա ո՞չ-որ չունեմ այս աշխարհում. գնացին որդիս, հարսս, թոռներս,

հիմի էլ կատուն, որին այնքան սիրում էին թոռնիկներս. մնացի մենակ, բոլորովին մենակ այս աշխարհում»...

Կրկնում էր պառաւը կամաց, շրթունքների միջով, ու անմխիթար հեկեկում...

Ինչո՞ւ պառաւը այդպէս սիրում էր իր կատին:

Պասմի՛ր՝ ի՞նչպէս էր ապրում պառաւ մի ժամանակ եւ
ի՞նչպէս էր կեանքը այն ժամանակ նրա սնակում:

Գրի՛ր՝ ի՞նչպէս էր ապրում պառաւ իր կասիի հետ տանը:

Ճկուն—հեշտ ծուռող. օրինակ՝ ճկուն ճիւղոտ:
խունանալ—գոյնը թափել, գոյնը կորցնել:
աղօտ—թոյլ, տկար լոյս ունեցող. գրւում է օ-ով:
խարխուլ տուն—քանդուող, հազիւ կանգնած տուն:
մխիթարել—աշխատել մէկի ցաւը մեղմել, թուլացնել:
Անմխիթար մարդ, որի ցաւը չի կարելի մեղմել, պակսեցնել,
մոռացնել:

1. Տունը հաւաքել—ուրիշ ինչ կերպ ենք ասում:
2. Որոնք են արմատները—շրջազգեստ:
3. Ի՞նչ տարբերութիւն կայ մոմի, ճրագի, կանթեղի, լամպի
և լապտերի մէջ:
4. Ի՞նչ տարբերութիւն կայ դռան ճեղքի, դռան արանքի և
ծերպի մէջ:
5. Ի՞նչ տարբերութիւն կայ լալու, հեկեկալու և հեծկալու մէջ:
6. Մըսկան, լալկան—ուրիշ ինչ կերպ կասես:

16. Կոյրերի կարծիքը

Յըր ցերեկով
երեք-չորս հոգով
կոյրերը եկան
փըղին դէմ ընկան:
Մինը, որ մարմինն դիպաւ հաստ, ահեղ՝
—Հէյ, զգոյշ, կանչեց, մի պատ կայ էստեղ:
Միւսը, որ ոտն էր շօշափել իր դէմ՝
—Ի՞նչ պատ, ծիծաղեց, էս կոճղն է կարծեմ:
Երրորդի ձեռը կընճիթն էր ընկել:

—Օձ է, օձ, գոռաց, էլ ի՞նչ էք կանգնել:
Մինչդեռ չորրորդը՝ պոչիցը բռնած
քահ-քահ խնդալով ծաղրում էր նրանց:

—Վահ, ճիշտ որ կոյր էք. չիմացաւ ոչ ոք.
ոչ էս է, ոչ էն, այլ կախած մի թուկ:

—Ձէ—պատ է, չէ—կոճղ, չէ—օձ է, չէ—թուկ...
Ու աղմկելով ամեն միւսը ջուկ,
ինչպէս որ եկել
դէմ էին ընկել,
էնպէս էլ կոյր-կոյր ետ դարձան կրկին,—
սարի պէս փեղը պարզ լուսի տակին:

ահեղ—սարսափելի, ահ, վախ պատճառող:
կողճ—ծառի բունի տակի մասը՝ կտրած. նաև առհասարակ
ծառի բունի կտոր՝ շատ ուռոցքներ ունեցող, քոթուկ
կնճիթ—փղի երկար, օձանման քիթ:

1. Թուկ—ուրիշ ինչ կերպ կասես:
2. կոյր-կոյր, ուրախ-ուրախ, շուտ-շուտ—բառերը ինչո՞ւ
ենք կրկնում:

17. Ռոբինզոն

ա

Մըրիկը ժայռերին էր զարկել նաւն ու խորտակել: Ձէր
փրկւել ոչ մի նաւաստի, ոչ մի ճամփորդ. միայն Ռոբինզոնին
ալիքները դուրս էին նետել ցամաք:

Նրբ ուշքի եկաւ, նրա առաջին միտքն էր.

«Այս ո՞ւր եմ արդեօք?»

Ընկած էր խիտ անտառի մօտ ծովաւազի վրա: Տերևների
սօսափիւնի ու ալիքների շառաչիւնի միջից նրա ախան-

Ղին գազանների ունոց էր հասնում: Նա սոսկաց ու ոտքի ելաւ. անդէն էր և անպաշտպան: Ունէր միայն այն, ինչ հագին մնացել էր—շապիկ, բաճկոն, վարտիք, գուլպաներ ու կօշիկներ:

Այդ օրը ծովափից չհեռացաւ, կերակրուելով ոստրենէրով ու խեցեգետիններով. իսկ երբ մութը կոխեց, ելաւ ծառերից մէկը և քնեց մի հաստ ճիւղի վրա՝ վախենալով գազաններից:

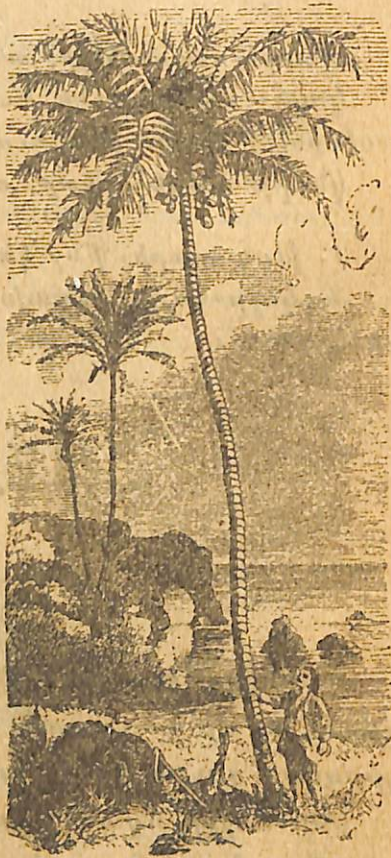
Մի քանի օր Ռոբինզոնը անց կացրեց ծովափին՝ միշտ աչքը հեռուն: Զուր յոյսեր. ոչ նաւ, ոչ իսկ մակոյկի մի նըշու:

Վերջը նա որոշեց բարձրանալ մօտակայ սարի գագաթը այնտեղից դիտել: Սարի գագաթից նա աչքը չորս կողմը ածեց, շուրջը միայն ծովն էր, անծայր ծով, իսկ ոտքի տակ մի կտոր ցամաք, և ոչ մի տանիք, և ոչ մի ծուխ:

— Ուրեմն ես մի անմարդաբնակ կղզի եմ ձգւած,— բացականչեց նա յուսահատ. — մենմենակ, աշխարհից կտրւած. առանց տուն ու տեղի, առանց որևէ զէնքի, առանց պաշարի: Ի՞նչ պիտի անեմ:

Բ

Սարից իջնելով նա գտաւ մի կոկոսի ծառ: Ընկոյզի միջուկը կերաւ, կճեպն էլ պահեց որպէս ջրաման: Այգտեղից ոչ հեռու նա նկատեց մի այր, ու վճռեց այդ այրի մէջ բնակւել:

Այրը ցածր էր ու յատակը մի կոյտ հող լցւած: Ռոբինզոնը կրիայի պատեանից ձեռքի թիակ պատրաստեց ու հողը այրից դուրս թափեց: Յետոյ սկսեց առատադից կախ ընկած քարերը պոկել. ապա մուտքի առջև պատ շարեց և ճիւղերից դռնակ հիւսեց:

Մէջտեղը մի քարէ սեղան յարմարացրեց, կողքին էլ քարէ նստարան. իսկ մի անկիւնում ծովախոտից պատրաստեց անկողին:

Գ

Արևը անտանելի կիզում էր: Ռոբինզոնը լայն տերևները ձկան փշերով իրար հետ ամրացրեց ու գլխարկ կարեց: Նոյն տերևներից շուտով նաև մի հովանոց շինեց: Մի մեծ ոստրէի սուր պատեանը նրա համար դանակ էր. ձկան սուր փուշը՝ բիղ, իսկ մի յարմար քար՝ փայտին ծառի դալար ճիւղերով կապած, թէ մուրճ էր և թէ կացին:

Ռոբինզոնը արդէն լաւ ճանաչում էր իր այրի մօտ եղած ամեն ծառի ու թփի պտղի համը: Նա տրդէն իր յոյսը կտրել էր շուտով տուն վերադառնալու: Օրերի հաշիւը չկորցնելու համար՝ նա ընտրեց երկու ծառ. մէկի վրա օրերն էր գծում, այն է՝ լի օրերը կարճ, կիրակի օրերը երկար խաղեր, միւսի վրա նշանակում էր ամիսները: Այդ նրա օրացոյցն էր:

Դ

Մի օր գրօսնելիս այծի մկկոցի նման մի ձայն ընկաւ նրա աւանջը: Զգոյշ գնաց ձայնի կողմը և ծառերի ետևից նկատեց վայրի այծերի հօտ, որոնք հանգիստ արածում էին: Ռոբինզոնը փորձող մօտեցաւ միամիտ հօտին և կացնի ուժեղ

հարւածով ջախջախեց մի այծի գլուխ: Կենդանին անշնչապատ գետին տապալեց:

Ռոբինզոնը ուրախ-ուրախ ուսեց իր ուրսը և շտապեց գէպի իր այրը: Սուր քարով մաշկելով այծին՝ նա կաշին կախարաւ ծառից չորանալու, իսկ միւսը մի կլոր քարով երկար ծեծեց ու սկսեց մեծ ախորժակով ուտել, թէև հում էր և անալի:

— Ախ, — մտածում էր նա — ուր է թէ մի կրակ լինէր, միսը խորովէի...

Յիշեց դպրոցում սովորածը՝ որ փայտը փայտին քսելով կարելի է կրակ ստանալ: Մի ամբողջ օր չարչարեց, բան դուրս չեկաւ: Այն ժամանակ նա սկսեց քարը քարին զարնել կայծեր հանելու համար. քարերը կայծաքարի տեսակից չէին, կայծերը շատ թոյլ էին և նա անճարացած թողեց իր փորձերը:

Այծերը արդէն վախենում էին Ռոբինզոնից. նրան տեսնելուն պէս փախչում էին. հետզհետէ դժւարանում էր նրանց որսալը: Այն ժամանակ Ռոբինզոնը շինեց նետ ու աղեղ: Լարի փոխարէն գործածեց այծի աղիքը ոլորած, իսկ նետի ծայրին ամրացրեց մի սուր քար:

Աղեղով նա կարողանում էր թէ այծերին սպանել հեռւից և թէ թռչուններ որսալ: Այժմ նա ճաշին ունենում էր զանազան տեսակի միս:

Մի գիշեր սաստիկ փոթորիկ բարձրացաւ: Ծովի ալիքները կարծես ուզում էին կլանել կղզին: Ռոբինզոնը քնած չէր. փայլատակները ամեն բոլէ պայծառ լուսաւորում էին այրիները. սաստիկ որոտմունքը սարսուռ էր ազդում: Յանկարծ կարծես երկինքը պատուեց, սարը դրդաց, այրի առաստաղից քարեր պոկւեցին ու վայր թափւեցին: Ռոբինզոնը սարսափահար դուրս վազեց իր բնակարանից ու ինչ տեսաւ:

Ամբողջ շրջակայքը լուսաւորւած էր. սարի գագաթին կայծակից վառւում էր մի բարձր ծառ և հրդեհը մօտեցել էր հարեան ծառին

Չնայելով յորդ անձրևին, Ռոբինզոնը կոկոսի ամանը, ձեռին վազեց գէպի վառւող ծառը, շտապ-շտապ լցրեց ամանը կրակով և անմիջապէս վերադարձաւ տուն:

Մի ժամ չանցած այրի առջև վառւում էր մի մեծ խարոյկ, որի վրա նա շամփրով խորովում էր այծի միսը: Իր կեանքում այնպէս երջանիկ չէր եղել, ինչպէս այդ բոլորին:

Այդ օրւանից կրակը երբեք չէր հանգչում նրա այրում. տանից հեռանալիս նա կրակի շեղճը ծածկում էր մոխրով ու անշէջ պահում:

ե

Մէկ անգամ Ռոբինզոնին աջողեց ոտքից վիրաւորել մի այծ, որին երկար հալածեց ու վերջը կենդանի բռնեց: Երբ այծին փոկով քաշում էր գէպի իր այրը, երկու ուլ թփերի միջից հետևում էին նրան: Ռոբինզոնը այրի մօտ ճիւղերից հիւսեց մի ցանկապատ, ուր պահում էր այծերին, ու հետներ խօսում, խաղում: Այլևս առաջւայ պէս մենակ չէր զգում իրան: Բարի կենդանիները շուտով ընտելացան նրան և նոյնիսկ ազատ արածելիս՝ չէին փախչում նրա մօտից:

Նա աշխատեց կթել այծի կաթը. շատ համով երևաց: Այնուհետև նա կրկին երկու էգ այծ բռնեց և օրւայ մեծ մասը անց էր կացնում տանը՝ նրանց համար կեր բերելով, նրանց ջրելով, տակները մաքրելով:

Ռոբինզոնի կոկոսի ամանները լիքն էին կաթով: Նա արժան էր քաշում, պանիր էր շինում և մտածում էր արդէն կարագ հարելու մասին: Կոկոսի կճեպները անյարմար էին: Նա քննեց կղզու բոլոր անկիւնները և գտաւ լաւ տեսակի կաւ: Այդ կաւը շաղախեց և շինեց կճուճ, թրծեց կրակի վրա ու շատ գոհ մնաց իր գործից: Նրա այրի մէջ շուտով երևացին զանազան մեծ ու թեան կճուճներ, պնակներ, պուտուկներ,

ափսէներ: Ազատ ժամանակ շատ ունէր. աշխատում էր աւելի գեղեցիկ ու յարմար գուրս բերել իր ամանները:

Այրը լցւում էր ամեն բարութիւնով: Ամանները լիքն էին կաթ ու կարագով: պանիրը պահում էր այծի մորթուց կարած տոպրակի մէջ: Չորացրած պտուղների կախանները կախած էին ամենամութ անկիւնում: Անկողինը ծածկւած էր այծի մորթով, թարմ որսի միսը անպակաս էր: Եփելու հնարն էլ արդէն գիտէր. եփում էր կճուճի մէջ: Միայն դժւար էր աղ ձեռք բերելը, բայց նա այնքան համբերութիւն անէր, որ ծովի ջուրը եռացնում, դուրըջիացնում էր ամանի մէջ ու այդպիսով աղ ստանում:

4

Օրացոյց-ծառերի մօտ արդէն երրորդ ծառի վրա էլ մի քանի խաղ էր զծւած. դրանք ցոյց էին տալիս տարիները: Ռոբինզոնի շորերը վաղուց քրքրւել թափւել էին. այծի մորթուց նա կարել էր բաճկոն ու վարտիք, բարձր գլխարկ ու տրեխներ:

Մի թութակի էլ ընտելացնելով խօսել էր սովորեցրել, բայց մարդ-ընկերոջ կարօտ էր քաշում. կարօտացել էր իր հայրենիքին:

Գրեթէ ամեն օր բարձրանում էր սարի գագաթը և հեռուն զիտում, ու միշտ էլ յուսախափ իջնում այնտեղից:

Մի առաւօտ նա նկատեց սարի գագաթից կղզու ափին կապւած մի մակոյկ և այդտեղից ոչ հեռու՝ երկինք բարձրացող ծուխ:

—Մարդիկ են, մարդիկ, բացականչեց Ռոբինզոնը սրտատրոփ ու վազեց դէպի այն կողմը: Բայց դեռ ծառերի միջից գուրս չեկած՝ տեղն ու տեղը կանգնեց քարացած: Նա տեսաւ թէ ինչպէս կարմրամորթ եկւորները գետին էին գլորել մի տղամարդու և մորթում էին: Այդ միջոցին մի ուրիշ տղամարդ, որի ձեռները մէջքին կապած էին, վեր թռաւ խաբոյկի մօտից ու սկսեց արագ վազել:

Վազում էր ուղղակի դէպի Ռոբինզոնը. Վայրենիներից երկուսը նրան հետապնդում էին. —Պէտք է, պէտք է փրկեմ այդ գժբախտին, —ասաւ Ռոբինզոնը ինքն իրեն ու առաջնետեղ: Մի ակնթարթում նա հետապնդողների առաջը կտրեց, մէկին կացնով տապալեց գետին, միւսին սպանեց նետով. առաջ քան նա իր նիզակը կարճակէր, գերին ընկաւ Ռոբինզոնի ոտները: Ռոբինզոնը շտապ վեր կացրեց նրան ու տարաւ անտառի խորքը, ապա այնտեղից իր այրը: Նա լսում էր վայրենիների ձայները, որոնք կանչում էին իրենց ընկերներին, իսկ երեկոյեան դէմսարի կատարից տեսաւ, թէ ի նչպէս նրանց մակոյկը հեռանում էր ծովափից:

Փրկւածի տնունը դրաւ Ուրբաթ, որովհետեւ ուրբաթ օրն էր նրան ազատել: Վայրենին նշաններով հասկացրեց, որ ինքն ու իր ընկերը կուր մէջ գերի էին ընկել թշնամիների ձեռքը, որոնք բերել էին իրենց այդ կղզին ուտելու համար:

Ռոբինզոնը դարձաւ Ուրբաթի ուսուցիչը: Սովորեցնում էր նրան անգլիերէն խօսել և կատարել տան աշխատանքները: Նրա համար նա մորթուց զգեստ կարեց, բայց Ուրբաթը գերազասում էր գրեթէ մերկ ման գալ:

է

Տարիների ծառի վրա քսանից աւելի խաղեր էին կտրւած: Ռոբինզոնը հաւատացած էր, որ այդպէս էլ ծերանալու ու մեռնելու է այդ կղզու վրա: Ուրբաթի օգնութեամբ նա կառուցել էր գերաններից մի տնակ, կողքին գոմ ու ամբար ու շրջապատել ամուր ցանկապատով: Արդէն այծերի մի ամբողջ հօտ էր պահում:

Մի կէս օրին էլ Ուրբաթը ներս վազեց բակը, հեռից աղաղակելով:

—Եկել են, եկել:

Ռոբինզոնը կարծեց թէ կրկին եկել են վայրենիները,

որոնք արդէն մի քանի անգամ այցելել էին կղզին իրենց գերիներին ուտելու համար:

— Մեծ նաւ է եկել, սարի պէս մեծ նաւ, — բացատրում էր Ուրբաթը՝ ձեռքով ցոյց տալով:

Ռոբինզոնը չէր հաւատում, բայց երբ ելաւ սարը, կղզու ետեւը՝ ամբողջ հեռու տեսաւ խարխիւ ձգած մի առագաստանաւ: Ինքն իրեն մոռանալով, նա գրեթէ ցատկելով վազեց դէպի ծովափը, գլխարկով, ձեռներով նըշաններ էր անում, աղաղակում, սուլում...

Նաւից հեռացաւ մի մակոյկ և սկսեց թիավարել դէպի ամիս: Ռոբինզոնը բաճկոնը վրայից շարժեց և ուզում էր օռ-

վը նետել ու լողալ դէպի մակոյկը: Հրճանքից լալիս էր:

Մակոյկը մօտեցաւ ցամաքին. եւրոպացիք էին: Ռոբինզոնը զրկում էր նաւաստիներին, համբուրում, վեր վեր էր թռչում, անկապ անկապ պատմում իր գլխով անցածը և աղաչում, որ իրեն հետները տանեն:

Իմաց տւին նաւապետին, որը համաձայնեց Ռոբինզոնի խնդրքը կատարել: Պիտի նոյն օրն և եթ մեկնէին:

Ռոբինզոնը վերջին անգամ վերադարձաւ իր տնակը: Նրա համար ծանր էր բաժանել իր կղզուց. ուր որ աչքն էր ձը-

գում, ամեն տեղ իր աշխատանքն էր, երկար տարիների աշխատանքը: Եւ ամենը պէտք է թողնէր:

Էլ չիմացաւ թէ ինչ էր վերցնում իր հետ. շտապեց մակոյկի մօտ: Ծովափին նա ամուր փաթաթեց Ուրբաթին, ստում էր ամբողջ ունեցած չունեցածը նւիրում է նրան, և արտասուքը աչքերին նստեց մակոյկը ու մեկնեց դէպի առագաստանաւը:

Ուրբաթը կարծես ոչինչ չէր հասկանում, բայց երբ մակոյկը բաւականին հեռացել էր տփից, նա նետեց ծովը ու սկսեց լող տալ նրա ետեւից:

Նաւաստիները թիւրը վեր բարձրացրին: Ուրբաթը հասաւ մակոյկին, վեր մագլցեց, ընկաւ յատակին և գրկեց Ռոբինզոնի ծնկները:

— Տէր, վերցրու օեզ հետ Ուրբաթին էլ: Ուրբաթը աւելի լաւ է մեռնի, քան թէ բաժանւի Ռոբինզոնից:

Նաւապետը ստիպեց Ուրբաթին էլ հետը առնել: Խարխիւր վեր քաշեցին: Ճամփա ընկան:

Ռոբինզոնը գլխաբաց երկար նայում էր դէպի իր կղզին, մինչև որ աչքից ծածկւեց և՛ տնակը, և՛ անտառը, և՛ սարի կատարը...

Պատմի՛ր՝ թէ ինչ էր մտածում Ռոբինզոնը առագաստանաւ տախտակամածին կանգնած, եւ թէ ինչպէս էր Ուրբաթը նայում այդ միջոցին իր շուրջը:

Գրի՛ր՝ աւելի մանրամասն, թէ ինչպէս Ռոբինզոնը վիրատուեց ոտից մի այժ եւ բերաւ իր այրը:

մրրիկ — սաստիկ քամի:

գերադասել — աւելի ուզենայ:

խարխիւ — ահազին կեռ, որ պարանին կապած՝ նետում են նաւից ծով նաւը կազնեցնելու համար:

տախտակամած — նաւի տախտակած երեսը:

կառուցանել — շինել:

անշէջ — չը հանգչող, չը շէջող:

1. Մուլթը կոխեց. ուրիշ ինչ կերպ կասես:

2. Մօտակայ. հակառակը:

3. Տապալել. յօգւածի մէջ էի ինչ նոյնիմաստ բառ կայ:
4. Օրացոյց — օրերցոյց տուող: Ինչպէս կը լինի կողմեր, հող մի ուղղութիւնը, ժամեր ցոյց տուող:
5. Մարսափահար. ընտրել յօգւածից երկիրդ ցոյց տուող բառերը:
6. Ինչ տարբերութիւն. ջախջախել և կոտորել, փայլակ և կայծակ, արտը ջրել և անասունը ջրել, սպանել և մորթել:
7. Զգեստը կարող է բրբրւել. էլի ինչ կարող է լինել:

18. Աղւեսը

Աղւեսն եկաւ մութ անտառից,
հարցմունք արաւ լիքը թառից.
«Մեծ խորոզ է հարկաւոր ինձ»:
Քաղցած աղւեսն, ագին ծաղիկ:

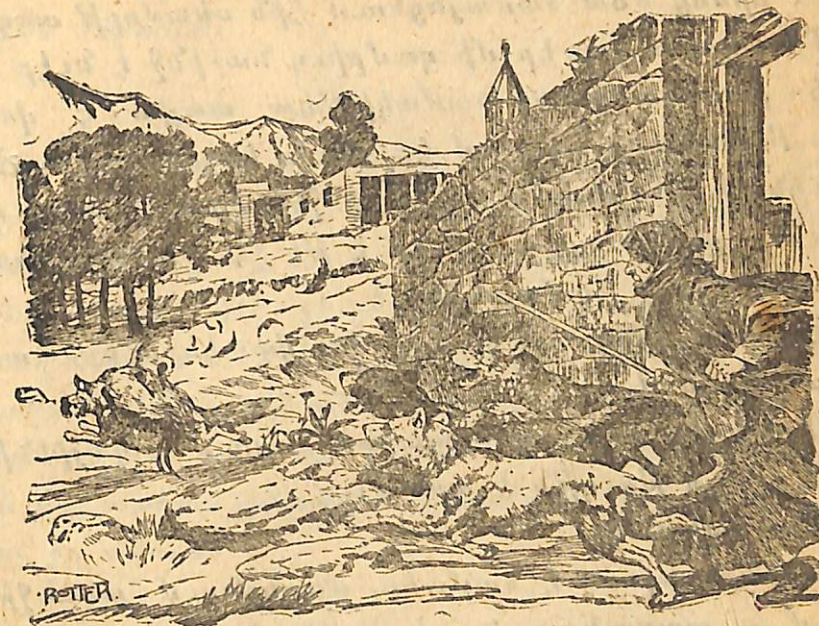
Աղւեսն հագել քուրքը գեղին,
պտուտ կը գայ շուրջը դեղին.
Շուր կըտրրւեց տատիս լեղին:
Դեղին աղւեսն, ագին ծաղիկ:

Աղւեսն ասաւ պառտւ տատին.
«Մըտիկ չեմ տայ ձեռիդ փէտին,
կարօտել եմ թըմփլիկ ճուտին»:
Անվախ աղւեսն, ագին ծաղիկ:

Աղւեսն եկել նըստել դէզին,
երկար ագին ծըռել վըզին,
աչք է գըցել մեր խորոզին,
էն գող աղւեսն, ագին ծաղիկ:

Մին էլ կանչեց տատըս պառաւ.
«Աման, հասէք, տարաւ, կերաւ,
գըլխիս էս ինչ փորձանք բերաւ
անտէր աղւեսն, ագին ծաղիկ:

Այ, իմ խորոզ, կարմիր խորոզ,
ման կը գայիր գոռոզ-գոռոզ,
փետուրդ արաւ ողջ դարուփոս.
էն չար աղւեսն, ագին ծաղիկ:

«Աղւես, աղւես, փորրիկ գազան.
ոտներդ կարճ ու խիստ վազան.
շըներն ամեն քեզ չը հասան,
ճարպիկ աղւես, ագիդ ծաղիկ»:

ագի — պոչ: Ագին ծաղիկ — պոչի ծայրը սպիտակ:
գոռոզ — հաւաքա:
դարուփոս — բարձր ու ցած, հարթ ու փոս տեղեր:
աման — (թուրք.) վայ. ցաւի բացականչութիւն:
խորոզ — (թուրք.) աքաղաղ:
քուրք — (թուրք.) մուշտակ:

1. Ինչ ասել է տատիս լեղին շուր կտրւեց:
2. Հարցմունք անել աչքը գցել ինչպէս կասես ուրիշ կերպ:

19. Վայրենին ու նամակը

ա.

Եւրոպացիք ազարակներ էին շննել վայրենիների աշխարհում ու իրենց մօտ ծառայեցնում էին սեւամորթ տեղացիներին։ Մի ազարա կասէր մի զամբիւղ նալինջ է նւէր ուղարկում իր բարեկամին ու նամակի հետ տալիս է վայրենու ձեռքը։ Բարեկամը ապրում էր հեռու կալւածքում։ Ճամփին վայրենին չի համբերում ու նարինջներից մի բանիսը ուտում է։ Պարոնը զամբիւղը ստանում է թէ չէ, նամակը կտրդում է ու նարինջները համարում։

—Այստեղ հինգը պակաս է, ճամփին կերել ես,—ասում է նա խիստ ձայնով։

—Ո՛րտեղից իմացար,—ապշած նայում է վայրենին։

—Ա՛յ, այս թուղթն է ասում։

—Այդ սպիտակը...

Վայրենին խլում է նամակը, մօտեցնում ականջին, բիշ սպասում ու տարակուսանքով զցում գետին։

—Բաս ինձ ոչինչ չի ասում։

բ.

Մի քանի ամիս անց՝ տէրը կրկին տալիս է նրան մի քանի շիշ գինի ու նամակ և հրամայում է, որ տանի իր բարեկամին։ Ճամփին վայրենին ուզում է անպատճառ զինու համը տեսնի, բայց վախենում է ձեռքի բռնած «սպիտակից»։

Հէնց որ հասնում է մի ամալի տեղ, հանում է նամակը, կոխում մի մեծ քարի տակ, չորս բոլորն էլ ածում է չորացած տերևներ, որ «սպիտակը» ոչ մի ծակից չը տեսնի, իսկ էնքը բաւական հեռանում է, մի թփի տակ ցած է դնում իր բոլը, հանում մի շիշ ու փառաւոր անուշ անում...

Գլուխը տաքանում է, երգում, պարում է, յետոյ էլ պառկում, մի լաւ քնում։

Քունն էլ որ առնում է, վեր է թռչում, վերցնում է զամբիւղը, հանում է քարի տակից նամակը ու շարունակում ճամփան ուղիղ իր տիրոջ բարեկամի ազարակը։ «Դէ, հիմի թող ասի, տեսնեմ ի՞նչ պիտի ասի»,—մտածում է վայրենին ու իրեն-իրեն ժպտում։

գ.

Տեղ հասնելուն պէս պարոնը նամակը կտրդում է, հաշւում է շիշերը ու բարկացած աղաղակում վայրենու վրա։

—Սպիտակ գինուց մի շիշ խմել ես նորից, անպիտան։

Վայրենին լսում է թէ չէ, թողնում է, փախչում։ Ու այն օրից սարսափահար պատմում է իր ցեղի մարդկանց, թէ ինչպէս սպիտակամորթները մի տեսակ ճերմակ կաշու պէս բան ունեն, որ ամեն ինչ տեսնում է, ամեն ինչ լսում, ամեն ինչ իմանում և սպիտակամորթներին պատմում, իսկ սեւամորթներին ոչինչ չի ասում։

Թղթի հետ խօսող եւրոպացին ի՞նչ պիտի թւայ վայրենու աչքին։

Պատմ'ի՞ր՝ ի՞նչն է ստիպել մարդկանց, որ գիր հնարեն։

Գր'ի՞ր թէ վայրենին ինչպէս հարբեց։

ազարակ—առանձին կալւածք, ուր տէրը կամ անասուններ է պահում, կամ հողագործութեամբ է զբաղւում։

մորթ—կաշի։

կալւածք—մէկին պատկանող հող կամ շէնք։

տարակուսել—չը գիտենալ ինչ անել։

ամալի—տնամարդաբնակ։

իր ցեղի մարդիկ—եր ժողովուրդի, իր ազգի մարդիկ։

ի՞նչ ասել է անուշ անել. գլուխը տաքացաւ։

20. Ժամանակը

«Թիկ-թակ, թիկ-թակ»։ — Ո՞վ է այդ։

«Ժամանակն է, գնում է.

ներա ոտքի ձայնն է այդ,

թիկ-թակ, թիկ-թակ,

որ լրսում է շարունակ»։

— Ժամանակը, ո՞վ է այդ։

«Ցուպը ձեռին մի խուլ մարդ,

շալակն առած մի մեծ պարկ,

թիկ-թակ, թիկ-թակ,

որ գընում է շարունակ»։

21. Քարը

ա.

Տիգրանը այդ օրը շատ ուրախ էր։ Ուրախութիւնից չէր իմանում ինչ անի. իջել էր պարտէզ ու բարեր էր շարտում ճնճողւկների վրա։ Թէև ոչ մէկին էլ չը դիպաւ, բայց խեղճ ծառերը շատ էին վախենում և նրա ձեռքի ամեն շարժումից վեր էին թռչում ծառի ճիւղերից, նստում էին տանիքի վրա ու նորից իջնում ցանկապատին։ Նրանց այդ վախեցած թռչ-կոտելը շատ էր գլարճացնում Տիգրանին։

Այդպէս ճնճողւկների ետեից ընկած միջոցին յանկարծ նկատեց, որ դարպասի առջև մի աղջիկ էր կանգնած պա-տըռտած շորերը հագին ու ոտարորիկ։ Նրա մազերը խիտ-խիտ փունջերով թափւում էին կեղտոտ ճակատին, այտերին և ուսերին։

— Աղա, քեզ մատաղ... — կամացուկ ու երկչոտ ձայնով կըմկըմաց աղջիկը։

Տիգրանը հէնց այն է ուզում էր բարը նետի ճնճողւկնե-

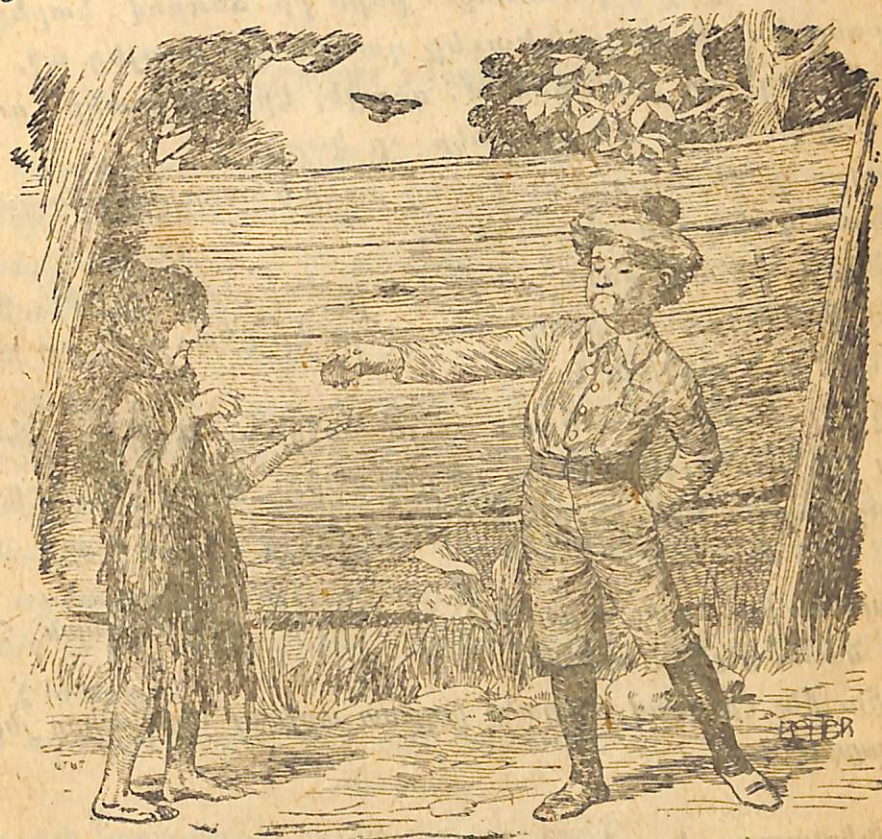
րի վրա, Խանգ առաւ ու մօտեցաւ աղջկան։

— Դու աղքատ ես, — հարցրեց նա, — ձեռքով ճակատի քըր-տինքը սրբելով։

— Այո... Աղքատ եմ... խեղճ եմ... Պատիկ աղա, մի ողոր-մութիւն արա՛, — կրկնեց աղջիկը։

Տիգրանը հետաքրքրութեամբ նայում էր նրան։

Աղջիկը այնպէս տգեղ էր, այնպէս փոքր, նիհար, այնպէս աւաղած արևից. նրա մեծ, ներս ընկած աչքերի մէջ և ամ-

բողջ դէմքի վրա մի հիւանդոտ, ողորմելի բան կար։

— Դու հմց ես ուզում, համ, — հարցրեց տղան, բարը իր բը-ռան մէջ ամուր սեղմելով։ — Ապա, ձեռքդ պահի։

Աղջիկը վստահ պարզեց իր փոքրիկ, չորացած ձեռքը։

— Առ, — ասաւ տղան և նրա տփր գրաւ դեղին քարի կտորը։

Աղջիկը քարը դէն չը նետեց և ոչինչ էլ չասաւ. նայեց քարին, յետոյ արտասաւ ից աչքերը բարձրացրեց Տիգրանի վրա ու գլուխը կախած դուրս գնաց փողոց:

Տիգրանի ուրախութիւնը յանկարծ չքացաւ, դէմքը մռայլեց: Խնչ էր պատահել, ինչո՞ւ: Արևը առաջւայ պէս ջինջ, ճնճողակներն էլ առաջւայ պէս թռչկոտում էին և ճըլճըլում, բայց Տիգրանը տրտում էր:

Յանկարծ վազեց խոհանոց, ինքն իր ձեռքով կտրեց մի մեծ կտոր հաց և դուրս նետուեց դարպասից: Նայեց աջ, նայեց ձախ, աղջիկը չէր երևում, գնացել էր: Տիգրանը դուրս ելաւ փողոց, մէկի, միւսի բակը, չը կար:

Տիգրանը վերադարձաւ իրենց բակը և հացը ձեռքին կանգնած մնաց դարպասի անկիւնում:

Նրանից յետոյ ամեն անգամ աղքատի ձայն լսելիս, սեղմըւում էր Տիգրանի սիրտը, նա դուրս էր նետւում, որ տեսնի՝ գուցէ այն աղջիկն է:

Ո՛չ. էլ երբէք չը տեսաւ այն աղջկան: Աղջիկը անհետ չքացել էր, տանելով իր հետ դեղին քարը. կորել էր, կարծես իսկի աշխարհիս երեսին ծնւած չը լինէր...

Համեմատիր Բարի պատմութիւնը Դեղծի պատմութեան հետ: Խնչով է նման, ինչով է տարբեր:

Գրի՛ր, ինչ էր զգում Տիգրանը աղքատ աղջկայ հեռանալուց յետոյ եւ ինչ արաւ:

ցանկապատ—փայտեց, ցցերից կամ ճիւղերից շինած շրջապատ:

երկչոտ—վախկոտ:

Ջինջ—յստակ, մաքուր:

ողորմելի—խղճալի:

դարպաս—բակի մեծ դուռ:

գուցէ—կարելի է:

չքանալ—անյայտանալ, անհետանալ, կորչել:

1. Շպրտել, նետել—էլի ինչպէս կարելի է ասել:

2. Խիտ մազեր—հակառակ:

3. Երկչոտ, հիւանդոտ, ցաւոտ, երակոտ—այդ բառերը ինչ մասնիկով են վերջանում:

4. Արտասաւ ից—ինչ արմատներից է կաղմւած:

22. Երկու հարուստ

Երբ մօտս փառաբանում են այս կամ այն հարստին, որ իր ահագին եկամուտներից հազարներ է բաժին հանում մանուկներին կրթելու, հիւանդներին բժշկելու և ծերունիներին խնամելու համար, ես գովում եմ և ուրախանում:

Գովում եմ և ուրախանում, բայց միևնույն ժամանակ մտքիցս չի հեռանում այն չքաւոր գիւղացին, որը իր եղբօր թողած որը աղջկան առաւ իր մօտ՝ իր աղքատիկ տնակը:

—Բայց ինչպէս վերցնենք Մարիամին.—ասում էր կնիկը.—մեր վերջին կոպէկը նրա վրա պէտք է ծախսենք. էլ փող չի մնա, որ աղ առնենք, ապուրը աղենք:

—Բան չը կայ. մենք էլ ապուրը անալի կուտենք.—պատասխանում է մարդը:

Ուր այս գիւղացին, ուր այն հարուստը...

Ինչո՞ւ այն հարուստը չի հասնի այս գիւղացուն:

Վերնագիրը ինչո՞ւ է «Երկու հարուստ»:

փառաբանել—սաստիկ գովել:

անալի—առանց աղի:

23. Յորնատերն ու չաղացպանը

ա.

Մէկը ցորեն տարաւ չաղաց,
էտ ցորենից ալիւր աղաց.
Չաղացպանն էլ բաղարջ եփեց,
Թոնրից հանեց մէջտեղ զըրեց.
—Արի պատմենք մի-մի լաւ բան.
ու՛մը լինի սուր, դուրեկան,
էս բաղաջը թող նա ուտի.
ու չը նայենք զորթի, սուտի:

բ.

Յորնատէրը՝ թէ ես ասեմ,
Չաղացպանը՝ թէ կը լսեմ:
—Մենք ունէինք մի մեծ աքլար,
որին նման մի տեղ չը կար.
հերոս էր թէ մէկէլ տարին՝
քեռիս հեծաւ էտ աքլարին,
զընաց Լոռի՝ ցորեն բերի:
Ճանապարհին չի նկատում՝
մի գայլ ձիւն կողն է ուտում,
գնում քեռիս ուռ է բերում
ու աքլարի կողը գործում,
լանում է ու ջուր ածում,
նորից հեծնում էդ աքլարին,
ման է գալի կըլոր տարին,
ու հազար փութ ցորեն բարձած,
ինքն էլ բեռան վրա նստած,
գալիս կանգնում է մեր դռան.
Մենք շինեցինք մի ելարան,
ելանք, քեռուս ներքե բերինք,

բեռ վ ցորենն էլ ներս դրինք:
էն ցորնիցն է, որ դու ահա
էս բաղարջն ես թխել հիմա:

գ.

Չաղացպանը՝ թէ ես ասեմ,
ցորնատէրը՝ թէ կը լսեմ:
—Մենք ունէինք մի մեղրաճանճ,
համ պող ունէր, համ էլ ականջ.
մէկ օր ճանճը փախաւ տանից,
հօրս պարապ արաւ բանից.
հայրս քրտնած դարձաւ գեղը,
մօրիցս առաւ մեծ ասեղը,
տարաւ տնկեց գոմի կտրան
ու ջուխտ ոտով ելաւ վրան.
տեսաւ հեռուն, դաշտի միջին,
որ գութան են լըծել ճանճին:
Տուն տընովի դաշտ վազեցինք,
պոչից բռնած տուն քշեցինք:
Տըրորել էր ճանճն իր ուսը.
Չարդեց մայրս տան ընկուզը
ու ընկուզից հանեց եղը,
ըսեց ուսի ցաւած տեղը:
Իսկոյն ուսից բուսաւ մի ծառ.
ծառին իջաւ ագռաւը թառ,
մի հողի կոշտ ախպէրս առաւ,
էն ագռաւին վրա արաւ.
կոշտը ցըրւեց, դարձաւ մի հող՝
մի օրավար վարելահող:
Երբ որ եկաւ հասաւ մարտը,
ցորեն արինք մենք էն արտը.
մտանք յունիս՝ ընկաւ քաղը,
ես վեր կալայ սուր մանգաղը,

մըտայ արտը ու քաղեցի,
բայց դէմ ընկայ մի մեծ քարի,
քարի վրա փորւած գրի.

«Այ, ցորնատէր, վայ քո բանին,
բաղարջը տուր շաղաքպանին».

Ցորնատէրը դէմքը կախած՝
ալիւրն առաւ, գնաց քաղցած:

Ռըն է էստեղ ամենից թունդ սուտը. ո՞րն է ամենից ծիծաղելու
սուտը. ի՞նչ է ամենից գեղեցիկ սուտը:

բաղարջ—առանց թթիւմորի պատրաստած հաց:

հերոս—անցեալ տարի:

օրավար—այնքան հող, որքան մէկ օրում կարելի է վարել:

1. Ի՞նչ է նշանակում կյոր տարի, տուն-տնովի, քարը ագ-
ռաւին վրա անել:

2. Համ պող ունէր, համ էլ ականջ. թուրքերէն համ-երի
տեղ հայերէն ինչպէս կոսես:

3. Ինչպէս կասես ուրիշ կերպ տրորել:

24. Ամենալաւ վկայականը

Մի վաճառական լրագիրներում յայտարարել էր, թէ իր
խանութի համար մի աշկերտ է հարկաւոր:

Շատ մարդ եկաւ վարձելու. վերջապէս վաճառականը
ընտրեց մէկին:

—Ասա, խնդրեմ,—հարցրեց մի ծանօթ,—ինչո՞ւ դրան ընտ-
րեցիր: Ոչ վկայական ունէր, ոչ էլ ճանաչում էիր: Ուրիշները
հրաշալի վկայականներ բերին, բայց դու ճամփու դրիր:

—Սխալուում ես, ասաւ վաճառականը:—Այս տղան շատ
վկայականներ ունէր. Սենեակը մտնելու ց առաջ ոտները լաւ

սրբեց ու դուռը ծածկեց առանց թխկացնելու. ուրեմն մաք-
րասէր է ու կարգապահ: Իր նստած աթոռից վեր կացաւ ու
տեղ տաւ ներս մտնող կաղ մարդուն. ուրեմն բարեսիրտ է
ու յարգում է աւելի հասակաւորին: Դեռ շէմքին գլխարկը
հանեց արագ ու կտրուկ պատասխաններ էր տալիս իմ հար-
ցերին. ուրեմն քաղաքավարի է ու աչքաբաց: Կուցաւ, բարձ-
րացրեց գիրքը, որ դիտմամբ ձգել էի յատակին, մինչդեռ ու-
րիշները դէմ էին ընկնում գրքին կամ կողքից անցնում: Հան-
գիստ սպասում էր իր հերթին, չաշխատելով ուրիշների առաջը
կտրի. ուրեմն լաւ կրթւած տղայ է: Շորերը լաւ սրբւած էին,
իսկ երեսն ու ձեռքերը մաքուր: Ի՞նչ ես կարծում, այս բո-
լորը միասին լաւագոյն վկայականը չի:

Ուրեմն՝ ո՞րն է մարդու ամենալաւ վկայականը:

Գրի՛ր՝ տղան ինչպէս մտաւ ու ինչպէս իրեն պահեց վաճառա-
կանի մօտ:

յայտարարել—ամենքին յայտնել, սովորաբար լրագրի միջոցով:
հրաշալի—շատ լաւ:

դիտմամբ—առաջուց մտածելով:

1. Ե՞րբ ենք ասում աշակերտ և ե՞րբ աշկերտ:

2. Դուռը ծածկել, դուռը փակել, դուռը կողպել, դուռը
վրա անել, դուռը ծերպ անել—ինչ տարբերութիւն ունեն:

3. Հանի՛ր այս յօդւածի միջից բոլոր բարդ բառերը, գտի՛ր
արմատները և բացատրի՛ր բառերը:

4. Կրթւած կամ կիրթ տղայ—հակառակը. քաղաքավարի—
հակառակը:

5. Լաւագոյն վկայականը միեւնոյն է թէ ամենալաւ վկա-
յականը. Ինչպէս կասես ուրեմն ամենաբարձր դասարանը,
ամենագեղեցիկ ծաղիկը, ամենահին եկեղեցին:

25. Մկների ժողովը

Սով է, սով է Մկաստան,
կատուի ձեռքից լգստան:
Գզիրն ընկաւ դրոնէ դուռ,
էլ չը թողեց դուռ-կտուր,
ջահէլ, ահէլ գեղովի,
կանչեց բերեց ժողովի,
թէ ինչ անեն, որ կատուէն
մի հնարքով ազատեն:

Եկան գիւղի ջոջերը,
երկար բարակ պոչերը,
մասնակցեցին խորհրդին:
Մի ջոջ խօսեց իր հերթին.
Վսէք, մկներ ցեղակից,
չունեմ որդի, կողակից.
Ես մի անտէր ծերուկ եմ,
բայց պատաւոր մի մուկ եմ:
Պակսեց ուժը իմ ոտի,
պէտք է մեռնեմ անօթի:
Էլ չեմ կրծի չորթանը,
էլ չեմ ծըծի ես թանը.
մահս է կանգնել դաւանը,
սով է զրկել Մուռանը:

Ախ, Մուռանը, Մուռանը.
վեր է ընկնում մառանը՝
հէչ նման չի գազանի.
ինչքան ասես նազ անի,
ստից սատկի, տազ անի,
մեզի տեսնի, վազ անի,
գլխից բռնի, կախ անի,
թաթովը տայ, խաղ անի,
ուտի, քէֆը չաղ անի:
Էսպէս գուլում ու կրակ...
դեռ աչքերն էլ ջուխտ ճրագ:
Բայց թէ ազնիւ մեր ցեղը
կորչելու չի գուր տեղը.
ցաւն էլ ունի իր դեղը:
Այ բերել եմ
ես մի զանգ.
Ժափ-ծըրնգոց,
մէջը գնդոց.
կատուի վզից
մենք կախ տանք,
որ ինչքան էլ օրօրայ,
որ ինչքան էլ շորորայ,

ստից սատկի
տազ անի,
զալն իմանանք
գազանի:
է. զանգը ով կախ անի:
— Այո, դու:
«Այծն տանի»:
— Բայժ, դու,
«Բայծն կախէ»:
— Չայժ, դու:
«Չայծն կաղ է»:
— Մստժ, դու:
«Մստծն կարճ է»:
— Փոստժ, դու:
«Էտ էլ խի՞ղճ է»:
— Համբժ, դու:
«Ես տկար եմ»:

— Չամբժ, դու:
«Ես տանտէր եմ»:
— Սաղժ, դու:
«Ասենք տարայ.
բա որ կատուն
գայ ինձ վրա»:
— Բտծն, Խտծն թող մէկից
բռնեն կատուի քամակից:
«Ի՞նչ է խօսում չոր գանգը.
էլ ի՞նչ Բտժ, ի՞նչ Փստան»,
ճատաց Բտծն ճաճատան:
— Լոի, յանդուգ,
կոտորէք դուք.
վախկոտներիդ ես թաղեմ.
ճամաւեմ թէ՛, զանգ կախեմ,—
գոչեց ջոջը,
քաշեց պոչը:

լգստան—լգստած, անամօթ:
ջահէլ-ահէլ—երիտասարդ և ծերունի:
ջոջ—մեծ:
կողակից—ամուսին:
անօթի—սոված:
հէչ—իսկի, բոլորովին:
տազ անել—լռել, սուս մնալ:
չաղ անել—սաստկացնել կրակը, քէֆը
դուլում—անբաղդութիւն:
շորորալ—օրօրել, շարժել:
քամակից—եռեկից:
յանդուգն—սաստիկ համարձակ, անամօթ:

1. Հայաստան, Վրաստան, Ռուսաստան—հայերի, վրացիների, ռուսների երկիր։ Ի՞նչ ասել է Մկաստան։ Ինչպէս կասես պարսիկների, չինացիների, տաճիկների երկիր։

2. Դռնէ-դռու, տնէ-տուն, գիւղէ-գիւղ, քաղաքէ-քաղաք, —ուրիշ ի՞նչ կերպ կասես։

3. Կատուէն ագատուել—այլ կերպ ի՞նչ ձեով կասես։

4. Թաթով տալ, քարով տալ, կացնով տալ. այստեղ տալ, ի՞նչ է նշանակում։

5. Էսպէս կրակ—ի՞նչ ասել է։ Ի՞նչ ասել է կրակ տղայ։

26. Քեռի Սիմօնի նապաստակը

Վերջին պատիժը 99

Քեռի Սիմօնը շատ լաւ մարդ է. ափսոս որ մի քիչ գինուն բարեկամ է։

Մի օր աղան ուղարկում է նրան քաղաք, ձեռքը տալիս է մի նապաստակ, որ տանի իր ընկերոջը նւէր։

Քեռի Սիմօնը լօլօղականջ կարճպոչանուն ձգում է մի պարկի մէջ, պարկը շալակում ու ճամփայ ընկնում։ Ո՞նց է գնում... Իսկ նապաստակը պարկում կուշ է եկել, կծիկ կտրել։

Ճամփի կիսին մի գինետուն կար։ Քեռի Սիմօնը ուղում էր առանց նայելու մօտովն անց կենայ. մի տասը քայլ էլ արդէն անց էր կացել, բայց չը համբերեց, ետ նայեց։ Խանութի շէմքում ծանօթներ տեսաւ։

Մտածեց. «Բա մէկ բարի լիւս էլ է չասեմ»...

Քեռի Սիմօնը մտաւ գինետուն։ Պարկը դուրսը վայր դրաւ ու ծանօթների կենացն է խմում։ Չը գիտի թէ էտ ծանօթները զլխին ի՞նչ են բերելու։

2.

Խմեց, պարկը շալակը գցեց ու բայեաթին կլկացնելով՝ առաջ է գնում։

Միայն թէ էս նապաստակը ինչ-որ շատ է վեր-վեր թռչում պարկի մէջ։ Ի՞նչ էլ սուր առամներ է ունեցել։ Քեռի Սիմօնի մէջքը կարծես ասեղներով ծակծուծ էին։

—Այ, հանգիստ կաց, շղիկ խնամի։ Շոքել ես, հա՛։ Էս է կը հասնենք, մուշտակդ կը հանեն, դէ գնա ու տկլոր-տկլոր տրսինգ տուր։

Քեռի Սիմօնի քէֆը տեղն էր։

Էս էլ ահա աղայի ընկերոջ տունը։

—Թրը՛խկ, Թրը՛խկ. Բաց արէք, բաց արէք։ Մէկ նապաստակ եմ բերել, մէկ նապաստակ որ... Դէ, շտապեցէք, շոքել է։

Ողջ տանեցիք դուրս թափւեցին։ Քեռի Սիմօնը նապաստակը առօր-փառօր պարկից հանում է... կատ ճա։ Քեռի Սիմօնը շղկած՝ կանգնել է կատուի պոչից բարձր բռնած։

—Այդ նապաստակը քեզ լինի, քեզ,— կանչում է տանտիկինը։

Աղայի ընկերը բարկանում է, երեխաները ծիծաղում են, շնորը հաչում են։

Քեռի Սիմօնը վերջապէս կատուն գրցում է նորից պարկը, շալակում, և հայդէ ետ դէպի գիւղը։

3.

Ճամփին ինքն իրան ասում է. «Քեռի Սիմօն, տեսա՞ր հա՛, հօ տեսա՞ր։ Ախր նապաստակ բռնողը դճաւ չէիր, տոպրակի մէջ գցողը դու չէիր, խելքի տոպրակ։ Չը լինի՞ թէ աղէն մի բան է արել, որ ինձ խայտառակի»։

Հասնում է նորից գինետանը։

Մտնի, թէ՞ չը մտնի։ Չէ, ինչպէս կարելի է. պէտք է շուտով տուն հասնի. էս բան է՝ որ իր տարիքի մարդուն էսպէս խայտառակեցին ժողովրդի մեջին։ Չէ, չի մտնի։

Ու մի քսան քայլ անց է կենում դէնը։

—Բա էս ալլա՞ծ սիրտն էլ է չը հովացնեմ, — մտածում է մէկ էլ, պարկը մէկ ուսից միւսն է գցում ու շուռ գալիս գէպը գինեւորուն:

Նորից մի երկու բաժակ կոնծում է ծանօթների կենացը: Նրանք էլ հօ անում են իրենց անելուն:

4.

Պարկը շալակին ահա մտնում է մեր Քեռին գիւղը:

«Ոնց է սուս կացել, սրան տես: Հիմի թռչկոտիւր պարկի մէջ, է... գիտես՝ որ էս է զրխկ եմ անելու քեզ, հա... Մէկ աղին տեսնեմ դեռ: Էսպէս էլ խայտառակութիւն: Քեռի Սիմօնը ո՞վ, կատուն ո՞վ: Տօ, էն աշխարհքի պարծանք որսկանը ո՞վ, մկան գողը ո՞վ»:

Թրը՛խկ, հա Թրը՛խկ, ոնց է ծեծում Քեռի Սիմօնը աղայի դուռը:

—Բաց արէք էլի, բաց արէք: Ալևորիս խայտառակեցիք: Ձեզ մի կատու ցոյց տամ, մի կատու ո՞ր...

Տանեցիք դուրս են թափւում:

—Ահա, աղա, ընկերդ քեզ ետ է դրկո մ: Ասում է. «էս դու, էս էլ քո նապաստակը»:

Մէկ էլ զորթ՝ նապաստակը չը հանի պարկից:

Քեռի Սիմօնը շէկած կանգնել է՝ նապաստակի երկար ականջներից բարձր բռնած: Աղան աչքերը չռած նայում է, թէ նապաստակը ինչո՞ւ է ետ բերել:

—Թո՛ւ, սատանի ճուտ, — յանկարծ աղաղակում է Քեռի Սիմօնը: Նապաստակը ձեռքից վայրէ ընկնում ու փախչում: Աղան կանգնած հարայ է տալիս, շները վազում են:

5.

էն է ու էն՝ Քեռի Սիմօնը նապաստակ չի որսում:

էն է ու էն՝ աղան և իր ընկերը իրար հետ վիճում են:

—Դու ինձ ինչո՞ւ էիր կատու ուղարկում, ես քո մասխաբան եմ:

—Ասում, երկինք, նապաստակ էր, նապաստակ:

—Այալևոր, քո բռնածը, քաղաք տարածը նապաստակ չէր:

—Նապաստակ էր, աղա ջան, դու շատ ապրես, նապաստակ էր:

—Այ մարդ, քո բերածը կատու չէր, սե կատու—հարցնում էր աղայի բարեկամը:

—Կատու էր, աղա ջան, բայ կատու չէր:

Էսպէս մինչև էսօր էլ վիճում են:

Գուցէ դո՞ւք սրանց ըացատրէք, թէ ի՞նչպէս է, որ նապաստակը կատու դարձաւ, կատուն էլ՝ նապաստակ:

Պատմի՛ր այնպէս, ինչպէս որ Սիմօնի գինեւորան մէջ հանդիպած ծանօթները ծիծաղելով իրար պատմում էին:

բայեաթի (թուրք.) — երգի մի տեսակ:

տրտինգ տալ — ցատկոտել. սովորաբար քուռակի համար են ասում:

խայտառակել — ուրիշների առաջ մէկի պատիւը գցել:

զրխկ անել — գետին զարկել, գետնին տալ:

պարծանք — հպարտութիւն. պարծենալ — հպարտանալ:

1. Կուչ գալ, կծիկ կտրել — ուրիշ ինչպէս կասես:

2. Գինեւորուն, սեղանատուն — գտիր արժանեքը: Ուրիշ էլ քնչ խօսքեր գիտես այս ձևով տուն — ով կազմած:

3. Շալակը առնել — շալակել. իսկ ուսը առնել... գիրկը առնել...

4. Ծակել — ծակծակել, գողալ — գողգողալ, գողալ — գողգողալ,

շողալ-շողշողալ, վազել-վազվազել, փորել-փորփորել— այս զոյգ բառերի մէջ մտքերի ինչ տարբերութիւն կայ և բառակազմութեան ինչ տարբերութիւն կայ:

5. Առօք—փ առօք— ուրիշ ինչպէս կասես:

6. Այլուած սիրտը հովացնել— ինչ ասել է: Կարելի է մէկի սիրտը այրել. էլի ինչ կարելի է անել:

7. Աչքը չուել, ոտները չուել— ինչ ասել է:

27. Ճպտուն ու մրջիւնը

Թրոփ-վրոփ մի ճպտուն

ողջ ամառը շուռ ու մուռ

երգեց, ճռաց,

ճրճրռաց:

Մին էլ, բիւր, ձմեռը

փռեց իրա թևերը,

բացեց գորգը սպիտակ,

դաշտերն առաւ ձիւնի տակ:

Ուր են պայծառ օրերը.

էլ ի՞նչ ասեմ, էլ ի՞նչ,

երբ ամեն մի թփի տակ

թէ սեղան կար, թէ օթեակ:

Փչեց քամին ցրտաշունչ,

ճպտուն ընկաւ լուռ ու մունջ:

Քաղցած փորին էլ ի՞նչ երգ.

ցուրտը տարաւ ոտ ու ձեռք:

Ջրնգըր-զընգըր զոդալով,

ծանր-ծանր սողալով,

նա մըջիւնին ասում էր.

«Գլխիդ մատաղ, սանամէր,

մի ճար արա՛ շունչ առնեմ,

ցրտից, սովից չը մեռնեմ:
Կերակրի ինձ, տաքացրո՛ւ,
մինչև զարուն ապրեցրո՛ւ »:
— Ի՞նչ խաբար է, սանիկս:
զարմանում եմ, ջանիկս.
չախատեցի՞ր ամառը,
ասա, ի՞նչ էր պատճառը:
— Էտպէս բանի, սանամէր,
էլ ժամանակ ո՞վ ունէր:
էն խոտերում բուրաւէտ
երգում էի մերոնց հետ:
— Երգում էիր. շատ բարի.
այժմ էլ բոնի վերվերի,
քամին ծափ տալ՝ դու պարի:

Թրոփ-վրոփ—թրովումն, թեթև թռչկոտադ:

օթեակ—օթեան, գիշերելու տեղ:

խաբար (թուրք.)—լուր: Ի՞նչ խաբար է—ինչ է պատահել:

բուրաւէտ—քաղցր բոյրերով, անուշ հոտերով լիքը:

վերվերի—պարի մի տեսակ:

Ի՞նչ ասել է ողջ ամառը շուռ ու մուռ: Ի՞նչ ասել է ման
է գալիս ծուռ ու մուռ, քաբը գնաց գլղոր-մլղոր:

28. Քայ նազար

1.

Լինում է չի լինում մի խեղճ մարդ՝ անունը Նազար:
էս Նազարը մի անշնորհք ու վախկոտ մարդ է լինում: Վէր
է ընկնում միշտ իրենց դռանը ու պառկում արևկող:

Մի ամառայ շոք օր գազազած ճանճերը գալիս են սրա

քիթ ու պոռնոսին վեր գալի, լցւում, ինքն էլ ալարում
քշի. որ շատ նեղացնում են՝ ձեռք տանում է երեսին զար-
կում: Որ երեսին զարկում է՝ ճանճերը ջարդւում են, առա-
ջին վէր թափում:

—Վահ, էս ի՞նչ էր...—մնում է զարմացած:

Ուզում է համրի, թէ մի զարկով քանիսի՞ն սպանեց՝ չի
կարողանում: Մտածում է, որ հազարից պակաս չի լինիլ:

—Վահ, —ասում է,—ես, որ մի զարկով կարող եմ հազար
շունչ կենդանի ջարդել, էլ ի՞նչ եմ էստեղ վէր ընկել...

Վեր է կենում ուղիղ գնում է իրենց տէլտէրի մօտ:
Պատմում է իր քաջագործութիւնը ու խնդրում է՝ իր արածը
տէրտէրը գրի, որ անյայտ չը մնայ, ամենքն էլ կարդան՝
իմանան: Տէրտէրն էլ, կատակի համար, մի փալասի կտորի
վրա գրում է:

Անյաղթ հերոս Քաջն Նազար,

որ մին զարկի՝ ջարդի հազար:

Նազարս էս փալասի կտորը մի փէտի ծէրի ամրացնում
է, մի ժանգոտած թրի կտոր կապում մէջքը, իրենց հարեանի
իշին նստում, ընկնում է մի ճամփայ ու գնում: Ինքն էլ չի
իմանում, թէ էտ ճամփէն ո՞ր է տանում:

2.

Շատ է գնում, քիչ է գնում, շատն ու քիչն էլ ինքը կի-
մանար, գնում է ընկնում մի գիւղ. ինքը գիւղին անծանօթ,
գիւղն իրեն, Ո՞ւր գնայ, ո՞ր չը գնայ: Մի տանից զուռնի
ձէն է լսում. ձին քշում է էս ձէնի վրայ, գնում է ընկնում
մի հարսանքատուն:

—Բարի օր ձեզ:

—Այ Աստծու բարին քեզ, բարով եկար, հազար բարի:

—Համեցէք հա, համեցէք: Դէ զոնախն Աստծունն է:
Սրան տանում են իր դրօշակով սուփրի վերի ծէրին բազմեց-
նում:

Հարսանքաւորները հետաքրքրւում են իմանան, թէ ո՞վ
է էս տարօրինակ անծանօթը: Ներքի ծէրից մինը բոթում է
իր կողքի նստածին ու հարցնում, սա էլ իր կողքի նստածին
է բոթում, էսպէս հերթով իրար բոթելով ու հարցնելով բանը
մնում է վերի ծէրին նստած տէրտէրին: Տէրտէրը մի կեր-
պով զոնախի դրօշակի վրայ կարդում է:

Անյաղթ հերոս Քաջն Նազար,

որ մին զարկի՝ ջարդի հազար:

Կարդում է ու զարհուրած յայտնում է իր կողքի նստա-
ծին, սա էլ իր կողքին նստածին, սա էլ երրորդին, երրորդը
չորրորդին. էսպէսով հասնում է մինչև դռան տակը ու ամ-
բողջ հարսանքատունը դրժւում է, թէ՛ բա՛ն չես ասի, նորեկ
զոնախն է ինքը:

Անյաղթ հերոս Քաջն Նազար,

որ մին զարկի՝ ջարդի հազար:

3.

—Քաջ Նազարն է հա...—բացականչում է պարծենկոտի
մինը, — ինչքան է փոխւել, միանգամից լաւ չը ճանաչեցի...

Եւ մարդիկ են գտնւում, որ պատմում են նրա արած
քաջագործութիւնները, հին ծանօթութիւնն ու միասին անց-
կացրած օրերը:

—Հապա ի՞նչպէս է, որ էսպէս մարդը հետը ոչ մի ծա-
ռայ չունի,—զարմանքով հարցնում են անծանօթները:

—Էտպէս է դրա սովորութիւնը, ծառաներով ման գալ չի
սիրում: Մի անգամ ես հարցրի, ասաւ՝ ծառան ի՞նչ եմ ա-
նում, ամբողջ աշխարհքն իմ ծառան է ու իմ ծառան:

—Հապա ի՞նչպէս է, որ մի կարգին թուր չունի, էս ժան-
գոտ երկաթի կտորն է մէջքին կապել:

—Շնորհքն էլ հէնց դրա մէջն է է, որ էս ժանգոտ եր-
կաթի կտորով մին զարկես՝ ջարդես հազար, թէ չէ լաւ թրով,
ի՞նչ կայ որ, սովորական քաջերն էլ են ջարդում:

Ու ապշած ժողովուրդը ոտի է կանգնում, խմում է Քաջ
Նազարի կենացը: Իրենց միջի խելօքն էլ դուրս է գալի ճառ
է ասում Նազարի առաջ. ասում է՝ «Մենք վաղուց էինք լսել
քո մեծ հռչակը, կարօտ էինք երեսդ տեսնելու, և ահա էսօր
բախտաւոր ենք, որ քեզ տեսնում ենք մեր մէջ»։ Նազարը
հառաչում է ու ձեռքը թափ է տալի: Ժողովուրդականները խոր-
հրդաւոր իրար աչքով են անում, հասկանում են, թէ էա հա-
ռաչանքն ու ձեռքի թափ տալը ինչքան բան կը նշանակէր...

Աշուղն էլ, որ էնտէղ էր, ձեռաց երգ է յօրինում ու
երգում.

Բարով եկար, հազար բարի,
հըզօր արծիւ մեր սարերի,
թագ ու պարծանք մեր աշխարհի,
անյաղթ հերոս Քաջըդ Նազար,
որ մին զարկես՝ ջարդես հազար:

Խեղճ տրկարին դու ապաւէն,
ազատ կանես ամեն ցաւէն,
մեզ կը փրկես անիրաւէն,
անյաղթ հերոս Քաջըդ Նազար,
որ մին զարկես՝ ջարդես հազար:

Մատաղ ենք մենք քո դըրօշին,
մէջքիդ թրին, տակիդ ռաշին,
նրա ոտին, պոչին, բաշին,
անյաղթ հերոս Քաջըդ Նազար,
որ մի զարկես՝ ջարդես հազար:

4.

Ու ցրւելով հարբած հարսանքաւորները տարածում են
ամեն տեղ, թէ գալիս է

Անյաղթ հերոս Քաջըն Նազար,
որ մին զարկի՝ ջարդի հազար:

Պատմում են նրա զարմանալի քաջագործութիւնները,
նկարագրում են նրա ահռելի կերպարանքը: Ու ամեն տեղ
իրենց նորածին երեխաների անունը դնում են Քաջ Նազար:

Իսկ ինքը Նազարը հարսանքատանից որ հեռանում է,
գնում է հասնում մի կանանչ դաշտ: Էս կանանչ դաշտում
էլը թողնում է արածի, դրօշակը տնկում է, ինքն էլ դրօշա-
կի շլաքումը պառկում քնում:

Դու մի ասիլ օխտը հսկայ եղբայրներ կան, օխտը աւա-
զակապետ, էս տեղերը նրանցն են, իրենց ամրոցն էլ մօտիկ
սարի գլխին է: Էս հսկաները վերևից մօտիկ են տալիս՝ որ մի
մարդ եկել է իրենց հանդում վէր է եկել: Շատ են զարմա-
նում, թէ էս ինչ սրտի տէր մարդ պէտք է լինի, քանի գըլ-
խանի, որ առանց քաշւելու եկել է իրենց հանդում հանգիստ
վէր եկել ու էշն էլ բաց թողել: Ամեն միւր մի գուրդ ունէր
բառասուն լըրանոց: Էս բառասուն լըրանոց գուրդները վերց-
նում են գալի: Գալիս են տեսնում մարդը քնած, գլխա-
վերեւ մի դրօշակ տնկած, դրօշակի վրէն գրած.

Անյաղթ հերոս Քաջն Նազար,

որ մին զարկի՝ ջարդի հազար:

Վայ, Քաջ Նազարն է... Մատները կծում են հսկաներն
ու մնում են տեղները սառած: Դու մի ասիլ հարբած հար-
սանքաւորների տարածած լուրը սրանց էլ է լինում հասած:
Էսպէս թուքները ցամաքած, չորացած սպասում են, մինչև
Նազարն իր քունն առնում է ու զարթնում. որ զարթնում է
աչքերը բաց է անում տեսնում գլխավերևը բառասուն լըրա-
նոց գուրդները ուսներին օխտն ահռելի հսկաներ կանգնած՝
էլ փորումը սիրտ չի մնում: Մտնում է իր դրօշակի ետևն ու
սկսում է դողալ ոնց որ աշունքաւ տերեւը կը դողայ: Էս հըս-
կաները որ տեսնում են սա գունատուց ու սկսեց դողալ, ա-
սում են՝ բարկացաւ, հիմի որտեղ որ է մի զարկով օխտիս էլ
կը սպանի, առաջին գետին են փռում ու խնդրում են.

«Անյաղթ հերոս Քաջըդ Նազար,
որ մին գարկես՝ ջարդես հազար:

Մենք լսել էինք քո ահաւոր անուհը, տեսութեանդ էինք
փափագում. այժմ բախտաւոր ենք, որ քո ոտով ես եկել մեր
հողը: Մենք, քո խոնարհ ծառաներդ՝ օխտն ախպէր ենք, ահա
մեր ամբողջն էլ էն սարի գլխին է՝ մէջը մեր գեղեցիկ բոյրը:
Աղաչում ենք շնորհ անես գաս մեր հացը կտրես...»:

Էստեղ Նազարի շունչը տեղն է գալի, նստում է իր էջը,
նրանք էլ դրօշակն առած աւաջն են ընկնում ու հանդիսա-
ւոր տանում են իրենց ամբողջը:

Տանում են ամբողջում պահում, պատում թագաւորին
վայել պատուով ու էնքան են խօսում նրա քաջագործութիւն-
ներից, էնքան են գովում, որ իրենց գեղեցիկ բոյրը սիրահար-
ւում է վրէն: Ինչ ասել կուզի՝ յարգն ու պատիւն էլ հետն
աւելանում է:

5.

Էս ժամանակ մի վագր է լուս ընկնում էս երկրում ու
սարսափ է գցում ժողովրդի վրա: Ո՛վ կը սպանի վագրին, ո՛վ
չի սպանել, Ի հարկէ քաջ Նազարը կը սպանի:

Վագրի անուհը լսելուն պէս Նազարը վախից դուրս է վա-
զում, ուզում է փախչի՝ ետ գնայ իրենց տունը. իսկ կանգ-
նածները կարծում են թէ վագրում էր, որ գնայ վագրին սպա-
նի: Նշանածը բռնում է կանգնեցնում, թէ՛ ուր ես վագրում
էսպէս առանց գէնքի, գէնք առ հետդ էսպէս գնա: Զէնք է
բերում տալիս իրեն, որ գնայ իր փառքի վրայ մի քաջութիւն
էլ աւելացնի:

Նազարը գէնքն առնում է դուրս գնում: Գնում է անտա-
ւում մի ծառի բարձրանում, վրէն տապ անում, որ ոչ ինքը
վագրին պատահի, ոչ վագրը իրեն: Ծառի վրա կուչ է գալի.
հոգին դառն է կորեկի հատ: Հակառակի նման անտէր վագրն
էլ գալիս է հէնց էս ծառի տակին պառկում: Նազարը որ վագ-

րին չի տեսնում՝ լեզին ջուր է կտրում, աչքերը սևանում
են, ձեռն ու ոտը թուլանում են ու, թրմփ, ծառից ընկնում
է գազանի վրա: Վագրը սարսափած տեղիցը վեր է թռչում,
Նազարն էլ վախից կաշում է սրա մէջքին: Էսպէս զարհու-
րած Նազարը մէջքին կպած էս խրտնած վագրը փախչում է,
ոնց է փախչում, էլ սար ու ձոր, քար ու քօլ չի հարցնում:

Մարդիկ մին էլ տեսնում են, վահ, Քաջ Նազարը վագ-
րին նստած քշում է:

— Կայ-հարայ, եկէք հա, եկէք, Քաջ Նազարը վագրին ձի
է շինել հեծել... տէք հա, տէք...»:

Սրտաւորում են, ամենքը մի կողմից հարայ-հրոցով,
հրհրոցով յարձակում են՝ խօնչալով, թրով, քարով, փէտով
տալիս են սպանում:

Նազարը որ ուշքի է գալի, լեզուն բացւում է. «Ա. փսնս,—
ասում է,— ինչի՞ սպանեցիք, զօռով մի ձի էի շինել նստել...
էնքան պէտք է քշէի որ...»:

Լուրը գնում է հասնում է ամբողջը: Մարդ, կին, մեծ,
պատիկ՝ ժողովուրդը դուրս է թափում Նազարին ընդունելու:
Վրէն երգ են կապում ու երգում.

Էս աշխարհքում,
մարդկանց շարքում
ո՛վ կը լինի քեզ հաւասար,
ո՛վ Քաջ Նազար:

Ինչպէս ուրուր,
կայծակ ու հուր,
բարձր բերդից թռար հասար,
ո՛վ Քաջ Նազար:

Ահեղ վագրին
արիւր քո ձին,
հեծար անցար դու սարէսար,
ո՛վ Քաջ Նազար:

Մեզ փրկեցիր,
ազատեցիր,
փառք ու պարծանք քեզ դարձրար,
ո՛վ Քաջ Նազար:

Ու պսակում են Քաջ Նազարին հսկաների գեղեցիկ քրոջ
հետ, օխտն օր, օխտը գիշեր հարսնիք են անում:

Բայց դու մի ասիլ էս աղջկանը ուզած է լինում
հարևան երկրի թագաւորը: Որ իմանում է իրեն չեն տւել՝
ուրիշի հետ են ամուսնացրել՝ զօրք է կապում, պատերազմով
գալիս է օխտն ախպօր վրա:

Էս օխտը հսկան գնում են Քաջ Նազարի մօտ, պատերազ-
մի լուրը յայտնում են, գլուխ են տալի առաջը կանգնում՝
հրաման են խնդրում:

Պատերազմի դաշտում մի ամենի նժոյգ ձի են բերում
Նազարին նստեցնում վրէն: Նազարը դողում է վրէն նստած,
չի իմանում ինչ անի:

Նժոյգը, որ տեսնում է վրէն ինչ անպէտքի մինն է
նստած՝ խրխնջում է, գլուխն առնում ու թռչում առաջ, և
ուղիղ դէպի թշնամու բանակը: Զօրքերը կարծում են Քաջ
Նազարը յարձակեց, ուռն են կանչում ու իրենք էլ ետևից
յարձակւում ամենայն սաստկութեամբ: Նազարը որ տեսնում
է չի կարողանում իր ձիու գլուխը պահի, քիչ է մնում վէր
ընկնի, ձեռք գցում է, ուզում է մի ծառից փաթաթւի: Դու
մի ասիլ ծառը փթած է, մի գերանաչափ ճիւղ պոկ է գալիս
մնում ձեռին: Թշնամու զօրքերը, որ առաջուց համբաւը
լսել էին ու ահը սրտներումն էր, էս էլ որ իրենց աչքով
տեսնում են՝ էլ փորձերումը սիրտ չի մնում: Երես են շուռ
տալիս, — փախի, որ փախի, թէ մարդ ես գրլուխդ պրծացրու,
որ Քաջ Նազարը ծառերն արմատահան անելով գալիս է...

Էդ օրը թշնամուց ինչքան կոտորւում է կոտորւում,
Ֆառաժները թուրները գնում են Քաջ Նազարի ոտի տակին,

յայտնում են իրենց հպատակութիւնն ու հնազանդութիւնը:

Ու պատերազմի ահեղ դաշտից Քաջ Նազարը գնում է
ներանց երկիրը: Ժողովուրդը յաղթական կամարներ է կա-
պում, աննկարգելի ոգևորութեամբ, ուռններով և կեցցե-
ներով, երգով ու երաժշտութիւնով, աղջիկներով ու ծաղիկ-
ներով, պատգամաւորութիւններով ու ճառերով առաջն է
դուրս գալի:

Էսպէս առքով-փառքով էլ բերում հրատարակում են
իրենց թագաւոր ու բազմեցնում են իրենց թագաւորի թախ-
տին: Ու Քաջ Նազարը դառնում է թագաւոր:

քիթ ու պռունկ — քիթ ու բերան:

դոնախ (թուրք.) — հիւր:

դրմբալ — գորգալ, աղմուկ հանել:

հոչակ — մեծ անուն, մեծ համբաւ:

ապաւէն — յոյս և պաշտպանութիւն:

ռաշ — սրընթաց ձի:

ահուլի, ահեղ — ահ, սարսափ բերող, ահ ազդող:

շւաք — սուեր:

լիզը — ինք կամ տասներկու զրաւնքայ:

փափագել — սաստիկ ցանկանալ, սրտով ուզենալ:

տապ անել — թագ կենալ:

խանչալ (թուրք.) — դաշոյն:

քօլ — անտառոտ տեղ:

հրատարակել — յայտարարել, յայտնել այնպէս, որ բոլորն իմանան:

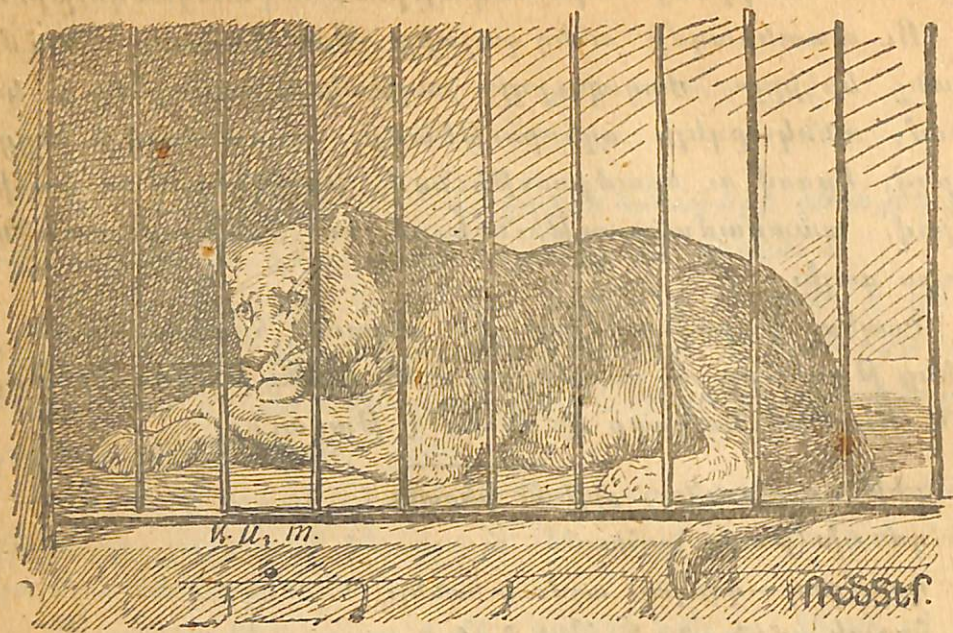
բազմել — նստել: Իսկ բազմեցնել:

1. Հարսանքատուն, հարսանքաւոր — որ բառերից են կազմւած:

2. Ինչ սրտի տէր ես — ի՜նչ ասել է: Սպա սիրտ առաւ,
սրտաւորւել:

3. Քանի գլխանի — քանի գլուխ ունեցող: Իսկ քանի ոտնանի՞,
քանի յարկանի՞:

4. Ինչ ասել է լեղին ջուր է կտրում, զօռով մի ձի էի շինել:

29. Առուծի երազը

1.

Առուծի կորիւնը փակւած էր վանդակում։ Նա մտայն նայում էր երկաթէ ամուր ձողերի ետեւից։ Կարօտով յիշում էր իր հայրենի տաք անապատը, յիշում էր, թէ ինչպէս գիշերները աստղերի լուսով իր մօր հետ ընկնում էր արագափաղ եղնիկների ետեւից, ինչպէս ազատ, ուրախ, իր քոյր ու եղբայրների հետ, մօր կողքին, խաղում էր արմաւենիների տակ։

Այժմ անցել է ամեն բան, և գազանանոցում փակւած գերի, տխուր նայում էր նա հաստ ձողերի ետեւից։

Գիշեր էր։ Շուրջը լուռ ու խաղաղ։ Գազանանոցի գերիները, — վագրը, արջը, գայլը, կապիկները, ջայլամը եղջերուները, — ամենքը իրենց վանդակներում՝ յարդի վրա ընկած՝ սպասում էին լուսանալուն։

Վերջապէս յոգնած առիւծի ձագն էլ գլուխը դրաւ թաթերի վրա ու քնեց։

2.

Գիշերւայ մի ժամանակ յանկարծ գազանանոցի դուռը ետ բացւեց ու ներս մտաւ նրա մայրը։ Ներս մտաւ հպարտ ու հզօր, կրակոտ աչքերը ման ասեց վանդակների վրա ու տեսաւ...

Նա տեսաւ իր գաւակին։ Աչքերը փայլատակեցին, մռնչաց, յարձակւեց, իր գօրեղ զարկով ջարդեց վանդակի ձողերը...

Կորիւնը ուրախութիւնից ճչաց, վրա թռաւ, որ ընկնի մօր գիրկը, դիպաւ երկաթի ձողերին ու զարթնեց...

Տեսաւ՝ երազի մէջ էր...

Գիշեր էր։ Շուրջը լուռ ու խաղաղ։ Գազանանոցի գերիները, — վագրը, արջը, գայլը, կապիկները, ջայլամը, եղջերուները, — ամենքը իրենց վանդակներում՝ յարդի վրա ընկած՝ սպասում էին լուսանալուն։

Կորիւնը երկար ու ձիգ մռնչում էր գիշերւայ լուսթեան մէջ։

Պատմի՛ր արջի երազը նոյն գազանանոցում։

Գրի՛ր կորիւնի տեսած երազը եւ շարունակի՛ր՝ իբրեւ թէ վանդակից ազատել է եւ մօր հետ հասել է հայրենի տաք անապատը եւ ինչ է անում այնտեղ։

ձող — երկաթ ու բարակ փայտ կամ երկաթ։

կորիւն — առիւծի կամ վագրի ձագ։

փայլատակել — փայլակ արձակել։

30. Երազ

Լուսնակի մի շող
թաքուն, գողէգող,
գիշերւայ կէսին,
մտել է սենեակ
և ընկել շիտակ
մանկան երեսին։

Շողը համբուրում,
դէմքին է փարում,
շողշողում քնքուշ,
մանուկն էլ քնում
երազ է տեսնում
ու ժպտում անուշ։

շիտակ — ուղիղ։

փարել — փաթաթւել։

31. Կապիկը

1

Բակից դայիրի ձայն լսեց:

Աշտը իսկոյն ճանաչեց այդ ձայնը:

— Կապիկ, մայրիկ ջան, կապիկ են բերել, — կանչեց նա ու վազեց պատշգամբ:

Տան բոլոր երեխաները դուրս էին թափւել: Դարպասի մօտ հարաքւել էին փողոցից տղայ ու աղջիկ, մշակներ, ծառաներ: Բակի մէջտեղը մի թուրք դայիրա էր դրմորմբացնում, իսկ սիւսը պար էր ածում մի կապիկ ու երգում՝ քաշքշելով շղթայից:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ մեր աշխարհում:

աղջիկները հնց են պարում:

Դայիրա խփողը փփէփփ կրկնում էր ընկերոջ խօսքերը: Երեխաները հռհռում էին. բակի շուներ հաչում էր:

Կապիկը չորսթաթ վեր-վեր էր թչում, իբրև թէ պարում է. նրա մարդանման դէմքը ամեն բույս անհանգիստ

դառնում էր մէկ տիրոջ աչքերին, մէկ հաշոյ շան կողմը:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ մեր քաղաքում

աղէն գործից հնց է դառնում:

Կապիկը փայտին էր յենւում, մի ձեռքը դնում մէջքին ու պոչը գետնին թրեւելով՝ առաջ էր գալիս:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ մեր սարերում

հովիւն հօտը հնց է պահում:

Կապիկը վզին էր դնում փայտը, գլխի ետևից երկու թեւերով գրկում էր ծայրերը և պտտւում տիրոջ շուրջը:

2.

Երեխաները ուրախութիւնից աղաղակում էին, իսկ շուներ աւելի ու աւելի կատաղի էր հաչում:

Ամեն հաշոցին կապիկը ցնցւում էր և յաճախ սխալւում: Այն ժամանակ տէրը փայտը իջեցնում նրա գլխին ու վզի շղթան այնպէս ամուր էր թափ տալիս, որ կենդանին վախեցած ատամները կրճտացնում էր, մի անորոշ ձայն էր հանում և իսկոյն սխալը ուղղում:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ վերի թաղում

մեր բրուտը հնց է կաղում:

Կապիկը ետևի թաթերով բռնում էր փայտից և առջևի թաթերի վրա ման գալիս՝ պոչը ցից արած:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ փոշիներում

հարբածները հնց են փռւում:

Կապիկը փռւեց մէջքի վրա ու ոտքի կանգնեց, գլորեց ու նորից կանգնեց... Այն միջոցին շուներ ամբողջ ուժով ձիգ աւաւ իր շղթան ու, չը կարողանալով կտրել, ծառս ելաւ ետևի ոտների վրա ու խրպոտ ձայնով, խեղդելով, գաղաղած հաչում էր:

Կապիկը սարսափահար դէմք թռաւ, երկու ձեռքով աշխատեց աղատւել վնոցից, աւելի վախեցաւ շուրջը բարձրացած աղաղակից, յանկարծ մի վայրենի ճիչ արձակեց, մազցեց իր տիրոջ շորերով ու կպաւ նրա կրծքին:

Կպաւ ու չռած աչքերը սոսկումով չէր հեռացնում գա-
ղազած շնից:

Ամեն կողմից թափւեցին շաքար, կանֆետ, տխիլ, խնձոր,
սև փող, բայց կապիկը պոկ չէր գալիս տիրոջ կրծքից, նոյնիսկ
այն ժամանակ, երբ տէրը կռանում հաւաքում էր այդ ամենը:

3.

Ամբողջ օրը Աշոտը չէր մոռանում կապիկի սարսափահար
հայեացքը: Եւ երբ պառկեց անկողին, նորից երկար մտածում
էր: Յանկարծ նրան այնպէս թւաց, թէ մի բան իր կոկորդը
խեղդում է. ձեռքը տարաւ դէպի պարանոցը ու տեսաւ վզնոց
է: Վզնոցը ամուր հուպ էր տալիս, և ամեն բոպէ մէկը շրջ-
թայից ամուր քաշում էր: Աշոտը աչքը բարձրացրեց ու
տեսաւ, որ իր վզի շրթայի ծայրից բռնել էր մի մեծ կապիկ,
իսկ կողքին մի ուրիշ կապիկ դայիրա էր ածում և երգում:

Տոյց տուր, Աշոտ, մեր աշխարհում

աղջիկները հնց են պարում:

Եւ Աշոտը պարզ լսում էր պատշգամբներին, դարպասի
մօտը, շուրջը կանգնած մեծ ու փոքր կապիկների հռնոցն
ու ծիծաղը, շան սարսափելի հաչոցը. . . Իսկ գլխին պտտւում
էր պար ածող կապիկի փայտը:

Աշոտ, ցոյց տուր՝ փոշիներում

հարբածները հնց են փռւում:

Աշոտը գլորւում է ու կանգնում, նորից է գլորւում...

Յանկարծ շունը կատաղած պոկ է գալիս, կտրում է շրջ-
թան ու յարձակւում Աշոտի վրա: Եւ Աշոտը զգում է, թէ
ինչպէս շան սուր ատամները ցցւում են իր ոտի մէջ. ցաւից
սարսափաւոր ճչում է ու վեր թռչում...

—Մայրիկ, մայրիկ...

Անկողնի մօտ կանգնած էր մայրիկը՝ մոժը ձեռքին ու
անհանգիստ նայում էր նրան:

Պատմի՛ր այս կապիկ կեանքը ինչո՞վ է նման զազանանոցում
ապրող կապիկ կեանքին եւ ինչո՞վ է տարբեր եւ որ կեանքն է աւելի լաւ

յենւել—կըթնել:

Թրևել—եռակց քաշ տալ:

ցնցւել—յանկարծ վեր թռչել, սովորաբար վախից, դողդողալ:
ատամները կրճտացնել—ատամները իրար քռելով ձայն հանել:
ծառս լինել—եռակի սաքերի վրա կանգնել:

կանֆետ—շաքարեղէն:

հայեացք—նայածք: Հայել—նայել: Ի՞նչ է հայելի:

պարանոց—վրդ:

Հռնույ, ծիծաղել, քրքշալ, խնդալ, ծիծաղու թուլա-
նալ, ժպտալ—սրանցից հրն է աւելի թոյլ և որը աւելի ուժեղը:
Դասուորի:

32. Կոռնկն ու սագը

Կապուտակ լճի ջրի երեսին

ճարպիկ ու արագ սագիկն էր լողում,
սուզւում ջրի տակ, դուրս գալիս կրկին
ու ինքըն իրան բարձրաձայն գոփում:

—«Օգու՛մ թռչո՛ւմ եմ, ցամաքում շրջում,
լճակի ջուրը պատռում նետի պէս.

ինձ պէս ուրիշը չը կայ աշխարհում,
ողջ թռչունների թագաւորն եմ ես»:

—Ի գուր ես գոփում, յիմար, ինքդ քեզ,
կռռնկը նրան ձայնեց վերևից.

կարո՞ղ ես արդեօք լողալ ձկան պէս,
եղնիկի նման վազել քարափից.

արծըւի նման հպարտ, փառաւոր
կարո՞ղ ես պատռել ծալքերն ամպերի ..

Լաւ է զիտենալ մի բան հիմնաւոր,
բան թէ շատ բաներ՝ բոլորն էլ թերի:

Թերի—կիսատ:

1. Հանիր բարդ բառերը և գտիր արմատները:

2. Թագաւոր—հրն է արմատը և հրը մասնիկը: Հանիր այս
ստանաւորից նոյն մասնիկը ունեցող բառեր: Սւելացրու և քեզնից
ուրիշ նման բառեր:

3. Նետի պէս, ձկան պէս, եղնիկի պէս, արծւի պէս—ուրիշ
կերպ ինչպէս կասես. պէս գրուած է է-ով:

33. Բորը

ա.

Բորը այն շների ազնիւ ցեղիցն էր, որոնց հայրենիքը
Նիւֆաունդլենդ կղզին է: Այդ շների պուլիւր լայն է, պոչը թոււ,
մազերը երկար. մատների արանքները պատած են թաղան-
թով, այդ պատճառով էլ հրաշալի լող են տալիս:

Բորը շատ էր ուրախանում, երբ իր տէրը, մի երիտա-
սարդ նաւաստի, առաջարկում էր նրան՝ գնան միասին լող
տալու: Այն ժամանակ նա թաւալւում էր ջրի մէջ, ափից հե-
ռանում էր, կրկին վերագառնում, սուզւում էր, անցնում

տիրոջ տակով և հազար ու մի կատակներ էր անում: Բորը
շատ էր սիրում իր տիրոջը, որ մի շիտակ ու բարի մարդ էր:

Քանի քանի նաւահանգիստներ այցելած էին նրանք ով-
կիանոսի այս և այն կողմերում:

Մի գիշեր, երբ նաւը մօտենում էր Անգլիայի ափերին,
սարսափելի փոթորիկ բարձրացաւ և նաւը խորտակեց: Բորը
ճամբորդները և ծառայողները խեղդւեցին: Բորը իսկոյն և
եթ ջուրն ընկաւ, հրաւիրելով տիրոջն էլ հետևելու իր օրի-
նակին: Նրանք լողում էին դէպի ափը, որ հազիւ էր նշմար-
ւում: Այսպէս մօտ երեք վերստ լող տալով մարդն ու շունը
հասան մի քանի ժայռերի, որոնք դուրս էին ցցւած ջրի մի-
ջից և ուժասպառ ընկան: Բայց բարերը չէին կարող հաստատ
ապաստան ծուռայել:

Նաւաստին ձայն էր տալիս, կանչում, բայց ոչ որ չէր
պատասխանում նրա կանչին: Բորը պառկել էր և փաղաքշան-
քով նայում էր տիրոջը:

Տէրը գրպանից հանեց մի բանալի, դրեց շան բերանը և
ցոյց տալով ափը՝ ասաւ. «Լող տուր»: Բորը նետուեց ջուրը,
հասաւ ափը և հաշելով սկսեց օգնութեան կանչել: Բայց ա-
լիքները նրա ձայնը խլացնում էին: Այն ժամանակ Բորը աւե-
լի առաջ վազեց և իր ոռնոցով զարթեցրեց մօտիկ ազարա-
կում ապրող մարդկանց: Նրանցից մի քանիսը դուրս թռան.
Բորը մօտեցաւ, լիզեց նրանց ձեռքերը, ողբալի ձայնով ոռնաց,
իսկոյն վեր կացաւ գետնից և արագ վազեց դէպի ծովափը:

Մարդիկ հետևեցին նրան, վերցնելով հետները մի երկար
պարան: Ծովափին Բորը կանգնեց ու բարձր ոռնաց, կարծես
ուզում էր յայտնել իր խեղդւող տիրոջը, թէ գալիս են օգ-
նելու:

Մինչդեռ մարդիկ դատում էին, թէ ինչպէս օգնեն խեղդու-
ղին, Բորը բռնեց պարանի ծայրից և նետուեց ծովը: Ընդհա-
նապէս շան հնարագիտութեան վրա և սկսեցին բաց թողնել

պարանը, պահելով միւս ծայրը իրենց ձեռքում, մինչև որ շունը հասաւ ժայռերին:

Ուրախացած նաւաստին բռնեց պարանը, կապեց իր մէջքին և իմաց տւաւ գիւղացիներին, որ քաշեն: Նա հագիւ էր կարողանում լող տալ թուլացած ձեռքերով: Բոլոր նրա կողքից չէր հեռանում և իր հաշոցով սիրտ էր տալիս ընկերոջը: Այսպէս քառորդ ժամ ալիքների դէմ կուելուց յետոյ տէրն ու շունը վերջապէս հասան ափը: Շունը ուժաթափ ու անզգայ ընկաւ գետին: Նրանց երկուսին էլ տեղափոխեցին ագարակը, այնտեղից էլ Լոնդոնի հիւանդանոցը: Բայց տէրը երկար չապրեց ու մեռաւ:

բ.

Երբ Բոբը հասկացաւ, որ որբացել է ու իր տէրը էլ չը կայ, աղիողորմ ոռնաց և դուրս եկաւ հիւանդանոցի բակից. ինքն էլ չը գիտէր ուր գնայ...

Երկու օր և երկու գիշեր Բոբը թափառում էր մեծ քաղաքի փողոցներում և ոչինչ չէր կերել. սոված պարկուժ էր, սոված վեր կենում:

Միայն երրորդ օրը էլ չը գիմացաւ, այնքան թուլացել էր, որ հագիւ էր կարողանում տեղից վեր կենայ:

Նրան գտան փողոցում անզգայ և ուղարկեցին «Շների ապաստարանը»:

Ապաստարանից նրան վերցրեց մի քաղաքապահ, որը գիշերւայ մենակութեան մէջ ընկեր էր ուզում ունենալ, երբ իր հերթին գնում էր փողոցները հսկելու: Մի գիշեր խաւարի միջից լաւեց օգնութեան կանչ: Բոբը մի ակնթարթում տեղից վեր ցատկեց ու առաջ սլացաւ: Քաղաքապահը մօտ վազելով տեսաւ, որ Բոբը իր սուր ատամներով բռնել է մի մարդու ոտից:

Բանից երևաց, որ մի շարագործ յարձակել էր անցորդի վրա և կամեցել էր նրան կողոպտի, երբ շունը վրա էր հասել:

Քաղաքապահը ազատեց շարագործին Բոբի ատամներից ու քաշ տւաւ թաղի ոստիկանատունը: Յաջորդ օրը լրագիրները մէջ տպագրուեց խելացի շան քաջ վարմունքը:

Ոստիկանապետի կարգադրութեամբ Բոբին ընդունեցին ոստիկանական շների շարքը: Բոբը սրտով կպաւ իր նոր ծառայութեանը:

Մի քանի օրից յետոյ Բոբը շրից հանեց մի երեխայ, որ ընկել էր գետը: Յետոյ ազատեց մի կին, որ կարէքից ուզեցել էր գետում խեղդւի: Բոբը սկսեց երևալ հրդեհների ժամանակ և այնտեղ էլ ցոյց էր տալիս իր քաջութիւնը, փրկելով բոցերի միջից փոքրիկ երեխաներին, դուրս քաշելով ախոռներից ձիերին...

Եթէ ցանկանայինք թւել Բոբի անձնագոհութեան բոլոր գործերը, դեռ շատ բան պիտի պատմէինք: Նրա անունը հռչակեց: Մի յայտնի նկարիչ նկարեց նրա պատկերը, որը տպւեց թերթերում: Բոբին ներկայացրին թագուհուն: Առաջնակարգ ընտանիքներ պատիւ էին համարում Բոբին իրենց տանն ընդունելը: Նրան ընտրեցին «Մարգասիրտկան ընկերութեան» անդամ: Բոբը պարգև ստացաւ մի արծաթէ մեդալ՝ մարդիկ փրկելու համար, յետոյ էլ պատւաւոր ոսկէ մեդալ:

Շունը սակայն շատ բան չէր հասկանում այդ պատւանշաններից, բայց ամեն օր կատարում էր նոր և նոր հերոսութիւններ: Նա առաջինն էր երևում այնտեղ, որտեղ վտանգ էր լինում: Ոստիկանական բոլոր ծառայողները ճանաչում, սիրում և յարգում էին այդ վեհանձն կենդանուն: Ամեն տեղ ծախում էին հովհարներ Բոբի պատկերով: Նոյն իսկ քաղցրաւենիների տուփերի վրա տպում էին այդ ազնիւ շան գլուխը:

Գրիբ թէ ինչպէս Բոբը ժայռերի վրայից փրկեց իր խեղդող տերոջը:

Պատմիք քեզ ծանօթ մի շան խելօք արարքներից մէկը:

Թաւ—խիտ մազեր ունեցող:

Թաղանթ—մատների արանքում եղած բարակ կաշին, օրինակ՝ բազրի, գորտերի ոտներին:

Թաւալւել—գլորւել:

ովկիանոս—շատ մեծ ծով:

խորտակել—ջարդել, փշրել:

նշմարել—նկատել, հագիւ տեսնել:

փաղաքշել—գուրգուրել, փայփայել:

ոգը—լաց ու կոծ: Ողբալի—սաստիկ տխուր:

անզգայ—ուշքը կորցրած, առանց զգացողութեան:

աղիոգորմ—մղկացող:

ակնթարթ—այնքան քիչ ժամանակ, ինչքան որ պէտք է աչքը
թարթելու համար:

հրդեհ—կրակ ընկած տուն, անտառ, արտ:

հռչակ—մեծ անուն: Հռչակւել—մեծ անուն հանել:

պարզւել—նւէր:

աձնագորհ—ինքն իրան մէկ ուրիշին նւիրող, իրան մոռացող ու-
րիշի համար:

վեհանձն—ազնիւ ու բարձր հոգի ունեցող:

մեղալ—պատւանշան, շքանշան:

հովհարով երեսին հով են տալիս:

քաղցրաւենի—անուշեղէն, շաքարեղէն:

1. Ի՞նչ տարբերութիւն կայ նաւապետի, նաւավարի և նա-
ւաստու մէջ: Նաւահանգիստն ի՞նչ է:

2. Ի՞նչ ասել է ուժասպառ, ուշաթափ. իսկ ի՞նչ ասել է ու-
ժեղ:

3. Ի՞նչ ասել է ազնիւ ցեղ, ապաստան ծառայել:

4. Գտիւր ծովափ, հնարագէտ, տեղափոխել, քաղաքապահ,
շարագործ, առաջնակարգ, պատւանշան բառերի արմատները և
բառերը բացատրել:

5. Կողոպտել և գողանալ—Ի՞նչ տարբերութիւն ունի:

6. Ոստիկան, ոստիկանապետ, ոստիկանատուն, քաղաքա-
պահ, քաղաքագէտ, քաղաքատուն—Ի՞նչ են նշանակում:

7. Ինչո՞վ է զբաղւում «մարդասիրական ընկերութիւնը»:

34. Դեղձանիկն ու տատրակիկը

Դեղձանիկը մի թակարդում
զարնըւում էր ու թրպրտում:

Մի տատրակիկ՝

պուճուր ձագիկ՝

ծիծաղում էր նրա վրա.

«Բա ամօթ չէ,

ասում էր նա,

օր-ցերեկով,

բաց-բաց աչքով

ընկար էտպէս

դու կոյրի պէս:

Ես լինէի,

չէի խաբւի,

իմ արեւ...»:

Մին էլ, բնժ,

ոտն ա թւը

սրնապանծը

զըցեց ցանցը:

Տեղն էր, տեղը էն տատրակին.

ինչո՞ւ ծաղրեց դեղձանիկին:

տատրակ—աղանու փոքր տեսակը:

սնապանծ—դատարկ-դատարկ պարծեցողը:

իմ արեւ—ի՞նչ ասել է:

35. Աշկարտ Օհանը

1.

Ծնունդի թաթախման իրիկունն էր. Օհանը, տասը տա-
րեկան մի տղայ, որին երեք ամիս է ինչ աշկերտ էին
տւել դերձակ Զաքարի մօտ, մենակ էր մնացել տանը: Դեր-
ձակն ու իր կինը, ինչպէս և բոլոր տանեցիք, ժամ էին գնա-
ցել, նրան էին յանձնել տունը պահելու: Օհանը չօրել էր յա-
տակին, մի կտոր թուղթ դրել էր նստարանի վրա ու նամակ
էր գրում:

«Իմ կարօտայի Գասպար պապի, էս գիրը ես եմ քեզ գր-
րում, քո թոռ Օհանը: Ծնորհաւոր Ծնունդ և Մկրտութիւն,
Աստուած քեզ շատ տարիներ պահի ինձ համար: Ոչ հէր ու-
նեմ, ոչ էլ մէր, դու ես մենակ ինձ մնացել»:

Օհանը աչքը դարձրեց պատուհանին, որի ապակու մէջ արտացոլում էր կեղտոտ լամպի լոյսը, և նրան այնպէս թւաց, թէ տեսնում է այնտեղ Գառար պապին: Նիհար, կարճիկ ծերունին ահա կանգնած է եկեղեցում, դռան մօտ, գզգզած փափախը դրած գետնին, ոտների մօտ. սուրբերի պատկերի առջև վառուղ մոմերը լուսաւորում են նրա նիհար, դեղնած, բարի դէմքը. շրթունքները անխօս աղօթք են մրմնջում:

— Երեւի հիմա ինձ համար է աղօթք անում, — մտածեց աղան ու շարունակեց գրել:

«Երէկ ինձ լաւ դնգսեցին: վարպետս քաշէքաշ թրև տւաւ ինձ դուրս և զնքսեց, որ երեսին օրօրելիս քունս տարել էր: Անցած կիրակի էլ կնիկը տւել էր մի չորացած ձուկ, որ իստակեմ, պոչիցն էի սկսել իստակելը. ձեռքիցս ձուկը խլեց ու էնքան տւաւ, որ քիթ ու պոռնգս արնոտեց: Աշկերտներն էլ վրաս ծիծաղում են, պապիրոսի են դրկում, խանութից արաղ են բերել տալիս, մագերիցս քաշըջում են, իսկ վարպետս ամեն օր հազար անգամ հայհոյում է: Առաւօտը մի կտոր չոր հաց, կէսօրին մի աման ապուր, իրիկնապահին էլի մի կտոր չոր հաց, իսկ իրենք առաւօտ իրիկուն ուտում տրաքւում են: Պապի ջան, Աստծու սիրուն, առ ինձ էստեղից, տա՛ր գեղը, էլ չեմ գիմանայ: Ձեռքդ եմ պաշում, աղաչում, տա՛ր ինձ էստեղից: Ես գեղի ոչխարը կարածացնեմ, բո տեղակ ջաղացում ծառայութիւն կանեմ»:

Օհանի բերանը ծուկեց. մրոտած բուցքով աչքերի արտասուքը սրբեց, յետոյ նորից շարունակեց.

«Թիֆլիսը մեծ քաղաք է: Էստեղ ոչ ոչխար կայ, ոչ էժ, ոչ կով, ոչ գոմէշ»:

«Ո՛ւֆ, հիմի ով գիտէ ինչ ձիւն է մեր կտուրներին, կալերում, գաշտերում... Էգուց տէրտէրը կը գայ տնօրէնէք երանի կը հարցնի՞ Օհանի մասին, երանի կը յիշի՞ ինչպէս էր ինձ դաս տալիս և գրել կարգալ սովորեցնում»:

Օհանը ծնօտը դրա — ափին ու քիչ մտածեց. մտաբերեց իր հանգուցեալ մօրը. և յետոյ յանկարծ գրիչը վերցրեց ու շարունակեց.

«Արի, պապի ջան, թէ Աստուած կը սիրես, ինձ էստեղ մի թող, մեղք եմ: Սիրտս փակւել է, աշխարհը աչքիս չի երևում, ողջ օրը մի գլուխ լաց եմ լինում: Պապի ջան, կորած եմ... Կարօտով բարեներս յիշի Հոռոմսի մօքիրին, շղիկ Պետօին, պաշ արա մեր Ասլան շան դունչը, իսկ իմ մեծ շէն ոչ ոքի չը տաս: Մնամ՝ Գառարենց Օհան: Պապի ջան, շուտով արի»:

2.

Օհանը չորս տակ ծալեց թուղթը ու դրաւ ծրարի մէջ, որ նախորդ օրը առել էր... Մի քիչ մտածելուց յետոյ գրիչը թաթախեց և խոշոր տառերով գրեց հասցէն.

«Մեր գեղը Գառար պապիս»

Յետոյ գլուխը քորեց, մի քիչ մտածեց ու ժպտաց: Նա շատ գոհ էր, որ ոչ ոք իրան չը խանգարեց գրելիս, գլխարկը ծածկեց ու շապկանց դուրս վազեց փողոց:

Նրան ասել էին, թէ նամակները պէտք է փոստարկղը գցել. այնտեղից յատուկ մարդիկ հանում են, աշխարհի ամեն

կողմը տանում կառքերով ու երկաթուղիներով: Օհանը վազէվազ մօտեցաւ առաջին փոստարկղին ու ձգեց թանկագին նամակը նրա ճեղքի մէջ... Բաղցը յոյսերով օրօրւած, մի երկու ժամ յետոյ ամուր քնած էր...

Երազում տեսնում էր իր պապին: Պապը նստած է բուրսու տակին ու լսում, իսկ գիւղի տիրացուն կարդում է նամակը: Ասլանն էլ շուրջը պտտւում է ու պոչը շարժում... 77

Օհանի երազը պիտի կատարուի՞:

Ի՞նչ տեսակ մարդիկ էին դերձակ Ջաքարներ:

Ո՞րն էր Օհանի գլխավոր դժբախտությունը:

Գրիբ ի՞նչպէս էին վարում Օհանի հետ դերձակ Ջաքարը, նրա կիներ եւ աշակերտները:

Պատմի՛ր քաղաքում ի՞նչ չը կայ, որ գիտում կայ:

Թաթախման իրիկուն — Ծնունդի և Չատիկի նախորդ երեկոները, երբ պատը բաց ենք անում, Թաթախում ենք:

Երեսը արտացոլել — Երեսը հայելու, չրի կամ մի ուրիշ փայտէ բանի մէջ երևում է:

Վրմնջալ — շատ կամաց ասել:

հանգուցեալ — մեռած:

մի գլուխ — շարունակ:

քուրսի — տաքացրած թոնրի կամ մանղալի վրա դրած սեղանածե ծածկ՝ վրան կապերտ կամ վերմակ փռած, որի տակ քնում են կամ իրենց ոտները դնում չորս կողմից նստողները:

արաղ (թուրք.) — օղի:

1. Կարճ-կարճիկ, հաստ-հաստիկ, կաղ-կաղիկ, սուտ-սուտիկ — Ի՞նչ տարբերութիւն կայ:

2. Հայերէն ինչպէս են ասում պապիրոս:

3. Տնօրէնէք, մտաբերել, փոստարկղ — գտիք արձանները և բառերը բացատրիր:

4. Ի՞նչ ասել է մի գլուխ լաց լինել:

5. Էսօրւայ առաջի օրին ասում են նախորդ օր, իսկ հետեւեալ օրին ի՞նչ ենք ասում:

36. Գարուն, ամառ

Գարուն, ամառ. — Երես ու տաք,

դեղին արտեր, արձակ հանգ:

Աշուն, ձմեռ. — քուրսուտ տակ,

փակ դարպասներ, տխուր բանտ:

37. Չնագնդի

ա.

Բաղալն ու ես վաղուց թշնամի էինք: Դեռ անցեալ գարնան էր, որ նա իմ կոճիները չուռ արաւ ու փախաւ: Էն օրւանից մենք թշնամիներ էինք և միշտ առիթ էինք փնտռում իրարից վրէժ հանելու: Երկուսս էլ սպասում էինք, թէ երբ կը լինի, որ մի օր իրար պատահենք: Եւ մի անգամ «իրար պատահեցինք», ու շատ զօռ պատահեցինք...

Սպիտակ ամպը բռնել էր երկինքն ու երկիրը. սարերը մօտեցել էին և ուզում էին գրկախառնել: Լեռնային ձիւնի թաւ փաթիլները արագ-արագ փրթում էին. բութ ու քամի չը կար, և ձիւնը հանդարտ դիզւում էր ու դիզւում:

Հաջից յետոյ ուրախ-ուրախ տրեխներին մէջ խոտ դրի, արխալուղիս կոճակները պնդացրի, գառան մորթէ գդակը գլուխ պնդացրի, ոչխարի մորթուց իմ ձեռքով կարած թաթմաններս անցկացրի ու դուրս թռայ:

— Պա, պա, պա, երեխէք, ինչ ձիւն է... — կանչեց էն կողմից Կօստին:

— Աչք ու ախանջ պիտի լցնեմ հա, — ձայն տուաւ Ալէքը, ձիւնագնդեր պատրաստելով:

— Ո՛չ, տղերք, շատ քիչ ենք, խաղը համ չի ունենայ:

Ու Տասը ըռպէից յետոյ մենք արդէն՝ մօտ քսան հոգի՝ հալա-հալա էինք եկել և Կօստինի ու Ալէքի մայրութեամբ կանգնած էինք իրար դէմ՝ իբրեւ երկու թշնամի բանակներ:

— Դէ, երեխէք, վրա տուէք, — հրամայեց մեր հրամանատար Ալէքը:

բ.

Ձիւնի գնդակները կարկտի նման թափւում էին երկու կողմից. մի քանի ըռպէ ոչ ոք չէր կարողանում յաղթի. յետոյ սկսեցին քիչ-քիչ միմեանց մօտենալ. չեղանտէ մեր գընդակները կորցրին իրենց ձևը. մենք ուղղակի ձիւնի ահագին

կտորներ էինք թափում իրար վրա: Նրանց կողմից Բաղալը մի գնդակով աչքիս խփեց. ես էլ չը համբերեցի, հասայ. բըռնեցի նրան և ձիւնի մէջ գլորեցի:

—Մեռելթաղուկն սկսեց,—գոչեց Կօստին, և ամեն մէկս մէկին բռնած գլորում էինք ձիւնի մէջ: Երես, քիթ, պոռնգ, գլուխ, ամեն ինչ սպիտակ էր, միայն ձիւնն էր, որ երևում էր:

Ես ու Բաղալը ոչ թէ խաղում, այլ կռւում էինք. ձիւնի մէջ թաղած գլորում էինք իրար, այլ և կրծոտում միմեանց:

բոլորը թափւել էին մեզ վրա միմեանցից ազատելու. չէինք պոկում, կպել էինք և ձիւն էինք ճխտում միմեանց քիթ ու բերան: Վերջապէս հեռացրին իրարից: Բաղալի քթից արիւն էր գնում և ներկում սպիտակ ձիւնը: Ես էլ ոչինչ չէի զգում. ոչ միայն ձեռներս ու ոտներս, այլ և ամբողջ մարմինս թմրել էր:

—Կօստի, Բաղալն ու Սիմակը կռւած են, արի նրանց հաշտեցնենք,—ասաւ Ալէքը:

—Հաշտեցնենք, հաշտեցնենք,—կանչեցին ամեն կողմից:

Ես ոտն առայ, սկսեցի փախչել դէպի մեր տունը: Բաղալն էլ ուզեց փախչել իրենց տունը: Մեր ետեք հասան, բռնեցին:

—Չեմ ուզում, չեմ ուզում, չեմ հաշտւի:

—Բա մայրերն ինչացու են, թէ որ նրանց հրամանին լսելու չես:

Ջօռով քաշեցին ինձ առաջ. միւս կողմից էլ ձիւնի մէջ թրկելով՝ բերում էին Բաղալին:

—Սռովելը լաւ բան չի. խռովկաններին՝ տեսնում էք՝ տանը հաց չեն տալիս,—խրատում էին Ալէքն ու Կօստին, որոնք ամենից հասակաւորներն էին մեր խաղընկերների մէջ:—Համբուրեցէք:

—Չեմ ուզում: Սիմակը ինչու մեր արտը արածացրեց,—ասում էր Բաղալը:

—Ապա դու չէիր, որ իմ կոճին չուռ արիր:

—Կոճու ժամանակը չէ, կոճու ժամանակը չէ,—աղաղակեցին ամեն կողմից.—կոճի չենք ուզում. հիմա ձնագնդի ենք խաղում: Հաշտեցէք, հաշտեցէք, թէ չէ՝ էս է ձնագնդին գալիս է,—հանաք էին անում մեր ընկերները և ինձ ու Բաղալին իրար կողմի հրում, իրար սեղմում: Այնպիսի աղմուկ աղաղակ բարձրացաւ, որ շշկւեցի. էլ չիմացայ, թէ ինչպէս Բաղալի ձեռքն առած համբուրեցինք:

—Հուռն, հաշտեցին, տղերք, հաշտեցին,—ծափ տւին բոլորն ու առաջնանից աւելի եռանդով ձիւնին կպան:

Գ.

Արդէն մթնում էր. ցրտից սառել կապտել էինք, երբ վաղեցինք ամեն մէկս մեր տաւարը ջուր տալու:

—Իմ գլխին էս լո՛ւն բերին Կօստին ու Ալէքը, է,—ասում էի կատաղած ինքս ինձ՝ կովին ջուր տալիս:—Էգուց ես նրանց հախիցը էնպէս գամ ո՞ր...

Այնուամենայնիւ, երբ առաւօտեան դուրս վաղեցի ու տեսայ, որ ձիւնը երէկւանից շատ է եկել, գետինը փափուկ փափուկ ծածկել՝

—Հայ, հայ,—ձայն տւի ուրախ ուրախ:

—Հէյ, հէյ,—լսեց այն կողմից Բաղայի ձայնը:—Բարի լոյս, Սիմակ: Էսօր ձնագնդի պիտի խաղամք:

—Բան,—կանչեցի ես: Եւ դեռ ո՞նց...

Այդ օրը այնպէս չաղացրինք ձնագնդին, որ իրիկունը միայն տուն վերադառնալիս յիշեցի, թէ ուղում էի Ալէքից և Գօստինից վրէժ առնէի: Համա թէ պրծան իմ ձեռքից, հա՛...

Գ ո ի ը ի նշալէս տղաները ձնագնդի էին խաղում:

Պատմիր քո կեանքից ո՞ւմ հետ ես խոսվել, ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս ես հաշտուել:

Կոճի—վէգ:

Հուռ անել—կոճիները յանկարծ վերցնել ու փախչել:

առիթ—մահանա (թուրք):

փրթալ—ձիւնի հանգիստ տեղալը:

հալա—հալա գալ—կարգ-կարգ բաժանուել:

քլովել—զգել, բաժանել, զգզգել:

թմրել—տնդգայ դառնալ, փէտանալ:

հախիցը գալ—յաղթահարել, մի բանի համար վրէժը հանել:

1. Ի՞նչ ասել է զօռ պատահեցինք, գլխիս էս ի՞նչ բերին, ձնագնդին չաղացրինք:

2. Գրկախառնուել, հրամանատար, մեռելթաղուկ—գալի արմատները և բառերը բացառելը:

3. Հախիցը գալ (թուրք.)—ինչպէ՞ս կասես հայերէն:

38. Պոչատ սղռեսք

Փախաւ աղւէսը,

փախաւ թակարդից,

բայց պոչի կէսը

թողեց նա ներսը:

էտպէս պոչատ,

պոչից անջատ,

գնաց ասաւ ընկերներին:

—Ա՛յ ձեզ մատաղ, ես ձեր գերին,

դէն գցեցէք ձեռ պոչերը,

ինչո՞ւ ես պէտք էտ փչերը:

դրանք զարդ չեն ու զարդարանք,

այլ մեր գլխին պատիժ, փորձանք,

գետնի աւել,

վազքի խափան,

մեզ անվայել,

աւելորդ բան:

էտտեղ մի ծեր վարպետ աղւէս

ասաւ նրան՝ «Ապրե՛ս, ապրե՛ս,

այ ծաղամուտ թոռիս թոռը,

էտքան չեն տայ խելքին զօռը:

բա ասի որ տեղն էր պոչըդ,

ինչո՞ւ չարիր դու էտ կոչըդ»:

Աղւէսը ինչո՞ւ է ուղում միւսների պոչերն էլ կտրել տայ:

Թակարդ—կենդանիներ բռնելու գործիք կամ սարք:

անջատ—բաժան, բաժանում:

անվայել—չը սաղող, չը համապառասխանող:

1. Ի՞նչ ասել է խելքին զօռ տայ, վազքի խափան:

2. Ինչո՞ւ աղւէսը աղւէսին անւանում է «ծաղամուտ»:

39. Գրագրի տղան

ա.

Յովսէփի հայրն արդէն հասակն առած և չափազանց աշխատանքից ալեորած մի մարդ էր: Երկաթուղու վարչու-

Թեան մէջ գրագրի պաշտօն ունէր: Ընտանիքը մեծ, աճիկը աննշան, ստիպւած էր պաշտօնից դուրս էլ գրագրութիւն և ուրիշ գործեր յանձն առնել, և գրեթէ ամեն գիշեր գրում էր: Վերջերս մի խմբագրատուննրան էր յանձնել բաժանորդների հասցէները գրելը: Հինգ հարիւր հասցէի համար վճարում էին երկու ըուբլի:

—Աչքերս տկարանում են. մաշկեցի այս գործի վրա,— գանգատւում էր յաճախ ճաշի ժամանակ հայրը:

—Թող, հայրիկ, ես քո տեղը արտագրեմ,—ասաւ մի օր տղան.—մեր ձեռքը իրար նման է:

—Ո՛չ,—պատասխանեց հայրը կտրուկ.—դու սովորում ես. քո ուսումը աւելի կարեւոր է. դու քո գործը տես:

Յովսէփիկը ճանանչում էր հօր բնաւորութիւնը, էլ այդ մասին ոչինչ չասաւ, բայց մի գիշեր արթուն սպասեց անկողնում մինչև հօր պառկելը. յետոյ կամացուկ վեր կացաւ, հագաւ շորերը, խարխափելով մտաւ գրասենեակը ու լամպը վառեց: Գրասեղանի վրա դրած էր թղթէ գօտիների մի դէզ և հասցէների ցուցակը: Յովսէփիկը սկսեց արտագրել. երբեմն-երբեմն կանգ էր առնում, ակննջ էր դնում ու նորից սկսում էր գրել աւելի մեծ եռանդով: Այսպէս նա արտագրեց հարիւր եօթանասունըհինգ հասցէ. վաստակել էր ուղիղ տասը շահի: Թողեց գրելը, ամեն բան սեղանի վրա կարգեւ բերաւ, լամպը մարեց ու ոտի մատների վրա գնաց մօտ անկողին:

Հայրը ջւրիշ հոգսերով զբաղւած՝ առհասարակ մեքենաբար էր արտագրում, ուստի և չընկատեց որդու արած խաղը: Միւս օրը ճաշին հայրը շատ լաւ էր տրամադրւած:

—Երէկ գիշեր մի երկու ժամում ամբողջ գործիս կէսը աւարտեցի: Դեռ երբէք այդպէս չի եղել. ուրեմն դեռ ձեռքս աջող է ու աչքս սուր:

Յովսէփիկը հրճւում էր սրտի խորքում:

բ.

Եւ ամեն գիշեր, ժամը տասներկուսը խփեց թէ չէ, հէնց որ հայրը գնում էր պառկելու, ինքը անցնում էր նա տեղը ու սկսում արտագրել: Բայց այդպէս իր քունը կարճելով՝ առաւօտները ուշ էր զարթնում, յոգնած էր վեր կենում ու դասերն էլ կարճեա՝ տկամայ էր սովորում. քունը տանում էր գրքերի վրա: Հայրը նկատեց, նախ քիչ՝ խոժոռեց ու վերջապէս յանդիմանեց:

—Դու փոխել ես, Յովսէփիկ. ծուլանում ես, լաւ չէ: Ամբողջ մեր ընտանիքը ապրում է քո յոյսով... Ես քեզանից դժգոհ եմ, հասկանում ես:

Այս առաջին խիստ կշտամբանքը շփոթեց տղային:

«Չէ,—մտածեց նա,—այսպէս շարունակել չի կարելի...»:

Բայց նոյն օրը ճաշի վրա հայրը յայտնեց ուրախ-ուրախ, որ այդ ամիսը տասներորս ըուբլի աւելի է աշխատել, քան նախորդ ամիսը: Ամբողջ տասներորս ըուբլի:

«Չէ, սիրելի հայրիկս,—մտածեց տղան.—պիտի շարունակեմ»:

Ու սկսեց բոլոր ուժով աշխատել թէ դասերին և թէ գիշերները: Բայց քանի գնում յոգնութիւնը աւելի էր սաստկանում: Հայրը շարունակ տրտնջում էր որդու ցրածութիւնից ու ծուլութիւնից, կշտամբում էր, և վերջապէս գնաց դպրոց վարժապետից տեղեկութիւն հարցնելու:

—Ուրիշներից ետ չի մնում,—պատասխանեց վարժապետը.—որովհետեւ ընդունակ է, բայց պատահում է, որ դասի ժամանակ քնում է, կամ յօրանջում. անուշադիր է: Շարադրութիւնները շատ կարճ է գրում, վայրիվերոյ. կարող էր շատ աւելի լաւ պարագել...

Նոյն իրիկունը հայրը մի կողմը տարաւ Յովսէփին և խստութեամբ ասաւ.

—Տեսնում ես, որ ես չարչարւում, մաշւում եմ մեր ըն-

առնիքի համար: Դու ինձ օգնելու մասին բնաւ չես մտա-
ծում. դու անսիրտ ես: Քո փոյթը չէ ոչ հայրդ, ոչ մայրդ, ոչ
փոքրիկ եղբայրներդ...

Յովսէփիկը մնաց լուռ, գլուխը քաշ արած, բայց հէնց որ
հայրը հեռացաւ, արցունքները թափւեցին աչքերից:

—Թող նա այդպէս մտածի,—մխթարեց տղան ինքն ի-
րեն.—բաւական է, որ ես թեթեալեցնում եմ նրա ծանր ու
մաշող աշխատանքը...

Եւ օրերը անցնում էին՝ գիշերները աշխատելով, ցերեկ-
ները յոգնած ու վշտացած: Ամենից ծանրը այն էր, որ հայ-
րը բանի գէտւմ, ախքան սառչում էր որդուց ու շատ քիչ էր
հետը խօսում:

Մի անգամ էլ, կէս գիշերին, երբ նորից վառեց լամպը,
վերցրեց գրիչը և ուզում էր սկսի իր սովորական գործը, յան-
կարծ գիպաւ մի գրքի. գիրքն ընկաւ ու ազմուկ հանեց: Յով-
սէփի արիւնը խփեց գլուխը. հապա եթէ հայրը գնի ինչէր:
Շունչը բռնած ալանջ էր դնում: Լռութիւն: Ակսնջը մօտե-
ցրեց դռան. ամենքն էլ քնած էին: Տղան միամտեց, եկաւ,
նստեց ու սկսեց գրել:

Դրւած գօտին երի թիւը աւելանում էր: Նա լսում էր, թէ
ինչպէս գիշերապահ ոստիկանը կանոնաւոր քայլերով անց էր
կենում դատարկ փողոցով և թէ ինչպէս ճոնչալով հանդարտ
գնում էին բաղաք մթերք բեռներու սայլերը: Յետոյ դարձեալ
խոր լուռութիւն, միայն հեռւից լսում էր շների հաչոցը: Իսկ
հայրը արդէն կանգնած էր նրա ետեւը...

Նա զարթել էր գրքի ընկնելու աղմուկից. քիչ էլ սպա-
սել էր ու ներս մտել: Սայլերի ճոնչը ծածկել էր նրա քայ-
լերի թեթեւ ձայնը: Այնոր գլուխը Յովսէփի սև ու գանգուր
գլխի վրա կախ արած՝ դիտում էր նրա գրչի սահելը թղթի
վրայով: Նա գամւել մնացել էր իր տեղում, շունչն ու ար-
ցունքը բռնած...

Յովսէփիկը մի սուր ճիչ արձակեց. հայրը դողդոջ ձեռ-
քերով փարւեց նրա վզովը:

—Ների ինձ, հայրիկ,—աղաչեց մանուկը:

—Դու ինձ ների,—պատասխանեց հայրը հեկեկալով ու նը-
րա երեսը հազար անգամ համբուրելով:—Այժմ իմացայ, այ-
ժմ գիտեմ. ես, ես եմ քեզից ներողութիւն խնդրողը, ով
իմ սուրբ երեխայ:

Որդին ինչու համար էր ներողութիւն խնդրում. հապա հայրը ին-
չու համար:

Հայրիկը թողնց այնուհետեւ, որ Յովսէփիկը շարունակի աշխա-
տանքը:

Գրիչը Յովսէփի աշխատանքի առաջին կամ վերջին գիշերը:

Պատմի՛ր: Հայրը ինչպէս պատմեց այս ամենը ուսուցչին կամ
ուսուցիչը ինչպէս յայտնեց դասարանին եւ աշակերտներին վրա ինչ
տպաւորութիւն արեց:

Երկաթուղու վարչութիւն—այն բոլոր պաշտօնեաները մի-
ասին, որոնք կառավարում են երկաթուղին. նաև այն տեղը, որտեղ
այդ պաշտօնեաները աշխատում են:

Ոռճիկ—ամօական կամ տարեկան վարձ:

Բաժանորդ—այն մարդը, որը ոչ թէ հատով է գնում լրագիրը,
այլ գրւում է խմբագրատանը, որ ստանայ երկար ժամանակով:

Խարխափելով—չորս կողմը շօշափելով մութի մէջ:

Վաստակել—աշխատել, գատել, շահել:

Մեքենաբար—ինչպէս մեքենայ՝ առանց զգալու:

Մտամադրութիւն—քէֆ, հոգեկան վիճակ:

Լաւ տրամադրւած էր—քէֆը տեղն էր:

Կրճուել—սառտիկ ուրախանալ:

Կշտամբել—յանդիմանել, նախատել:

Վայրիվերոյ—անփոյթ, չտապ աշխատանք:

Միամտուել—իբ մաքի մէջ հանգստանալ:

փարւել—փաթաթել:
գամւել—մեխել. գամ—մեխ:

1. Ի՞նչ ասել է գրագէտ, գրագրութիւն, գրասենեակ, խրմ-
բագիր, խմբագրատուն, խմբագրութիւն:

2. Մեքենաբար արտագրում էր, ընկերաբար օգնում էր,
թշնամաբար փնասում է, յիմարաբար փշագնում է—այլ կերպ
ինչպէս կասես այն բառերը, որոնք վերջանում են բար մասնիկով:

3. Ընտանիքի քո յոյսով է ապրում—ուրիշ ինչպէս կասես:
Արիւնը գլուխս խփեց:

3. Փոհ-դժգոհ, բախտաւոր-դժբախտ, գունաւոր-դժգոյն—
այս բառերի սկզբում ի՞նչ մասնիկ է և տեղը ուրիշ ի՞նչ մասնիկ կա-
րելի է դնել:

5. Արցունքները թափւում են աչքերից.—էլ ուրիշ ի՞նչ են
վիրում:

6. Հանիր արմատները՝ գիշերապահ, երկաթուղի, չափա-
զանց և բառերը բացատրիր:

7. Մայրը ճանշում է, կառքը..., դուռը..., կօշիկները...,
գետը..., տերևները..., ամպերը..., հրացանը....:

8. Ի՞նչ տարբերութիւն կայ դիտելու, նայելու և տեսնելու
մէջ:

9. Ինչո՞ւ հայրը ասում է «սուրբ երեխայ»:

40. Ք ու ն

Մէզ ու մշուշ, ձիւն ու ձմեռ...

Մունջ երկիրը քուն մտաւ,

ու ամեն ինչ խորին գիշեր

իր սև թևի տակն առաւ:

Ծառ ու անտառ սառուց հագած՝

քնած են լուռ ու շւար,

սառ վերմակը գլխին քաշած՝

մեռել են դաշտ, ձոր ու սար...

Ոչ մի շշուկ, ոչ մի ծպտուն,

խմենքը խոր մտել են քուն:

41. Արու-Հասանի մաշիկները

ա.

Ո՛վ չէր ճանաչում Բաղդադում Արու-Հասանի հռչակա-
ւոր մաշիկները, այն կողմերում հումը յայտնի չէին Արու-Հա-
սանի երևելի մաշիկները:

Քթերը թափած, կրունկների մէկը դէսը, միւսը դէնը
ծռւած, հազար տեղից ծակ-ծակ, գոյնը վաղուց թռած, քր-
քրւած, կեղտոտ մաշիկները նմանը չունէին ամբողջ Բաղ-
դադում:

Ծերունիները հազիւ էին յիշում այն օրը, երբ այդ կօ-
շիկները առաջին անգամ զարդարեցին Արու-Հասանի ոսկրոտ
ոտները: Այն ժամանակ Արու-Հասանը թէև նոյնչափ բարձ-
րահասակ ու բարակ էր, բայց դեռ չորացած, չրմըշկած չէր.
մօրուքը թէև նոյնչափ երկար ու փառաւոր էր, բայց դեռ ոչ
մի սպիտակ մազ չէր երևում:

Արու-Հասանը մի օր գնացել էր բաղանիք:

Հանւելիս ծանօթներից մէկը նայեց և ասաւ.

—Պատւելի Արու-Հասան, արդեօք երբեքդ չէի կը գտնե-
լտ մաշիկները, որ ոտքիդ փթել են:

—Հա, հա, ես էլ եմ տեսնում մի քիչ մաշւել են,— մըրթ-
մըրթաց Արու-Հասանը և շուտով ներս մտաւ բաղանիք:

Բաղանիքից դուրս գալուց յետոյ, հագնւելիս Արու-Հա-
սանը իր քրքրւած մաշիկների կողքին նկատեց մի զոյգ նոր,
սիրուն, գողտրիկ մաշիկներ: Ու բացականչեց.

—Անշուշտ, բարեսիրտ ծանօթս է էս մաշիկները ինձ նը-
ւիրել: Այլա՛նք նրան բարի տայ, մէկ օրը հազար անի, ան-
սպառ լաւութիւնով լցնի նրա տունը...

Ու անվերջ օրհնելով առատաձեռն ծանօթին, Արու-Հա-
սանը հագաւ նոր կօշիկները ու երջանիկ-երջանիկ դուրս գնաց
բաղանիքից:

Դու մի ասա, այդ մաշիկները զաղիինն է եղել:

Դուրս է գալիս զաղին բաղանիքից, դէս մաշիկ, դէս մաշիկ՝ չը կայ: Գողգոթում է զաղին: Բաղնիսպանը, ծառաները գլուխները կորցրած որոնում են: Մէկ էլ ահա բերում են Աբու-Հասանի փառաւոր մաշիկները՝ բթերը թափած, կրունկների մէկը դէսը, միւսը դէնը ծուած, հազար ու մի տեղից ծած-ծակ, քրքրած, կեղտոտ մաշիկները:

—Էս հօ Աբու-Հասանի զգւելի մաշիկներն են,—գոչում է զաղին.—էն ժլատը գողացել է իմ նոր մաշիկները: Շուտով, հասէք, բռնեցէք:

Հասնում են Աբու-Հասանին հէնց իր տան դռների առջև, բռնում են տանում դատարան: Կարո՞ղ էր արդարանալ որ... Գողացած մաշիկները ոտքին էին: Եւ Աբու-Հասանը պէտք է բանտ նստէր, կամ, ո՞հ սոսկալի բան, տուգանք վճարէր և նորից իր հին մաշիկներով առնէ վերադառնար:

Այդ օրւանից Աբու-Հասանը ատեց իր հին հոշակաւոր մաշիկները. չէ՞ որ բոլոր դժբախտութիւնների պատճառը նրանք էին եղել:

Առաւօտը, լոյսը բացւելուն պէս, իջաւ այգին ու թաղեց, խորը թաղեց մաշիկները մի ծառի տակ. որ ազատւի ու էլ նրանց երեսը չը տեսնի:

Գ.

Հարևանը կտուրից նկատեց ու մտրումն ասաւ.

—Էս լաւ է, վերջապէս իմացայ՝ որտեղ է պահում Աբու-Հասանը իր ոսկիները:

Ու հէնց նոյն գիշեր ծածուկ մտաւ Աբու-Հասանի այգին: Փորեց փորփորեց, արմատահան արեց թփերը, վերջապէս ծառի տակից դուրս եկաւ ինչ որ բան:

Լուսնեակի լուսով լաւ զննեց ու տեսաւ՝ մաշիկներ էին՝ բթերը թափած, կրունկների մէկը դէսը, միւսը դէնը ծուած, հազար ու մի տեղից ծակ-ծակ, քրքրած, կեղտոտ մաշիկներ:

—Էս հօ Աբու-Հասանի գարշելի մաշիկներն են,—կանչեց հարևանը ու զայրացած այնպէս տաւ մաշիկները Աբու-Հասանի տան դռանը, որ խեղճ ծերուկը վեր թռաւ տեղից ու դողդողալով շապկանց վազեց տեսնելու՝ գողերը հօ չէ՞ն մրտել իր սնդուկները փախցնելու:

Վախից դուռը բաց չարաւ. բայց էլ բուն կը գտնուէր:

Դ.

Առաւօտեան, երբ դուռը բաց արաւ՝ ապշած մնաց իր հին հոշակաւոր մաշիկները ընկած էին շէմքին, իսկ այգին, իր աչքի լոյս այգին, տակնուվրա արած:

Աբու-Հասանի ծնկները դողացին, աչքերը դէպի երկինք դարձան, ձեռքերը վեր պարզեցին, ու նա կարողացաւ միայն բացականչել.

—Ալլահ, այս ինչ պատիժ է:

Ամբողջ օրը խանութում Աբու-Հասանը միմիայն մի բանի մասին էր միտք անում՝ թէ ինչպէս ազատւի իր հին հոշակաւոր մաշիկներից:

Եւ երեկոյեան դէմ կամացուկ դիմեց քաղաքից դուրս:

—Այ հրաշք, Աբու-Հասանը զբօսնելու է գնում,—ասում էին զարմացած նրան պատահող ծանօթները:

Աբու-Հասանը գնաց հեռու, գետի ափով, շուրջը նայեց, տեսաւ՝ մարդ չը կայ, ու ջուրը նետեց իր մաշիկները:

—Գնացին,—ուրախանում էր նա.—ծո՞վը գնացին:

Եւ հանգիստ սրտով վերադարձաւ տուն ու անուշ քնեց:

Գետից ջուր էր բերւած քաղաքի հրապարակները: Միւս օրը, Բաղդադի կանայք երբ գնացին աւազանից ջուր առնելու, տեսան որ ջուրը կտրւել է, աւազանը դատարկ: Կանչեցին օաղաքապետին, քանդոտեցին խողովակները և յանկարծ խողովակների մէկից դուրս եկան մաշիկները՝ բթերը թափած, կրունկների մէկը դէսը, միւսը դէնը ծուած, հազար ու մի

տեղից ծակ-ծակ, բրբրւած, կեղտոտ մաշիկներ:

—էս հօ Աբու-Հասանի բորբոսնած մաշիկներն են,—պո-
ռացին ամենքը,—բերէք Աբու-Հասանին, քաշ տւէք Աբու-Հա-
սանին դատաւորի մօտ, էտ անպիտան ջուր ապականողին:

Դարձեալ կանգնեց Աբու-Հասանը դադիի առջև: Ինչ պի-
տի ասէր. բազմութիւնը իր աչքովն էր տեսել նրա մաշիկնե-
րը ջրի խողովակի մէջ: Աբու-Հասանը պիտի վճարէր մեծ
տուգանք և ուտէր մտրակի յիսուն հարւած:

—Մեռայ,—աղաղակում էր նա,—վայ, մեռայ...

Տնքալոյ, անիծելով այն օրը, երբ գնել էր իր հռչակա-
ւոր մաշիկները, անիծելով իր սև բախտը, նա վերադառնում
է տուն ու կրկնում:

—Ուրիշ ճար չը կայ, ուրիշ ճար չը կայ, պիտի այրեմ,
կրակը պիտի գցեմ...

ե.

Բայց մաշիկները այնպէս թաց էին. Աբու-Հասանը դրաւ
պատուհանին, որ չորանան. Տան կատուն ցատկեց պատու-
հանը՝ արևի տակ տախանալու համար, կպաւ մաշիկներին,
մաշիկները գլորւեցին ցած՝ փողոցը, ընկան ուղղակի տակոյն
անցնող կնի՛ջ գլխին:

Կինամար զը ցաւից ճչաց. հաւաքւեց ժողովուրդը և ինչ
տեսնի: Ճակատը ճղւել է, արիւնը կաթիլ-կաթիլ ծլծլում է,
իսկ գետնին ընկած են մաշիկներ՝ քթերը թափած, կրունկ-
ների մէկը դէսը, միւսը դէնը ծուած, հազար ու մի տեղից
ծակ-ծակ, բրբրւած, կեղտոտ մաշիկներ:

—Տեսէք, էս հօ Աբու-Հասանի զազրելի մաշիկներն են,—
գոչեցին ամեն կողմից:—Այ Աբու-Հասան, այ Աբու-Հասան,
գուրս արի, մարդասպան:

Աբու-Հասանի զէմքը երևաց պատուհանից և մի ակնթար-
թում կտաւ պէս գունատւեց:

Ամբոխը քաշէքաշ տարաւ նրան նորից դադիի մօտ:

—Արդար դատաւոր, ողորմի,—աղերսում էր Աբու-Հա-
սանը՝ գետնին տարածւած,—լսի՛նձ. իմ մաշիկները, իմ անի-
ծած մաշիկներն են ինձ էս տեղը հասցնողը: Հոգիս դուրս
եկաւ, ճար չունեմ: Ինչքան ոսկի ուզում ես վերցրու, միայն
թէ փրկի ինձ մաշիկներիս ձեռիցը:

Ղադին չը կարողացաւ ծիծաղը պահի:

—Վեր կաց, Աբու Հասան,—ասաւ նա,—տես, առաջ դու
չէիր ուզում քո հին հռչակաւոր մաշիկներից բաժանել,
հիմա էլ մաշիկներդ չեն ուզում բեզնից ձեռք վերցնել: Նե-
րողութիւն խնդրի այս կնի՛ջից, բժշկի վարձը տուր
ու ճանապարհ դիր, ինքդ էլ գնա ք: Բանին: Մա-
շիկներիդ համար էլ դարդ մի անի:

Ու հրամայեց Աբու-Հասանի մաշիկները կա-
խեն Բաղդադի մեծ հրապարակի վրա:

Ո՞վ չէր ճանաչում Բաղդադում Աբու-Հասանի
այդ մաշիկները՝ քթերը թափած, կրունկների մէկը
դէսը, միւսը դէնը ծուած, հազար ու մի տեղից
ծակ-ծակ, բրբրւած, կեղտոտ մաշիկները, ո՞ր ժլատը
չէր սարսափում դրանց մօտիցն անցնելիս:

Մաշիկները ինչո՞ւ կախեցին մեծ հրապարակի վրա:

Ինչ էր մտածում Աբու-Հասանը ամեն անգամ իր մաշիկների
տակոյն անցնելիս:

Գ ր ի ը ի՛նչ պատահեց, երբ Աբու-Հասանը իր մաշիկները թողեց:

չմշկել—չորանալ, կուչ գալ. Թառամել, խորշումել:

գողտրիկ — սիրուն, կոկիկ:

Ալլահ—մահմեդականները Աստծուն են անւանում:

սպառւել—հատնել, վերջանալ: Անսպառ—որ չի վերջանայ:

դադի—(թուրք.) դատաւոր:

տուգանք—այն փողը, որ վերցնում են իբրեւ պատիժ:

յախճապակի—լաւագոյն կաւից շինած աման:

դննել—տնգդել, լաւ նայել, քննել:
 գարշելի—զգւելի, զազրելի:
 գոյրանալ—սաստիկ բարկանալ:
 հրապարակ—լայն ու բաց տեղ՝ մեծ մասամբ քաղաքի մէջ:
 բորբոս—խոնաւորութիւնից ծաղկած:
 ապականել—կեղտոտել:
 ամբօխ—ժողովրդի բազմութիւն:
 աղերսել—խնդրել, աղաչել:

1. Ի՞նչ ասել է առատաձեռն, դարձեալ:
2. Զուրը կտրւել է, ցաւը կտրւել է—բեր նման օրինակներ:
 Այստեղ կտրւել ինչ մտքով է գործածւած:
3. Քանդել-քանդոտել, ջնջել-ջնջոտել, գրել-գրոտել,
 ծակել-ծակոտել—ինչ տարբերութիւն ունեն այս զոյգ բառերը
 և ինչ միտք է տալիս ոտ մասնիկը բառի մէջ:
4. Ուրիշ կերպ ինչպէս կասես—գլուխը կորցնել, հարւած
 ուտել, հոգին դուրս եկաւ, ինձնից ձեռք վերցրու:
5. Գունատ, պոչատ, կոնատ—այլ կերպ ինչպէս կասես. այս
 բառերի մէջ ատ մասնիկը ինչ նշանակութիւն ունի:

42. Ագռաւն ու աղւեսը

Բախտի բերմամբ
 թէ պատահմամբ,
 ագռաւ ագին մի տեղ մի օր
 պանիր գտաւ մի մեծ կտոր,
 կտցեց, տարաւ
 ծառին թառաւ:
 Օ. ինչ պանիր, դեղին ոսկի...
 Բայց դեռ չառած համը իսկի,
 աղւէսն անցաւ
 ծառի մօտով,
 գերւեց,
 էրվեց
 պանրի հոտով:
 Վազեց գնաց բերնի ջուրը
 և թուլացաւ կուռն ու ճուռը:
 Էն ժամանակ, իրա ձկին,
 ծառի տակից, աչքն ագռաւին,
 հեղիկ-նաղիկ,
 փափկամազիկ,
 բացեց լեզուն

անուշ-մեղուշ,
 թափեց-չափեց
 շաքար ու նուշ.
 —Շինչքան լաւն ես,
 ևս քո գերին,
 քո էտ սևիկ
 վառ աչքերին,
 նուրբ ծալքերով
 զոյգ թևերին:
 Մի դու մըտիկ,
 էտպէս բըթիկ,
 էտպէս ճըտիկ,
 մախմուր ագին,
 խառ ու զուժաշ
 առլասն հագին:
 Անշուշտ ձայնն էլ իմ քուրիկի

պէտք է լինի հրեշտակի:
 Թէ որ չքնաղ էտ տեսքի հետ
 երգելում էլ եղար վարպետ,
 ճ, կը դառնաս դու թագունին
 մեր անտառի թռչուններին:
 Երգի, բուրիկ, մի ամաչի,
 իմ ուզածը մի մեծ բան չի:
 Ագռաւ ագին
 իրա մասին
 արած գովբեց
 շըշմած, ուռած,
 բըկովը մին
 ագռաւային
 որ չը կուռաց,
 պանիրն ընկաւ կտցիցը ցած.
 Շողոքորթը որխեց գնաց:

բախտի բերմամբ թէ պատահմամբ—բախտը բերաւ թէ
 այդպէս պատահեց:
 ագի (թուրք.)—մայր:
 խառ ու զուժաշ (թուրք.)—ազնիւ, թանգ կտոր:
 չքնաղ—աննման, շատ գեղեցիկ:
 շողոքորթ—քաղցր խօսքերով ուրիշի գլուխը իւղող, ուրիշի
 սիրտը գրաւել ուզող:
 որխել—բերան դցել. ուելս—զազանի բերան, առհասարակ մեծ
 բերան:

Ի՞նչ ասել է բերնի ջուրը վազեց. թուլացաւ կուռն ու
 ճուռը:

43. Առաչիւն ձնծաղրկւորը

Երկար մի րուքով ծերունին նստել էր. ունքերը կիտած
 մտածում էր:

Նրա դէմ կանգնած էր աշխուժ պատանին՝ ոսկեփայլ գանգուրներով:

Ծուխ ու ցուրտ գիշեր էր. և նրանք վիճում էին:

—Ես կը փչեմ գետերին ու նրանք կը ծածկեն սառուցով,—ասում էր ծերունին:

—Իսկ ես կը փրչեմ սառուցին ու կազատեմ կաշկանդւած գետերը,—պատասխանեց պատանին:

—Ես կը թափահարեմ ալեգարդ գլուխս, ու երկիրը կը ծածկէ ձիւնով:

—Ես կը թափահարեմ ոսկեհեր գանգուներս, և պայծառ արեգակը կը ժպտայ ու կը հալւի ձիւնը:

—Ես կը հրամայեմ թռչուններին լռել և չել աշտեղից, ու նրանք թևերը կը բանան ու կը դիմեն հեռաւոր երկիրներ:

—Իսկ ես կը կանչեմ. «Թռչնակներ, վերադարձէք»: Կը գան նրանք, կը պտտեն գլխիս ու օդը կը լցնեն զիլ երգերով:

—Ոչ ոք չի կարող համրել այն բոլոր տերևները, որ սարսափից դողդողալով թափւում են գետին, երբ ես կը պչում եմ նրանց իմ սառցէ մասներով: Տեսել ես դու այդ երբ և իցէ:

—Ես երբէք չեմ տեսել տերևները ծառերից թափւելիս, ես տեսել եմ նրանց միշտ դալար, միշտ մատղաշ. նրանք ուրախ դողում են, երբ մօտենում եմ:

Այսպէս ծերն ու պատանին վիճում էին ամբողջ գիշեր: Ծերունին սկսեց յոգնել ու թուլանալ:

Հոսաբացին արեւ փայլեց ու օդը լցւեց թռչունների ուրախ ծըլւելոցով:

Ամենքը իմացել էին արդէն ոսկեհեր պատանու գալու լուրը ու իրար ողջնում էին ուրախ զւարթ: Պատանին ինքն էլ երջանիկ ժպտով նայեց իր շուրջը, ապա դարձաւ ծերունու կողմը, որ մնաս բարե ասի նրան...

Ծերունին չը կար:

Այնտեղ, ուր նա նստած էր մի քիչ առաջ, երևում էին մի բանի սպիտակ բծեր՝ ձիւնի վերջին մնացորդներ:

Պատանին մօտեցաւ նրանց ու ժպտաց: Բծերը ոչ թէ ձիւնի մնացորդներ էին, այլ սպիտակ ճնծաղիկներ՝ գարնան առաջին ծաղիկներ, որոնք դեռ յիշում էին ձմեռը:

Էլ ի՞նչ ծաղիկներ գիտէք, որ բացում են ձիւնի հալելուն պէս:

Գրբ՝ միայն ի՞նչ է անում ծերունին, կամ ի՞նչ է անում պատանին:

Պատմի՛ր՝ ե՞րբ են իրար պատահելու այդ երկուսը եւ ինչպէս է լինելու նրանց այդ հանդիպումը:

Կաշկանդել—կապկալել, անշարժացնել:

զիլ ձայն—սուր, հնչուն ձայն:

մատղաշ—նոր ծլած, նոր բուսած, նոր ծնած:

1. Ոսկեփայլ, թափահարել, ալեգարդ, ոսկեհեր, լուսաբաց—աստ արժատները և բառերը բացատրել:

2. Յօնքերը կիտել, քիթը կախել, պոռչները ուռցնել—մը դէպքերում են գործածում այս դարձածքները:

3. Մնացորդ, աւելորդ, յաջորդ, նախորդ, ձախորդ, ճամփորդ, յաճախորդ, անցորդ—այս բառերը ինչ մասնիկով են վերջանում և ինչպէս է այդ մասնիկը գրւում:

44. Ծրժեռնակ

Ծարան անցաւ, հասաւ ապրիլ գեղեցիկ, հեռու աշխարհից եկաւ ծիծեռնիկ. բարով դու եկար, գարնան կարապետ, բուն շինողներից ամենից վարպետ:

Պատուհանիս մօտ շինի քո բունը,
անուշ ճըռուղով երգի գարունը,
ձու ածան, հանի գեղեցիկ ձագեր
ու մնա մեզ մօտ մինչև սեպտեմբեր:

կարապետ—ճամփա ցոյց տուող, քարաւանի առջևից գնացող:
ճուղող, ճուղողիւն—ծիծեռնակի երգը:

45. Հրաշալի հատիկը

ա.

Մի այրի կին է լինում, ունենում է մինուճար տղայի:
Նրանք ապրում էին անտառում, հաւաքում էին ծառերի
պտուղները և կերակրւում: Օրւան մի օր մայրն ասում է.

—Որդի, գնա ծառերի պտուղը հաւաքի, բեր ուտենք:

Տղան գնում է, ծառէ ծառ ման գալիս, տեսնում է
Հիւսիսային քամին զարկել է, բոլոր պտուղները թափել ու
տարել: Խիստ բարկանում է քամու վրա, գալիս է մօրը
պատմում, թէ քամին պտուղներս տարաւ:

—Մայրիկ, —ասում է նա, —մնաս բարով. գնում եմ քա-
մուց պտուղներս ուզեմ:

Ասում է ու գնում: Գնում է ու գնում՝ հասնում է քա-
մու սառցէ պալատներին: Յուրտ, ինչպէս ցուրտ: Շատ
սառն է ընդունում Հիւսիսային քամին տղային ու բարկա-
ցած հարցնում է.

—Ի՞նչ ես ուզում, այ տղայ, ինձանից:

—Ինչպէ՞ս թէ ինչ եմ ուզում. էտ էլ խօսք է, որ ասում
ես: Դու տարար իմ անտառից բոլոր պտուղները, քաղցած
թողիւր ինձ ու մայրիկիս: Ետ տուր պտուղներս: Մինչև չը
տաս, ես էստեղից հեռացողը չեմ:

Մտածում է, մտածում քամին, ապա դառնում է ու ասում.

—Ես պտուղ չունեմ, որ հիմա ձեզ տամ, բայց պտղի
տեղակ մի ուրիշ բան կը տամ: Ես կը տամ քեզ մի հրաշալի
հատիկ: Տար, գարնանը ցանիր, ու միշտ քո տանը ուտելու
բան կունենաս՝ թէ ամառ, թէ ձմեռ:

Տղան վերցրեց հատիկը, եկաւ տուն, գարնանը ցանեց
իրենց տան մօտ: Եւ շուտով տեսան, որ մի կանաչ արտ է
դառել: Ամեն մի ցողունի վրա հարիւր հասկ, հասկերը լիբը
հատիկներով:

Հաւաքեց տղան հունձը, աղաց, ալիւր շինեց, մայրը հաց
թխեց, կերան, կշտացան ամբողջ տարին՝ ամ առ-ձմեռ:

Միւս գարնան տղան մի մեծ արտ ցանեց. դարձեալ լաւ
հունձ ստացաւ. ամեն մի ցողունը հարիւր հասկ տուաւ:

Այսպէս տարւէ տարի ցանում էր նա, արտերը մեծա-
ցնում, հունձն անում, ցորենը սերում ամբարները լցնում:

բ.

Մի անգամ տղան տուն էր գալիս, ճամփան ցել էր. անձ-
րից կօշիկները ցելսոտել էին: Տղան կանգնեց, իր արտից մի
փունջ ցորեն պոկեց և նրանով ոտները սրբեց:

Յանկարծ վրա հասաւ Հիւսիսային քամին, տրորեց, տա-
փեց արտը և ականջի տակ բարձր սուլեց:

—Անպիտան տղայ, բաւական չէ, որ մենակ էիր ուտում
իմ տւած հացը, բաւական չէ, որ աղքատներին բաժին չես
հանում, իմ տւած ցորենով ցելսոտ ոտներդ ես սրբում. էլ
ցորենի երես չես տեսնի: Ինչ որ ցանես, պէտք է փչացնեմ:

Տղայի շունը լաց եղաւ ու ասաւ.

—Քամի, քամի, գոնէ ինձ խղճան. որ տւածդ առնում
ես, բա ես ի՞նչ անեմ, ի՞նչ ուտեմ, սովից մեռնեմ:

—Լաւ, որ էտպէս է, —ասաւ քամին, —ես քեզ կը խնա-
յեմ, քո բաժինը կը թողնեմ: Դու էլ քո բաժնից մաս հանիր
քո ախրով:

էն օրից ետ ցոյցունի վրա մենակ մի հասկ բուսաւ: Էն էլ հօ անփսաս չէր մնում, երբեմն քամին արորում ու գետնին էր կպցնում ցորենը, երբեմն էլ իր ցանածի կէսը հագիւ էր տուն բերում մարդը:

Գ ը ի ը՝ ինչի՞ համար քարկացաւ հիւսիսային քամին:
Ի՞նչպէս պատճեց:

1. Յուրաքանչեւ է, ցորենի երես չես տեսնի—գործածիր նախադասութիւնների մէջ:
2. Օրւան մի օր—ուրիշ ի՞նչ կերպ կասես:
3. Ծառէ-ծառ, քարէ-քար, տարւէ-տարի—ուրիշ ի՞նչ կերպ կարելի է տեսի:

46. Փոքրիկ երկրագործ

Եկաւ գարուն, եկան հաւքեր,
տաքցաւ արև, գրկըլան ջրեր,
եկան վարի-ցանքի օրեր:
Կուռնկն ամոլ արեցի,
սագերն հորիք լըծեցի,
ճնճղուկն հօտաղ վարձեցի,
կաքաւն հացւոր բռնեցի,
արտ ունէի՝ վարեցի,
ցորեն, գարի ցանեցի:

Ռժտեղ էր նրա արտը:

հաւք—թռչուն:
ամոլ—գութանի առաջին զոյգ եղներ:
հորիք—գութանի վերջին զոյգ եղներ:
հօտաղ—գութան քոյղ տղան, որ նստած է լինում լուծերի վը-
րա. գրւում է օ-ով:
հացւոր—արտում բանոց մշակներին հաց տանող մարդ:

47. Իր գլխի տեր կատուն

ա.

Այս բանը պատահել է այն ժամանակ, երբ ընտանի կենդանիները դեռ վայրենի էին: Շունը վայրենի էր, ձին էլ էր վայրենի, կովն էլ էր վայրենի, ոչխարն էլ էր վայրենի և խոզն էլ էր վայրենի, այնպէս վայրենի, ինչպէս որ վայրենին կը լինի, և բոլորն էլ թափառում էին խոնաւ վայրի անտառ-ներում, վայրենի ու մենակ: Բայց բոլոր վայրենի կենդանի-ների մէջ ամենից վայրենին կատուն էր: Նա իր գլխի տէրն էր, ման էր գալիս ինքնագլուխ և ամեն տեղ նրա համար մէկ էր:

Ի հարկէ, մարդն էլ էր վայրենի, շատ վայրենի: Նա սկսեց իր վայրենի գրութիւնից դուրս գալ միայն այն ժամանակ, երբ պատահեց կինարմատին և կինարմատը ասաւ նրան, թէ իրեն դուր չի գալիս այդպիսի վայրենի կեանքը:
Կինարմատը գտաւ մի յարմար չոր քարայր, որտեղ քը-
նեղն աւելի լաւ էր, քան թէ մի կոյտ խոնաւ տերևների վը-
րայ: Եւ նա աւագ փռեց յատակին և խարոյկ վառեց իր այ-
րի խորքում: Այդ երեկոյ նրանք կերան վայրենի ոչխարի միս՝
չիկացած քարի վրա տապակած և վայրենի սխառով և վայ-
րենի պղպեղով համեմած, կերան և վայրենի եզան ոսկորնե-
րի ծուծը, վրան էլ վայրենի կեռաս: Յետոյ տղամարդը գոհ
ու բախտաւոր մեկնւեց խարոյկի առաջ՝ քնեց, իսկ կինար-
մատը նստեց և սկսեց իր մագերը սանրել, նորից վայտ աւե-
լացնելով խարոյկին:

բ.

Խոնաւ վայրի անտառների բոլոր վայրի կենդանիները հաւաքւեցին միատեղ և նայում էին հեռում վառուղ կրա-
կին և զարմանում էին ու չէին հասկանում, թէ ինչ է:
Վայրենի շունը բարձրացրեց իր վայրենի բիթը, տապա-
կած մսի հոտն առաւ ու ասաւ:

—Ես կը գնամ այնտեղ, մտիկ կը տամ, կը գամ ու ձեզ կասեմ: Արի ինձ հետ, կատու:

—Ո՛հ, —պատասխանեց կատուն, —ես այն կատուն եմ, որ ման է գալիս ինքնագլուխ. ամեն տեղ ինձ համար մէկ է, ես չեմ գայ:

Բայց ծածուկ գնաց վայրենի շան ետեից ու թագ կացաւ մի այնպիսի տեղ, որտեղից կարող էր ամեն ինչ լսել:

Վայրենի շունը այրի մուտքին մօտեցաւ և ներս քաշեց տապալած մսի հրաշալի հոտը: Եւ կինը լսեց շան մօտենալը, ծիծաղեց ու ասաւ.

—Ահա եկել է առաջին գազանը: Դու ինչ ես ուզում վայրի անտառների վայրի գազան:

Ու շունը պատասխանեց.

—Օ, իմ թշնամի և իմ թշնամու կին, այդ ինչ է, որ այսքան անուշ հոտ է տալիս վայրի անտառներում:

Այն ժամանակ կինարմատը վերցրեց տապալած մսի ոսկորը և գցեց վայրենի շան առաջ:

Վայրենի շունը սկսեց կռծել ոսկորը և իրեն այնպէս թրւաց, թէ իսկի այդպիսի համեղ բան չի կերել:

Ու կինարմատը ասաւ.

—Վայրենի անտառների վայրենի գազան, օգնիր ցերեկը իմ ամուսնուն որս անելիս և պահէր գիշերը այս այրը, այն ժամանակ ես բեզ ինչքան ոսկոր ուզես կը տամ խորոված մսից:

—Հրմ, —ասաւ կատուն ինքն-իրեն, —սա շատ խելացի կինարմատ է եղել:

Վայրենի շունը ներս սողաց այրը, գլուխը դրաւ կինարմատի ծնկներին ու ասաւ.

—Օ, իմ բարեկամ և իմ բարեկամի կին, ես կօգնեմ ցերեկը քո ամուսնուն որս անելիս ու կը պահեմ գիշերը ձեր այրը:

—Հրմ, —ասաւ ինքն-իրեն կատուն, —այդ շունը յիմար շուն է եղել:

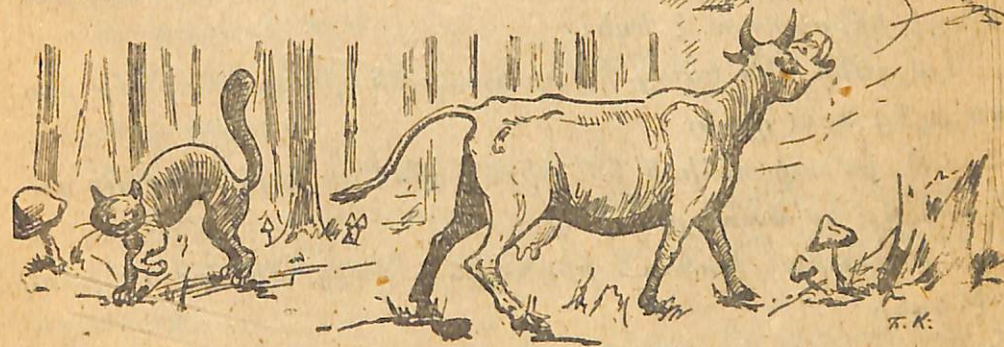
Ասաւ ու դարձեալ ետ դարձաւ խոնաւ վայրի անտառները, թափահարելով իր վայրենի պոչը վայրենի առանձնութեան մէջ:

Իսկ շունը դարձաւ մարդու առաջին ընկերը:

Գ.

Միւս օրը երեկոյեան կինը քաղեց գետափի մարգագետնից մի գիրկ կանաչ խոտ և չորացրեց խորոյկի առաջ: Կանաչը սկսեց մի այնպիսի անուշ հոտ բուրել, ինչպէս նոր հնձած և չորացրած խոտը:

Խոնաւ վայրի անտառների բոլոր վայրենի կենդանիները հաւաքւել էին միատեղ և չէին կարող հասկանալ, թէ ինչ եղաւ վայրենի շունը: Վերջապէս վայրենի ձին իր վայրենի սմբակը գետնին խփեց ու ասաւ.

—Ես կը գնամ, կը տեսնեմ ու կ'առնեմ ձեզ: Կատու, արի գնանք միասին:

—Ո՛հ,—պատասխանեց կատուն,—ես այն կատուն եմ, որ ման եմ գալիս ինքնագլուխ և ամեն տեղերը ինձ համար մէկ են: Ես չեմ գայ:

Բայց դարձեալ ծածուկ ձիու ետևից գնաց թագնւեց այնպիսի մի տեղ, որտեղից կարող էր ամեն ինչ լսել:

—Ահա և երկրորդը: Ի՞նչ ես ուզում, վայրի անտառների վայրենի գազան,—հարցրեց կինը:

Վայրենի ձին պատասխանեց.

—Օ, իմ թշնամի և իմ թշնամու կին, ուր է վայրենի շունը:

Կինարմատը ծիծաղեց ու ասաւ.

—Վայրենի անտառների վայրենի գազան, դու եկել ես ո՛չ թէ վայրենի շան համար, դու եկել ես համեղ խոտի համար:

Եւ վայրենի ձին մօտեցաւ նրան ու ասաւ.

—Դու ճիշտ ես ասում: Տուր խոտը ուտեմ:

Ու կինարմատն ասաւ.

—Վայրենի անտառների վայրենի գազան, ծռիր քո գրլուխը և ինչ որ տալիս եմ՝ կրկը մէջքիդ վրա, այն ժամանակ օրական երեք անգամ ես քեզ կ'անաչ խոտ կը տամ:

—Է՛,—ասաւ կատուն ինքն-իրեն,—այս կինարմատը շատ խելացի կինարմատ է եղել:

Վայրենի ձին կռացրեց իր գլուխը և կինարմատը մի պարան գցեց նրա վզին:

—Օ, իմ տիրուհի և իմ տիրոջ կին, ես այդ հրաշալի խոտի համար կը ծառայեմ քեզ:

—Է՛,—ասաւ կատուն ինքն-իրեն,—այդ ձին շատ յիմար ձի է եղել:

Ասաւ ու ետ դարձաւ վայրի անտառները, թափահարե-

լով իր վայրենի պոչը վայրենի առանձնութեան մէջ:
Իսկ ձին դարձաւ մարդու առաջին ծառան:

Դ.

Միւս օրը վայրենի կովը զգուշութեամբ գլուխը կռացրած, որպէս զի իր վայրենի պոզերը չը խճճեն վայրի ծառերի ճիւղերի մէջ, նոյնպէս եկաւ քարայրի մօտ: Եւ կատուն ծածուկ նրա ետևից եկաւ և թագնւեց մի այնպիսի տեղ, որտեղից կարող էր ամեն ինչ լսել: Ու երբ կովը խօստացաւ ամեն օր կաթ տալու այն հրաշալի խոտի փոխարէն, կատուն դարձեալ վերադաձաւ իր վայրի անտառները, թափահարելով իր վայրենի պոչը վայրենի առանձնութեան մէջ:

Երբ մարդը, ձին և շունը վերադարձան որսից, մարդը հարցրեց, թէ այստեղ ի՞նչ է անում վայրենի կովը:

—Հիմա նրան էլ վայրենի կով չը պէտք է անւանենք, այլ մեզ կերակրող: Սրանից յետոյ նա կը տայ մեզ տաք, սպիտակ կաթ և ես կը նայեմ, կը խնամեմ նրան, երբ դու, քո առաջին ընկերը և քո ծառան որսի գնալու լինէք:

Ե.

Միւս օրը կատուն մի առժամանակ սպասեց, թէ արդեօք վայրենի գազաններից մէկը գնալու չէ՞ դէպի այրը: Տեսաւ որ գնացող չը կայ, ինքը վեր կացաւ ու մենակ ուղևորեց դէպի այրը: Ու նա տեսաւ կովին կաթ տալիս, տեսաւ այրի խորքում վառած խարոյկը ու առաւ տաքացրած կաթի հոտը: Եւ կատուն ասաւ.

—Օ, իմ թշնամի և իմ թշնամու կին, ուր է գնացել վայրենի կովը:

Կինարմատը ծիծաղեց ու ասաւ.

—Վայրի անտառների վայրենի գազան, վերադարձիր անտառները, իմ այրի համար էլ պէտք չեն ո՛չ ընկերներ, ո՛չ ծառաներ:

—Ես ո՛չ ընկեր եմ, ո՛չ էլ ծառայ: Ես ինքնագլուխ ման

եկող կատու եմ, ես էլ մտնել եմ ուզում բո այրը:
Կինը ասաւ.

—Դու այն կատուն ես, որ ինքնագլուխ ման ես դալիս,
դու ոչ ընկեր ես, ոչ էլ ծառայ. դէ, գնա այստեղից և ման
արի, ուր որ կ'ուզես:

Այն ժամանակ կատուն տխուր ձևացաւ ու ասաւ.

—Միթէ ես երբէք չեմ մտնելու այրը: Միթէ ես երբէք չը
պետք է նստեմ տաք խարոյկի մօտ: Միթէ ես երբէք խմելու
չեմ տաք սպիտակ կաթը: Դու այնքան խելացի ես և այնքան
գեղեցիկ: Դու այդպէս խիստ չե, վարւի կատուի հետ:

Կինը ծիծաղեց ու ասաւ.

—Ես գիտէի որ խելացի եմ, բայց չը գիտէի որ գեղեցիկ
եմ: Լաւ, ես քեզ հետ պայման կը կապեմ: Եթէ երբեք
էլ քեզ գովեմ, այն ժամանակ դու էլ մտիւր այրը, նստիւր տաք
խարոյկի մօտ և լակիր սպիտակ տաք կաթը:

Կատուն մէջըը ուռցրեց ու ասաւ.

—Թող կրակի մօտ դրած կաթի պտուկը վկայ լինի իմ
թշնամու կնոջ դրած պայմանին:

Գ.

Կինը ելաւ, կրակին փայտ աւելացրեց, արձակեց մագերը
և սկսեց սանրել:

Եւ քիչ-քիչ այնպէս լռութիւն տիրեց այրում, որ մինչև
անգամ պօտլիկ-չստլիկ մուկիկը համարձակեց իր անկիւնից
դուրս գալու և վազվզելու լատակի վրա:

—Այ, այ. — ճշտեց կինարմատը, վայր գցեց ձեռքից սանրը,
ցատկեց կրակի մօտ դրած նստարանի վրա և սկսեց շտապով
իր ծամերը հիւսել, որ մուկիկը նրանց վրայով վեր չը
բարձրանայ:

Իսկ կատուն ոտանեց իսկոյն ու բռնեց փոքրիկ մկանը,
եւ կինարմատն ասաւ.

—Հարիւր անգամ շնորհակալ եմ քեզնից: Մինչև անգամ
առաջին ընկերն էլ այնքան արագ մուկ չի բռնում, ինչպէս
դու: Այդ ինչ ճարպիկն ես եղել:

Նոյն րոպէին, նոյն վայրկեանին էր, որ խարոյկի մօտ
դրած կաթի ամանը ճաքեց, չըխկ, որովհետև յիշեց կատուի
հետ կապած պայմանը: Եւ երբ կինարմատը նստարանից
վայր թռաւ, կատուն արդէն իրեն համար գլուխը կախած
լակում էր տաք սպիտակ կաթը:

—Օ, իմ թշնամի և իմ թշնամու կին, — ասաւ կատուն. —
դու ինձ գովեցիր և ես կը մնամ սրանից յետոյ այս այրում,
կը պառկեմ տաք խարոյկի մօտ ու կը խմեմ տաք սպիտակ
կաթը: Բայց ես դարձեալ այն կատուն եմ, որ ման է գալիս
ինքնագլուխ, և ամեն տեղ ինձ համար մէկ է:

Շատ բարկացաւ այս խօսքի վրա կինարմատը, բայց
ոչինչ պատասխանել չը կարողացաւ:

Է.

Երեկոյեան, երբ մարգն ու շունը վերադարձան այրը,
կինարմատը պատմեց նրանց իր և կատուի մէջ կապած պայ-
մանը, իսկ կատուն նստել էր կրակի մօտ ու մոմ ունէր:

Այն ժամանակ մարդն ասաւ.

—Այդ բոլորը շատ գեղեցիկ, միայն ինձ հետ ոչ մի պայ-
ման չի կապել նա:

Ասաւ, հանեց գոյգ կաշւէ ոտնամանները, վերցրեց բա-
րէ կացինը, բերեց իր ձեռքի փայտը, շարեց և ասաւ.

—Հիմա մենք մեր պայմանը կապենք: Եթէ դու այրի
մէջ միշտ մուկ կը բռնես, ես այս չորս իրերից մէկը բո ետեից
կը շարտեմ: և իմ ընկերն էլ ամեն պատահելիս քեզ կը կծի:

Կատուն համրեց չորս իրերը, համրեց շան սուր ատամ-
ները և ասաւ.

—Ես միշտ մուկ կը բռնեմ այրի մէջ այստեղ եղած ժա-
մանակս, և դեռ ձեր երեխայի հետ էլ կը խաղամ: Բայց ես

դարձեալ այն կատուն եմ, որ ման է գալիս ինքնագլուխ
և ամեն տեղ ինձ համար մէկ է:

Մարդը սաստիկ բարկացաւ այս խօսքի վրա, շարտեց
կատուի ետեւից իր փայտը և երկու ոտնամանները, կատուն
գուրս պրծաւ այրից, շունն էլ ընկաւ ետեւից և փախցրեց ծա-
ռի վրա:

Եւ այն օրից դէսը հինգ տղամարդից երեքը կատուն պա-
տահելիս մի բան շարտում են նրա վրա և բոլոր իսկական
չները փախցնում են նրան ծառի վրա: Բայց կատուն էլ իր
պայմանի համաձայն կատարում է իր տւած խօսքը: Նա մուկ
է բռնում և սիրալիր է մանուկների հետ, եթէ նրանք իր պո-
չից այնքան էլ ամուր չեն քաշում:

Այդ բոլորը նա անում է, բայց և մէջէմէջ, լուսինը ծա-
գելիս, գնում է խոնաւ վայրի անտառները կամ մազկցում է
խոնաւ վայրի ծառերը, բարձրանում է խոնաւ վայրի կը-
տուրները, շարժելով իր վայրենի պոչը վայրենի մենակու-
թեան մէջ, և ման է գալիս ինքնագլուխ:

Գ Ր Ի Ր՝ ինչպէս կինը գտաւ քարայրը, ինչպէս սարքեց եւ ինչպէս
կերակուր էր պատրաստում:

Գ Ր Ի Ր իրար ետեւից՝ կինը ամեն մէկի հետ ինչպայման կապեց:
Պատմի՛ր՝ ինչպէս եկաւ ոչխարը, ինչպէս եկաւ խոզը մարդու
մօտ եւ ինչ պայման կապեցին նրա հետ, կամ այժմ ու էշը:

Պատմի՛ր՝ ինչպէս էին ապրում մաքուն ու կինը այս բոլոր
կենդանիները ընտելացնելուց յետոյ:

Կոյտ—դիզւած իրեր:

Խարոյկ—մեծ կրակ:

Համեմ—համ տալու համար կերակուրին տւելացրած բուսեղէն:

Համեմել—կերակրին համ տալու բուսեղէն խառնել:

Ուղեւորել—ճամփա ընկնել, գնալ. արմատը ուղի: Ուղեւոր—ճամ-
փորդ:

մազկցել—մաղիներով ծառ կամ մի ուրիշ տեղ բարձրանալ:

1. Ի՞նչ ասել է իր գլխատէր կատուն, ինքնագլուխ ման էր
գալիս:

2. Ծածուկ—ուրիշ ինչէս կասես: Իսկ առանձնութիւն:

3. Մի գիրկ, մի բուռ, մի պտղուց, մի շալակ—ինչքան է:

4. Մմբակ, կճղակ, եղունգ, թաթ—որանցից որ, որ կեն-
դանուն է:

48. Փակւած ու ազատ

Փակւած վանդակում
սոխակ էր երգում,
նրա երգերից
լաց-ողբ էր լըսւում:

Ազատ երկնքում
ծիծառ էր թռչում,
նրա երգերից
բերկրանք էր հրնչում:

բերկրանք—ուրախութիւն, ցնծութիւն:

49. Արեւի մօտ

—

Մի անտէր երեխայ՝ ցնցոտիներ հագած՝ կուչ էր եկել
պատի տակ: Գարնան անուշ արեւ բարի աչքով նայում էր
նրան:

—Կարմիր արեւ, բարի արեւ, դու ես միայն ինձ տաքաց-
նում,—մտածում էր խեղճ մանուկը.—դու ես միայն ինձ
զգւում, համբուրում, ինչպէս երբեմն իմ անգին մայրս: Եթէ
չէ՝ մարդիկ ուշք չեն դարձնում վրաս:

Բայց կամաց-կամաց արեւ թեքւում էր կանաչ սարերի
ետեւ, երեխան կարօտով ու արցունքով նայում էր նրան,
մինչև որ ոսկեհեր արեւ սահեց ու անցաւ սարի այն կողմը...

—Չէ, ես չեմ կարող առանց արեւի,—վճռեց մանուկը,—

ես պիտի երթամ արևի մօտ. ես գիտեմ ճամփան. այ, այս սարի ետևը:

Վճռեց ու ճամփա ընկաւ:

Բ.

Մութը իջնում էր և կանաչ սարը սևերով ծածկում:
Ճամփին մարդիկ էին հանդիպում և հեռւից ձայն տալիս.
— Է՛յ հէ՛յ, հի՛վ ես դու:

— Ճամփորդ տղայ եմ, — պատասխանում էր երեխան:

— Ո՛ւր ես գնում:

— Արևի մօտ. այ, այս սարի ետևը:

— Յիմար տղայ, — ասում էին նրանք ու հեռանում:

Բայց երեխան ուշք չէր դարձում. նա պարզ զգում էր, որ արևը այս սարի միւս երեսին է. մի քիչ էլ, մի քիչ էլ, ու կը լինի արևի մօտ:

Ու անվախ, վստահ քայլերով գնում էր վերև, բարձր, միշտ բարձր:

Գ.

Բաւական ուշ էր արդէն, երբ լսեց մօտիկից շների հաչոց ու տեսաւ՝ շատ մօտիկ կրակ է շողշողում:

— Ո՛վ ես, — լսեց խաւարի միջից մի ձայն. — հւր ես գնում:

— Անտէր ճամփորդ տղայ եմ. գնում եմ արևի մօտ. Աստ, հրն է արևի ճամփան. մութն է, էլ սարերը չեմ տեսնում:

Ճրագը ձեռքին մօտեցաւ երեխային մի մարդ, նայեց նրան ու ասաւ քնքուշ ձայնով.

— Դու դադրած կը լինես ու քաղցած, գնանք ինձ մօտ:

Ասաւ բարի անձանօթը, բռնեց երեխայի ձեռքից ու տարաւ տուն:

Դ.

Նրա տունը մի հասարակ խրճիթ էր. մէջտեղում գտա-

ւում էր օջախը, որի շուրջը նստել էին բարի մարդու կիներ և երեք փոքր երեխաներ, որոնք համարեա հասակակից էին ճամփորդ երեխային: Խրճիթին կից մի մեծ սրահում որոճում էին ոչխարները, նա հովիւ էր, սարի հովիւ:

— Սիրելի երեխաներս, ձեզ եղբայր եմ բերել, թող չը լինէք երեք եղբայր, լինէք չորս. երեքին հաց տուող ձեռքը չորսին էլ կը տայ: Սիրեցէք սրան, եկէք համբուրեցէք ձեր եղբօր ձեռքը:

Ամենից առաջ հովւի կինը մօտ եկաւ, զրկեց երեխային և մօր պէս ջերմ-ջերմ համբուրեց նրան:

Երեխան իր սրտում մի քաղցր տաքութիւն զգաց, և նրբան այնպէս թւաց՝ թէ արևը հէնց ուղիղ խրճիթի վերևն է վառւում:

Ե.

Ուրախութիւնից լաց եղաւ, անուշ-անուշ լաց եղաւ և պատմեց իր գլխի եկածները:

Յետոյ օջախի առջև սեղան նստեցին. կերան, խմեցին, ծիծաղեցին: Մայրը նրանց համար անկողին շինեց և ամենքին քնեցրեց իր կողքին: Երեխան շատ էր յոգնած, տեղը մտաւ թէ չէ, խկոյն աչքերը խփեց ու քնեց...

Նրագի մէջ ժպտում էր ուրախ:

Իբրև թէ ինքը արևի մօտ էր, զրկել էր նրան ամուր ու պառկել էր նրա գրկում, տաք ու երջանիկ...

Մէկ էլ սրտի ուրախութիւնից վեր թռաւ, զարթնեց ու տեսաւ, որ արևի փոխարէն իր նոր մօր գրկումն էր, եւ նրան թւաց, որ արևը ոչ թէ այս խրճիթի վերևն է, այլ հէնց այս խրճիթի մէջ, որ ինքը ուղիղ հէնց արևի գրկումն է...

Այս պատմածքի մէջ որն է հոգու արեւը եւ ի՞նչու:

Գրի ո՞ տղան ի՞նչ էր որոնում սարում, համահանդիպեց եւ ո՞րտեղ գտաւ իր ուզածը:

ցնցոտի—հին, պատռտած հագուստ:
սահել—սլալ, գետնին քսւելով առաջ գնալ:
համարեա—գրեթէ:

1. Ուրիշ կերպ Բնչպէս կասես՝ խաւար, դադրած, քաղցած,
երեխայ, խրճիթ, օջախ, կից:

2. Ո՛ր կենդանին է որոճում, որ կենդանին է ծամում:

3. Հաչել—հաչոց, ոռնալ—..., ծլլալ—..., մլաւել—..., կրուկը
ռալ—..., գոռալ—..., ծըլալ... ճոճալ..., սուլել... Այս բառերը
ինչ տեսակ գործողութիւններ են ցոյց տալիս: Ոց մասնիկը ինչ միտք
(իմաստ) է տալիս:

50. Հսկան

ա.

Հաւ չեմ յիշում, թէ որ դարում,
հին ժամանակ, մեր աշխարհում
ասում են թէ կար մի իշխան:

մի մեծ իշխան, էնքան ուժեղ,
որ թէ մարդիկ նրա աչքում,—
թէ հասարակ ճանճ ու մըժեղ,
ինչ որ անէր ու կամենար,
օրէնք էր էն երկրի համար:
Ով էր գլխից ձեռ վեր կալած,
Ով գուրս կը գար նրա դիմաց:

Ու մի անգամ էս իշխանը,
երբ նստած էր իրեն տանը,
լեղապառառ ներս ընկաւ տուն
իր հօտերի վերակացուն:

—Ապրած կենաս, մեր տէր, իշխան,
հապա, էսպէս հրաշք մի բան:
Արածում էր ծովի ափին

բազմութիւնը քո հօտերի,
մին էլ տեսնենք՝ ծովի միջին
մի վիթխարի մարդ է գալի:
Մի վիթխարի մարդ եմ ասում,
որ մենք իր մօտ լու ենք չնչին:
Ծովը մինչև ծունկն է հասնում,
իսկ գլուխը ամպի միջին:
Նկաւ կանգնեց մեր հանդիման
ու որոտաց ամպի նրման:

«Ո՛վ է, ասաւ, էսպէս բերում
թողնում ապրանքն իմ հանդերում:
կորէք իսկոյն, աւազակներ,
ձեռըս քանի չի հասել դեռ...»:
Ու անճոռնի աժդահակը
էն ամպերից ցած կըռացաւ,
ձեռը կոխեց ծովի տակը,
դուրս հանեց մի ձուկն ահագին
ու դէմ արաւ արեգակին,
որ խորովի...—Հազիւ էսքան
պատմեց հովին իշխանական
ու վեր ընկաւ, շունչը փչեց:

Խիստ զայրացաւ իշխանը մեծ:

—Ո՛վ է, ասաւ, համարձակել
իմ տէրութեան սահմանն եկել
ու էդպէս էլ վրէժս հաչում...
Ինձնից ուժեղ չեմ ճանաչում
ես ոչ մի տեղ և ոչ մէկին...

էսպէս ասաւ ու զայրագին
հըրամայեց զօրքերը գան:
Հըրամայեց՝ զօրքերն եկան:

փող փռչեցին, թըմբուկ զարկին,
չըրընկոցով, զըրընգոցով
ճամփայ ընկան դէպի մեծ ծով:

Բ.

Հասան, տեսան — այ քեզ հսկայ,
գլուխն էստեղ, ոտներ չր կայ.
զընա, զընա, թէ որ գտնես...
երկար ու մին ձրգւած էսպէս,
հսկայական քընով քընած:
էստեղ, էնտեղ զիւրքեր բրոնած,
դէս չոքեցին, դէն պառկեցին,
հա զարկեցին ու զարկեցին.
տեսան տեղից ժած չի գալի.
խըռմփում է զարուհելի.
խըռմփոցից ինչ է խօսում,
մարդիկ իրար ձէն չեն լըսում:
Մօտ զընացին էլի, էլի...
Դարձեալ տեղից ժած չի գալի

Կամաց-կամաց սիրտ առնելով,
գոռգոռալով, հարայ տալով,
գուրս թափւեցին թաքուտներից,

եւան վըրէն, դէսից, դէնից,
որըր ոտին, որըր լանջին,
որըր ըթին, որն ականջին,
փորի վրա, միւրքի միջում
ձի են խաղում, նիզակ ճօճում,
զարկում, զարկում,
ձըգում, թըբում,
հայհոյում են էսպէս, էնպէս...

Մին էլ հրօկան էն սարի պէս
վըրայ նստեց, մեծ, ահարկու.
ինչ պատահեց — ոչ տեսնես դու:
Հազարներով մարդն ու իր ձին
տակովն եղան, կոտորեցին.
որն էլ գլխից, ըրթից, լանջից,
կամ ուսերից, կամ ականջից
ներքեւ ընկաւ, թէ մարդ, թէ ձի,
նըրա օրն էլ դու իմացի:

Շատ զարմացաւ հըրէշ հսկան,
թէ, Տէր Աստուած, արդեօք էսքան
մանր-մուկ ինչ բաներ են,
որ եկել են թափւել վըրէն:
Տեսաւ, ինչ որ կենդանի կան՝
վազ են տալի, թէ ետ գնան.
բուռն առաւ իր բռնովը մեծ,
իրար խառնեց, ողջ հաւաքեց,
զըրպանն ածաւ
ու վեր կացաւ,
ընգլընգալէն, իրիկունը,
զընաց հասաւ իրեց տունը:

Գ.

Տանը իր պէս մեծ, ահագին
մի մէր ունէր, բարի մի կին:

Գընաց իրեն մօրը պատմեց,
 թէ իրեն հետ ինչ պատահեց,
 ու գըրպանից հանեց բոլոր՝
 ահից խելառ ձին-ձիաւոր,
 Բարի կինը հէնց որ տեսաւ,
 —Սման, որդի, վայ ինձ, ասաւ.
 Ինչ ես անում էա խեղճերին,

բա չե՞ս տեսնում, թէ քո ձեռքին
 ոնց են դողում. Սսենք մեծ ես,
 միթէ պիտի փոքրին տանջես.
 Մեծ թէ փոքր, ինչ էլ լինի,
 ամեն ապրող շունչ, կենդանի,
 որ ծնւել է արեւի տակ,
 էս աշխարհքում միատեսակ,
 մինը պակաս, միւսը աւել,
 ողջ էլ գիտեն խնդալ, ցաւել.
 Չը պարծենայ երբէք ոչ ոք,
 թէ ինքն անյաղթ մի բան է շուկ.
 միշտ ուժեղից ուժեղը կայ,
 իսկ ամենից ուժեղը՝ մահ...
 Բաց թող, որդիս, բաց թող՝ գընան,
 ապրեն ազատ ուր կամենան.
 Ու հընազանդ մօր խըրատին,
 իսկոյն հանեց հսկայ որդին
 իր գըրպանից ձին-ձիաւոր,
 իրար խառնած զօրքը բոլոր,
 թողեց գընան
 ուր կամենան.

Ն կ ա ր ա գ ր ի ր մ ի ա յ ն հ ս կ ա յ ի ն, ա յ ս ի ն ը ն ն ր ա կ ե ր ա ղ ար ա ն ը ր,
 մ ան գ ա լ ը, ու տ ե ի ն ու ք ն ե լ ը:

հսկայ—աժդահա, ահագին մարդ:
 դար—հարիւր տարի:
 բազմութիւն—շատութիւն: Բազում—շատ:
 վիթխարի—աժդահա, շատ մեծ:
 զայրագին—զայրացած, սաստիկ բարկացած:
 խելառ—խելքը կորցրած, խելագար:
 աման (թուրք.)—վայ:
 խնդալ—ուրախանալ:

1. Ե՛րբ են լեզապատառ լինում.
2. Ուրիշ Բնչպէս կասես—դէմ արաւ արեգակին, հիվ է գըլ-
 թից ձեռ վեր կայած. երկար ու բարակ ձգւել:

51. Ծիլն ու ապստամբ

տ.

Լերկ ապառաժի տակ, երկու բարի մէջ, վաղ գարնան
 բուսել էր մի սէգ, մի պարզ, հասարակ փոքրիկ խոտի շիւղ.
 Օրօրուում էր նա նոր ծագող լոյսի մէջ ցօղով փայլելը—
 լուն, յանկարծ աչքն ընկաւ ժայռի մութ ճեղքին և նկատեց
 այնտեղ նոր ելած մի ծիլ:

—Այ—գոչեց նա,—զու հիվ ես, հրտեղից եկար:

Ծիլը, որ արգէն կէս մատնաչափ կար, ցած նայեց, տե-
 սաւ փոխտ սէղին ու ասաւ.

—Բարեւ, բարեկամ, միթէ ուրախ չե՞ս, որ քեզ ընկեր եկայ.

—Օ, ուրախ եմ, սաստիկ ուրախ, բայց հիվ բերաւ քեզ,
 և ինքդ հիվ ես:

Ծիլը ժպտաց. ժպտաց, օրօրեց ու այսպէս երգեց.

Ծառի ծիլն եմ ես,

եւայ անտառից,

բամու թևովը

թռայ դաշտերից,

անցայ սար ու ձոր,

եկայ քեզ դրկից:

Յետոյ երգը կտրեց ու հարցրեց.

—Իսկ դձև ով ես. բնկեր, դձև որտեղից եկար:

—Օ,—ասաւ սէզը,—ես ծնւել եմ այստեղ, իմ մօր կրթ-
քից, մտել եմ հողի մէջ, բնել ձմեռը, այժմ դուրս եմ եկել,
եղել տանս տէր:

—Դու ուրեմն տուն-տեղ ունես այդտեղ:

—Ունեմ. մի կտոր հող. շատ պահանջկոտ չեմ:

—Տեսնում եմ: Իսկ իմ տեղը չափազանց նեղ է և ես
ստիպւած եմ բոլոր ուժս գործ դնելու, քարի կուրծքը մտնե-
լու, որ տեղս քիչ լայնացնեմ:

—Եւ կարողանում ես,—հարցրեց սէզը զարմացած:

—Դժուար է. բայց ուրիշ ճար չը կայ. թէ չէ կը մեռնեմ:
Իսկ ես ապրել եմ ուզում:

Բ.

Եւ ծիւն աշխատում էր. աշխատում էր. մեծանալ, ուժե-
ղանալ ու քարից իրա համար տեղ խլել. նա աշխատում էր
անվերջ, անդադրում, գիշեր ու ցերեկ, անկողորում յամա-
ռութեամբ:

Ու այգպէս ամիսներ, տարիներ, շատ-շատ տարիներ:

Ձմեռը բնում էր, կազդուրւում, իսկ երբ գարունն էր
գալիս, ելնում էր աշխուժ, նոր ուժ ստացած արմատները
մեկնում, գործը սկսում:

Երբեմն սնունդը քիչ էր լինում. բամիւների բերած հողն
ու փոշին հերիք չէր անում, երբեմն ամառները անձրևներ
չէին գալիս, քիչ էր մնում յուսահատւի ու չորանայ:

Բայց նորից նոր սիրտ էր առնում՝ հէնց որ քիչ կազդուր-
ւում էր, նուրբ ու բարակ արմատները խրում էր, խրում ու
աւելի-աւելի խորքերը գնում:

Եւ ինչքան արմատները տեղ էին գրաւում, այնքան բու-
նը ամրանում էր ու հաստանում, այնքան էլ նա հպարտ զը-
լուխը վեր էր բարձրանում դէպի երկինքն ու դէպի արևը...

—Տես բարձր, քարափի ծայրին, տեսնում ես այն սա-
ղարթախիտ, խոշոր ու հսկայ ծառը:

Նախկին ծիւն է. նա յաղթել է արդէն. նա ապրել էր ու-
զում և կապրի:

Գ ր ի ր՝ ինչպէս ծիւն ծառ դարձաւ:

Պ ա տ մ ի ր՝ ծիւն կեանքը ծնած օրից մինչեւ չորանալը:

լերկ—մերկ, անբոյս, անմաղ:

ապառաժ—խոշոր ժայռ:

սէզ—բարակ խոտ:

շիւղ—չոփ (թուրք.)? խոտի, ծղօտի շատ փոքրիկ կտոր:

վտիտ—նիհար, բարակ:

դրկից—դրացի, հարեան:

կազդուրւել—կորցրած ուժերը ետ ստանալ, առողջանալ, ամ-
բանալ:

մեկնել—ձգել:

գրաւել—խլել, տիրանալ, վերցնել:

սաղարթախիտ—խիտ սաղարթ ունեցող:

սաղարթ—ծառի բոլոր տերեւները միասին առած:

1. Մատնաչափ, ոտնաչափ, թղաչափ—ցոյց տուր այս չա-
փերը:

2. Պահանջկոտ, վախկոտ, բարկացկոտ, ամաչկոտ—այս
բառերը ինչ մասնիկով է վերջանում և այդ մասնիկը ինչ իմաստ է
առի:

3. Անդադրում, անկողորում—ուրիշ ինչպէս կասես:

4. Նորից նոր—ինչ ասել է:

52. Մունկի ծնունդը

Գիշեր է խոր:

Մենակ կըլոր

լուսնեակը՝ չի դեռ քրնած:

գնում է նա, նայում է ցած,
ցածում ահա մութ ծրմակ,
մութ ծմակում, կոճղի տակ,
չոր տերևն է ժած գալի —
սունկն աշխարհ է դուրս գալի:

53. Զատիկ

— Զատիկ, Զատիկ, — լսում ես ամեն կողմից:

— Զատիկը գայ, զարուհը բացւի, ծառերը ծաղկեն, բեզ
համար նոր շորեր կարեմ, — յոյս է տալիս մայրը իր սիրասուն
զաւակին:

— Զատիկը կը գայ, օրերը կը քաղցրանան, շուտով կա-
ռոյջանաս, մայրիկ ջան, — մխիթարում է աղջիկը հիւանդի
անկողնի կողքին նստած:

— Զատիկը գայ, օրերը ջերմանան, ձեզ հետ միասին գը-
նանք հանդը, վարենք, աշխարհք լիացնենք, իմ սեռի գոմշու-
կըս, իմ պոչը ծաղիկ եղներս, — փաղաքշում է գիւղացին իր
հաստավիզ լծկանների մարմինը քորելով:

— Զատիկը կը գայ, դաշտերը կը կանաչեն, ծաղիկներով
կը զարգարեն, կերէք անուշ խոտը, տըղեցէք ու առատ կաթ
տէք, — սիրտ է տալիս խաշնարածը թէ իր հօտին, թէ իրեն:

— Թող մի Զատիկը գայ, պինդ-պինդ ձւերը ջոկենք, ներ-
կել տանք, շիկացնենք, կուեցնենք, — օրեր են համարում մա-
նուկները:

Մարդ չը կայ, որ Զատիկ չը կանչի: Ամենքը սպասում
են նոր կեանքի, նոր յոյսերի, նոր ուրախութեան ու բնու-
թեան նոր զարթոնումին:

Հը՛-հը՛՛ դէհ, մեծ պասը գլորւեց. էլի միայն երկու շա-
բաթ, մի շաբաթ. առ բեզ Աւագ հինգշաբթին, Աւագ ուրա-
թը և ահա արդէն իւզահոտը քթներին դիպաւ. նաւակատիկն է.

Մեր դրացի ազգերը դեռ մի գիշեր էլ պիտի լուսացնեն,
կիրակիի սպասեն՝ Զատիկը տօնելու, իսկ մենք, հայերս, շա-
բաթ օրը, ճաշը թերեց թէ չէ, տալիս ենք իրար կեանքի
զարթոնմի, Քրիստոսի յարութեան մեծ աւետիսը:

«Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց»:

Գրիր ինչի՞նչ է սպասում Զատիկի գալուց յետոյ տղան, հիւանդը,
գիւղացին, մանուկները, տաւարն ու հօտը:

Պատմիր՝ դու էլ սպասում էիր Զատիկին. Զատիկը քեզ ինչ բերաւ:

սիրասուն — սիրելի:

հանդ — դաշտ ու արօտատեղ:

լիացնել — կշտացնել, բարութիւնով լցնել:

տըղել — գերանալ, հաստանալ. տըղուղ — հաստ ու գեր. լիքը:

նաւակատիկ — այն օրերը երբ արգելում է միս սւտել, իսկ
ձագած ու տեռեղէնը թոյլատրւած է:

աւետիս — բարի լուր:

խաշնարած — հովիւ. խաշն — ոչխար:

1. Ինչ ասել է. «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց». ինչ լեզուով
է և այդ լեզուն հիմա որտեղ ենք գործածում:

2. Հօտ և հոտ, հեռու-հերու, ցոյ-ձոյ — ինչ տարբերութիւն
ունեն: Ասա մի քանի օրինակ, ուր այդ բառերը գործածւած լինեն:

54. Գարուն առաւօտ

Բարի լուսի գա՛գեր գարկին
զընգզընգալէն անո՛ւշ, անո՛ւշ.
լուսը բացւեց մեր աշխարհքին
ճրդճրդալէն անո՛ւշ, անո՛ւշ:

Հովտում առուն խոխոջում է
գըլգըլալէն անո՛ւշ, անո՛ւշ.
քամին բարակ շընկշընկում է
զըլզըլալէն անո՛ւշ, անո՛ւշ:

Կռուկն եկաւ երամ կապած
կրկրուալէն անո՛ւշ, անո՛ւշ.
կաքաւ քարին տաղ է կարդում
կրկրուալէն անո՛ւշ, անո՛ւշ:

Հարսն ու աղջիկ հանդերն ելան
շորորալէն անո՛ւշ, անո՛ւշ.
Ժողկանց բուրմունքն անմահական
սըլսըլալէն անո՛ւշ, անո՛ւշ:

ճրդճրդալ—ճիւղեր տալ, շողեր արձակել:

շրնկշրնկալ—հովի մեղմ փչելու ձայն:

խոխոջալ—կարկաշել, գըլգըլալ:

շորորալ—նաղ անելով դէս ու դէն շարժել, կոտորելով ման
գալ, օրօւել:

բուրմունք—հոտ, բոյր:

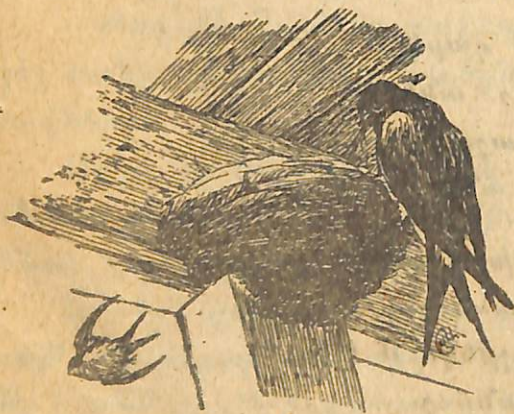
անմահական—անմահութիւն տալ:

սըլսըլալ—հովի սլալը, սահելը տերևների, խոտերի վրայով:

1. Զընգզընգալէն—զընգզընգալով, ճրդճրդալէն—ճրդճր-
դալով—այսպէս փոխիր և միւս նման ձև ունեցող բառերը այս
ստանաւորի մէջ:

55. Մայրը

ա.

Մի գարնան իրիկուն դռանը
նստած զրոյց էինք անում,
երբ այս դէպքը պատահեց:
Եւ այս դէպքից յետոյ ես չեմ
մոռանում էն գարնան իրի-
կունը:

Ծիծեռնակը բուն էր շինել
մեր սրահի օճորքում: Ամեն

տարի աշնանը գնում էր, գարնանը ետ գալի ու նրա բունը
միշտ կա՛ծ էր մեր սրահի օճորքին:

Եւ գարունն էր բացւում, և՛ մեր սրտերն էին բացւում,
հէնց որ նա իր գւարթ ճիշով յայտնւում էր մեր գիւղում ու
մեր կտուրի տակ:

Եւ ի՞նչ քաղցր էր, երբ առաւօտները նա ծըլւելում էր
մեր երգիին, կամ երբ իրիկնապահերին իր ընկերների հետ
շարւում էին մի երկար ճողի վրա ու «կարդում իրիկնաժամը»:

Եւ ահա նորից գարնան հետ նա վերադարձել էր իր բու-
նը: Ձու էր ածել, ճուտ էր հանել, ու ամբողջ օրը ուրախ
ճչալով թռչում, կերակուր էր բերում իր ճուտերին:

բ.

Ին իրիկունն էլ, որ ասում եմ, եկաւ, կտցում կերակուր
բերաւ ճուտերի համար: Ծուտերը ճճւալով դեղին կտուց-
ները դուրս հանեցին բնից:

Էտ ժամանակ, ինչպէս եղաւ, նրանցից մինը, գուցէ ամե-
նից անգգուշը կամ ամենից սովա՛ւը, շտապեց, աւելի դուրս
ձգւեց բնից ու ընկաւ ներքև:

Մայրը ճչաց ու ցած թռաւ ճուտի ետևից: Բայց հէնց էտ
վայրկեանին, որտեղից որ էր, դուրս պրծաւ մեր կատուն,
ճուտն առաւ ու փախաւ:

«Փիշտ, փիշտ», վեր թռանք ամենքս, իսկ ծիծեռնակը
սուր ծղրտալով ընկաւ կառւի ետևից՝ նրա շուրջը թռնթռա-
լով ու կտցահարելով. բայց չեղաւ: Կատուն մտաւ ամբարի
տակը: Եւ այս ամենը այնպէս արագ կատարւեց, որ անկա-
րելի եղաւ մի բան անել:

Ծիծեռնակը դեռ ծղրտալով պտտւում էր ամբարի շուր-
ջը, իսկ մենք երեխաներս մի-մի փայտ առած պտրտում
էինք ամբարի տակը, մինչև կատուն դուրս եկաւ ու փախաւ
դունչը լիզելով:

Ծիծեռնակը դատարկ կատախն որ տեսաւ, մի զիլ ծըզըր-
տաց ու թռաւ, իջաւ զիմացի ծառի ճիւղին: Այնտեղ լուռ
վէր եկաւ: Մին էլ տեսանք, յանկարծ ցած ընկաւ մի քարի
կտորի նման: Վազեցինք, տեսանք՝ մեռած ընկած է ծառի
տակին:

Մի գարնան իրիկուն էր, որ այս դէպքը պատահեց: Շատ
տարիներ են անցել, բայց ես չեմ մոռանում ոչ այս դէպքը,
ոչ այն գարնան իրիկունը, երբ ես առաջին անգամ իմացայ,
որ ծիծեռնակի մայրն էլ մայր է ու սիրտն էլ սիրտ է՝ ինչ-
պէս մերը:

Գրիբ ինչպէս եղաւ, որ կատուն ծիծեռնակի ճուղը տարաւ եւ
մայրն ինչ արաւ:

Այս պատմութիւնը այս գրքի որ պատմւածքին է նման. համեմատիր:

օճորք—առաստաղ:

պահ—ժամանակ, ժամանակի մի որոշ մաս: Իսկ իրիկնապահ:

1. Զրոյց անել, խօսել, խօսակցել—ինչ տարբերութիւն ունեն:
2. Օճորք, առաստաղ. առնիք, երգիկ, կտուր—որք որն է:
3. Կտցահարել, թափահարել, ոտնահարել, հովահարել,
կարագը հարել—ինչ ասել է հարել:
4. «Իրիկնաժամ կարգալ» —ինչ ասել է:
5. Ծիծեռնակը երբ է ծլլում կամ ճուղողում և երբ է ծղրտում:

56. Գառն ու գայլը

Մի ամիկ գառ

իրեն համար

չուր էր խմում առւակից:

մէկ էլ դէմի ձորակից

գալլն է կարում վերել,

խօսքին տալով այս ձեր:

—էս ինչ լըբութիւն,

ինչ յանդգնութիւն:

այ դու փայնըոտ

ոչխարի լակոտ

դու ինչի՞ տէր ես,

որ գաս դնչովդ,

թթով-պնչովդ

չուրս պղտորես:

բռնեմ դունչդ,

կտրի շունչդ:

—Մի բարկանար, պարոն գալլ:

ձեզից ցած եմ քանի քայլ:

էնպէս բան ես ասում որ...

—Սուտ եմ ասում, հմ, լղպոր,

էս էլ եղաւ հերւանը:

չեմ մոռացել այն բանը,

որ հէնց այստեղ, նոյն օրը,

հայհոյեցիր իմ հօրը:

—Մի տարեկան դեռ չը կամ...

—է, եղբայրդ էր, անդգամ:

—Ես մի ծին եմ, մինուճար...

—Խնամիդ էր անպատճառ,

կամ մինը ձեռքդ ցեղից,

էլ ժած չը գաս բո տեղից:

Զեր շների

հովիւների

ոխը բեզնից ես հանեմ,

տես գլուխդ ինչ բերեմ

ասաւ, հասաւ գառանը,

առաւ, թռաւ անտառը:

ամլիկ — նորածին, փոքրիկ դառ:
լրբութիւն — անամօթութիւն:
փսլնքոտ — որից փսլինք է վազում. փսլինք — բերանից վազած
թուք, լորձուք, շողիք:
լղպոր — ձւից նոր ելած, նիհար ու խեղճ:
պիղծ — կեղտոտ:
յանդուզն — շատ համարձակ:

57. Սրտոտ տղան

ա.

Անձրեք մի բանի օր անդադար գալիս էր. Փոքրիկ վտակ-
ները մի-մի հեղեղ էին դարձել ու փրփրալով, կատաղած
ցած էին գլորւում լեռների վրայից. ձորերն ու կիրճերը
դրդում էին:

Երկաթուղու գծի մօտ կանգնած մի տնակում խաղում
էին չորս տղայ. բոլորն էլ գրեթէ իրար հասակակից:

— Դէհ, Սաքօ, — կանչեց նրանցից մէկը, — ապա թէ քաջ
տղայ ես, կանգնիր ռելսերի մէջտեղ. այս բոպէիս անցնելու
է արագ գնացքը:

— Ինչո՞ւ կանգնեմ, — պատասխանեց Սաքօն, — բան ու գոր-
ծըս կտրել է:

— Ի, վախկոտ. պարծենում ես թէ ամենքիցս քաջն ես:

Եւ երեք ընկերները սկսեցին ծաղրել Սաքօին, բայց նա
ոչինչ չէր պատասխանում. Մի փոքր ժամանակից նրանք
դուրս պրծան սենեակից՝ նայելու թէ ինչպէս կանցնի արագ
գնացքը, իսկ Սաքօն ետեւերիցը ձայն տւաւ:

— Աւելի լաւ է տանը մնացէք. Բան չունէք, անձրեկի տակ
գուր տեղը ի՞նչ էք թրջւում:

Բայց յանկարծ լսեցին սարսափելի աղաղակներ.

— Սաքօ, Սաքօ:

Տղան դուրս վազեց: Եւ իսկոյն նկատեց, որ մօտակայ կա-
մուրջը սկսել է նստել. իսկ գնացքը հէնց այն է պիտի գար
ու վրայով անցնէր:

— Կը գլորւի, անպատճառ անդունդը կը գլորւի:

Բոլորի սրտերը սաստիկ բարախում էին:

— Պէտք է շուտով մի հնար գտնենք գնացքը փրկելու, —
կանչեց Սաքօն. — Քանի ժամանակում կարելի է հասնել կա-
յարանը:

— Կէս ժամից աւելի. այստեղից կարճ ճամփով չորս
վերստ կը լինի:

— Արդեօք մէկից ձի չի՞ կարելի ճարել:

— Ձաղացպան Գիքորն ունի. բայց մինչև ջաղացը բաւա-
կան ճամփայ է:

— Յովսէփ, վազի դէպի ջաղացը և փորձի մի կերպ կայա-
րան հասնես գնացքի դուրս գալուց առաջ: Արմօ, գու էլ ըշ-
տապի գծի ճամփով, գուցէ կարողանաս պահապանին իմաց
տաւ, որ գնացքը կանգնեցնի: Իսկ ես ու Չատին կը մնանք
այստեղ. եթէ դուք բան չանէք, մենք կաշխատենք կանգ-
նեցնենք:

բ.

— Վաղուց է այսպիսի թոն չեմ տեսել, — ասում էր մերե-
նավարը, որ կառավարում էր գնացքը:

— Ես էլ, — պատասխանեց օգնականը, — տես, ինչ հեղեղներ
են սարերից թափւում:

Գնացքը վշշալով օձի պէս արագ սողում էր կատաղած
գետի ափով:

— Առաջ նայի, — կանչեց մերենավարը, — այն ի՞նչ պիտի
լինի:

— Երկու երեխայ. ժամանակ են գտել ռելսերի վրա խա-
ղալու: Սուլի, որ հեռանան:

Մերենան սուլեց: Արձագանքը խուլ կրկնեց ձորերի պը-
տոյտների մէջ:

Ճամփին կանգնած էին տղաները. պարզ էր, որ սպասում
էին գնացքին: Մէկը թաշկինակն էր թափ տալիս, աւելի և ա-

եկի ուժով:

—Այ, ես ձեր...

—բացականչեց
մեքենավարը կա-
տաղած:

—էլի սուլի, էլի
սուլի:

Անհանգիստ սու-
լուցները կրկն-
ւում էին. Տղա-

ներից մէկը փախաւ, բայց միւսը կանգնած էր ուղիղ երկու
գծերի մէջտեղը ու շարունակում էր թաշկինակը թափ տալ:

—Շուտով տօրմազ, տօրմազ...—բացականչեց օգնակա-
նը սարսափած:—Տէր-Աստուած, պառկեց հէնց ռելսերի վրա,
պիտի ճիւղի... Կամ խուլ է, կամ խելագար:

Թէև յոյս չը կար, սակայն երկուսն էլ շտապ-շտապ սկը-
սեցին պոտացնել տօրմազը, որ գնացքը կանգնի:

Միմիայն մի հարիւր, հարիւր քսան քայլ է բաժանում
երեսային գնացքից:

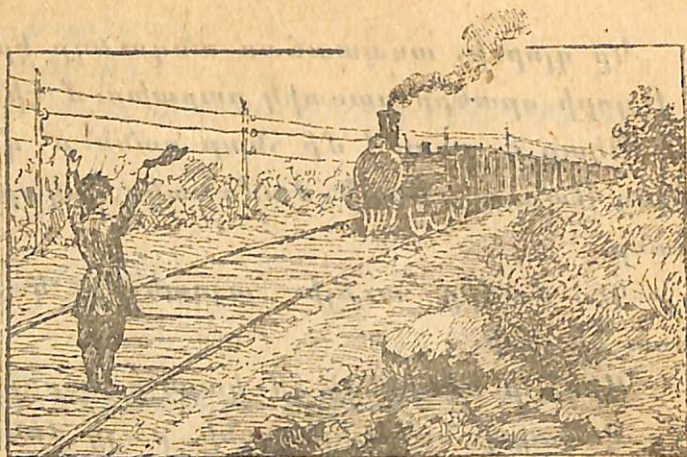
—Աստուած իմ, արդեօք երեսան պիտի փրկվի:

Գ.

Գնացքը իր թափից դեռ առաջ էր մղւում և աւելի ու
աւելի մօտենում երեսային: Անդադար սուլոցները վախեցրել
էին ճամփորդներին. բոլորն էլ սարսափահար խրոնդւում
էին դէպի դռներն ու պատուհանները: «Ի՞նչ կայ»,—հարց-
նում էին միմեանց:

Արդէն միայն մի քսան քայլ էր բաժանում տղային մա-
հից, միայն մի տասը քայլ... Գնացքը կանգ առաւ տղայից եր-
կու-երեք քայլ հեռու: Յանկարծ ուրախութեան մի բարձր ճիւղ
դուրս պրծաւ մեքենավարի ու օգնականի կրծքից:

Մեքենավարը դուրս թերեւց և զայրացած աղաղակեց:

—Անպիտան...դէնը կորի:

Իսկ աղան խելագարի պէս վեր թռաւ և ցոյց տալով դէ-
պի կամուրջը՝ ասաւ.

—Բանդու է...

Ու խկոյն վախից և յուզումից ուժասպառ նորից ընկաւ
գետին:

Ուղևորները դուրս թափւեցին վագօններից ու վագում
էին դէպի մեքենան, աղաղակելով:

—Ի՞նչ է, ի՞նչ է:

—Կամուրջը բանդւած է, ահա մեր փրկիչը,—կանչեց մե-
քենավարը յուզւած:

Ու բազմութիւնը խոնկեց ուշաթափ Սաքօի գլխին...

Վերևից անձրևը շարունակ թափւում էր և լեռնային հե-
ղեղները դղրդալով վիժում էին ցած, դէպի փրփրած ու կատա-
ղած գետը...

Գրիբ՝ Բնչախոսի եղանակ էր, ի՞նչ գնաս էր տուել երկաթուղուն,
ով առաւ գնացքի խորտակման առաջը:

Երեսակայինը որ դու ինքդ այդ գնացքի մէջ էիր. պատմիր տեսա-
ծող եւ զգացածդ:

ռելս (եւրոպ.)—երկաթուղագիծ:

տօրմազ (եւրոպ.)—անիւներ կանգնեցնող գործիք:

վիժել—ուժով դուրս թափւել, ցած թափւել:

բազմութիւնը խոնկեց—բազմութիւնը խառն, իրար գլխի
հաւաքեց:

1. Հովիտ, ձոր, կիրճ—Ի՞նչ տարբերութիւն:

2. Ի՞նչ տուել է բան ու գործս կարել է, կամուրջը նստել է:

3. Հասակակից և տարեկից—Ի՞նչ տարբերութիւն կայ:

58. Ճանճ

Խոնարհ ու հեղ
մի յոգան եղ
արօրն ուսին,
ճանճը պողին,
մի իրիկուն
գալիս էր տուն:
Մին էլ ճամփին
մի ուրիշ ճանճ
էն նստածին

ասաւ. «Տօ մանչ,
էս եզան հետ
նրտեղից էտ»,
Նա՛ ցից արած
քիթը, ասաց.
«Մենք որտեղից,
վարում էինք,
վարատեղից»:

Խոնարհ մարդ—ուրիշի առջև գլուխը ծռող, ուրիշի կամքին
հեշտ յարմարեող մարդ, հնազանդ, հլու:
մանչ—տղայ:
հեղ—համեստ ու մեղմ:

Արօրը գութանից ինչո՞վ է տարբերում:

59. Թաւամագ մեղուն

ա.

Անտառի խորքում մի հսկայ ծառի փշակում մեղունները
չինել էին իրենց փեթակը:

Փեթակի բազմաթիւ փոքրիկ խցիկները, որոնք մօմից էին
ձուլւած, բոլորն էլ լիքն էին. նրանց մէջ կամ սկիւ մեղրն էր
պահւած, կամ սպիտակ ձւերն էին, կամ թրթուրները իրենց
պատեանների մէջ փաթաթւած:

Այդ պահանջներից մէկի միջիցն էր ահա, որ դուրս
սողաց մանուկ մեղուն ու գլուխը հանեց բճիճից:

Իսկոյն նրա դէմք վազեց դայեակ մեղուն:

—Օ՛, բարև՝ փոքրիկս, գալուստդ բարի. էտ ինչ սիրուն
ես, ինչ թաւ մագեր ունես, եկ՝ անունդ դնենք Թաւամագ:

Ասաւ ու սկսեց լիզել նրան. մաքրեց, յարգարեց ու ա-
ռաւ կերակրեց մօտի մեղրի պաշարից: Եւ երբ Թաւամագը
յաւ կշտացաւ, դայեակը տարաւ նրան փեթակի դուռը:

Աստուած իմ, ինչ լոյս էր, ինչ պայծառ: Թաւամագը իս-
կոյն բացաւ թևերը ու թռաւ թէ չէ՝ տեսաւ իր շուրջը կա-
նաչ, անվերջ դաշտեր, իսկ վերեւ մաքուր կապոյտ երկինք.
և ինչ անուշ բուրում էին ծառ երն ու ծաղիկները:

Մեղուն սլացաւ և հրճանքի պտոյտներ էր անում օդի
մէջ:

բ.

—էյ, բարեկամ, ինչ բանի ես այդտեղ, —հարցրեց պա-
ռաւ մեղուն:

—Ձարճանում եմ, —պատասխանեց Թաւամագը:

—Ձարճանում ես. թէ Աստուածդ սիրես, —

հեգնեց պառաւը: Բոլորս այժմ աշխատում ենք,
ինչ քէֆի ժամանակ է. այդպէս առոյգ, այդպէս
առողջ, մագերդ էլ այդպէս թաւ, ծաղկի փոշին
իսկոյն կը կպչի: Թո՛ւ ետեիցս. ես քեզ կը սովո-
րեցնեմ:

Մեծ մեղուն այնպէս արագ էր թռչում, որ
Թաւամագը հազիւ էր կարողանում ետեից հասնի:

Մեծ մեղուն շիտակ մտաւ մի ահագին կա-
պոյտ ծաղկի բաժակը, սկսեց ծծել յատակի մեղ-
րը. քսեց ետեի ոտներին ու զնաց ծաղկի դեղին
փոշու ամանների մօտ, վերցնում էր դեղին փո-
շին ու քսում մեղրոտ ոտներին:

Թաւամագը նոյնն էր անում: Յանկարծ որ չը նայեց իրեն
ու պառաւ մեղուն, ծիծաղը պահել չը կարողացաւ: Երկունս
էլ կարծես դեղին վարափկներ էին հագել:

—Հը, հաւանեցի՞ր վարափկդ, —ասաւ մեծ մեղուն. —դէ,
զնանք տուն:

Հագիւ էին փեթակ մտել, որ փեթակի բոլոր դայեակներն ու բանւորները վրա թափւեցին:

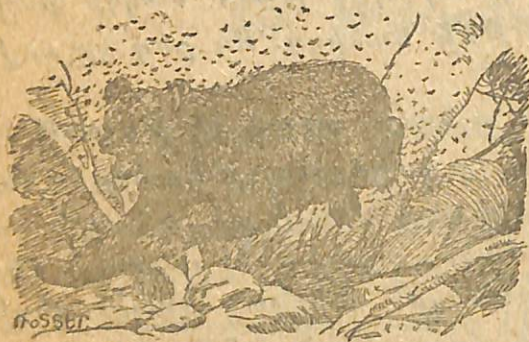
—Վայ, պահապաններ, օգնեցէ՛ք, վարտիկս կերան, վարտիկս:

—Բան չը կայ, քաղցած են,—ասաւ մեծ մեղուն:—Ի՛հ, լաւ, բաւական է, —դարձաւ միւսներին և առաջնորդեց Թաւամազին շտեմարանը և ցոյց տաւ, թէ ինչպէս պէտք է ածի մեղրը մոմէ բճիճների մէջ:

Ու Թաւամազը դարձաւ մեղր հաւաքող: Յոգնեցող աշխատանք էր, ճիշտ է, բայց աշխատանք էր. և ինչ լաւ ու կարեւոր բան էր այդ աշխատանքը ասւածը:

Գ.

Այսպէս էլ մի անգամ երբ Թաւամազը բեռնաւորւած դաշտից տուն էր դառնում, տեսաւ փեթակի շուրջը մի անսովոր իրարանցում. լսում էր սաստիկ բզզոց ու մի սարսափելի գոռոց:

Մօտ եկաւ ու դարձա-ցաւ, որ բոլոր մեղունները դուրս էին թափւել ու պտոյտներ էին անում փեթակի շուրջը: Այնպէս էին կատաղել ու իրար խառնել, որ ոչինչ չէր կարելի հասկանալ: Այսքանը պարզ էր, որ մի թշնամի

էր վրա տւել: Եւ ինչ թշնամի. ինքը՝ արջը:

Ետեի թաթերի վրա կանգնած, նա մըրմըրթալով ման էր գալիս ծառի շուրջը, իսկ առջևի թաթերով աշխատում էր հասնի մեղրի պահեստին:

Յանկարծ քաշեց, պոկեց ծառի կեղևի մի կտորը, որտեղից դուրս թափւեցին ներս մնացած մեղունները: Արջը մի

թաթով պաշտպանւում էր նրանց յուսահատ յարձակումից, իսկ միւս թաթը կոխում էր փեթակի ետքը, ուղի մեղրի շտեմարանն էր, հանում էր դուրս ու ագահաբար կուլ տալիս անուշ ոսկեգոյն մեղրը:

Այս որ տեսաւ Թաւամազը, էլ իրեն զսպել չը կարողացաւ, կատաղած նետեց արջի վրա ու խայթեց ուղիղ աչքը: Արջը մռնչաց սաստիկ ցաւից, թողեց փեթակը ու փախաւ:

Բայց խեղճ Թաւամազը... իր զայրոյթից այնպէս խորն էր խայթել, որ խայթոցը մնացել էր աչքի մէջ: Խեղճը յանկարծ թուլացաւ, ընկաւ գետին իր նման նահատակների մօտ ու աչքը յաւիտեան փակեց:

Բայց մեռնելիս նա չէր զղշում իր տրածի վրա. չէ՛ որ փեթակի ազատութեան համար էր գոհել իր կեանքը, իր տան համար, իր հայրենիքի:

Ձէ՛ որ՝ «ամենքը մէկի համար, մէկն ամենքի»:

Բացի փեթակից ուրիշ ի՞նչ տեղ գիտես, որ «ամենքը մէկի համար են ու մէկն ամենքի»:

Գրի՛ր՝ ի՞նչպէս է արջը մեղր գողանում եւ միւսները ինչպէս են պաշտպանում:

Պատմ՛ի՛ր՝ ինչպէս որ Թաւամազը ինքը կը պատմէր իր ծնունդը, իր աշխատանքը, իր կոիւր արջի հետ, եթէ կուից կենդանի ազատւած լինէր:

Փչակ—ծառի բունի փուչ, փչացած տեղը:

Խուց—փոքր ու նեղլիկ սենեակ:

Բճիճ—մեղրահացի ամեն մի ծակոտին:

Դայեակ—ուրիշ երեխան պահող կին:

Եարդարել—կարգի բերել օրինակ մաղերը:

հեզնել—թ թե ծաղրով ասել:

առոյգ—առողջ ու զւարթ:

շտեմարան—ամբար:

իրարանցում—անհանգիստ շարժում:

ազան—աչքածակ:

յուստահատ—յոյսը կտրած:

զսպել—պահել, բռնել, ստնձել:

նահատակ—մի լաւ բանի համար շարձարւող մարդ, մինչև
մեռնող:

յաւիտեան—մշտապէս:

զղջալ—ափսոսալ:

Ո՞վ է կծում, ո՞վ է խայթում, ո՞վ է կծում:

60. Ծառի հարսնիքը

Ծիտիկները հարսնիք ունեն.

ճըզը՛ր-վըզըր, ճըզը՛ր-վըզըր.

պար են գալի, էլ բանի պար,

մէկի տեղակ հարիւր, հազար:

Հաւաքւել են խնամիներ,

հաջս ու փեսայ, սանամէրներ,

կեսուր, կեսար, տեգերկնիկ,

մենակ չը կայ բաւորկնիկ:

Թոէք, դէ թոէք,

գնանք բերենք:

Ծիտիկները հարսնիք ունեն.

ինչ զժժոց է կաղնու ծառին,

այգու պատին, կտրան ծէրին...

տաս չեն, քսան—հարիւր, հազար:

Միրգ են բերել մէրու ծառից,

կուտ են բերել ճամփաներից,

գարի, կորեկ՝ հանդ ու արտից:

Հարսը ասաւ.— «դեռ քիչ է. քիչ...

Թը՛ռ, դէ թոէք,

էլի բերէք:

— Թմբիկ Ծիտիկ, ի՞նչ ես բերել:

— Ի՞նչ եմ բերել. ճաթ ու հաճար:

— Բմբիկ Ծիտիկ, ի՞նչ ես բերել:

— Ի՞նչ՞ եմ բերել. չաչ ու բանջար:

— Բա դո՛ւ, Պստիկ:— Զիր ու չամիչ:

— Բա դո՛ւ, Զստիկ:— Կորեկ... մի քիչ:

— Բա դո՛ւ պատլիկ սիրուն Ծիտիկ:

— Ես... մոռացայ... բան չը բերի:

Թը՛ռ, դէ թոէք,

գնանք բերենք:

տեգր կամ տագր—ամուսնու եղբայրը:

կեսուր, կեսար—սկեսուր, սկեսար:

մէրի—անտառ:

ճաթ—կորեկի կամ սիմինդի հաց:

հաճար—հացաբոյս, ցորենի նման:

չաչ—կանաչ լոբու կեղևը:

61. Ալւանն ու Երւանը

ա.

Մի լուծ եգն ունէինք մենք, մէկի անունը Ալւան, միւ-
սինը՝ Երւան, գեղեցիկ, ուժեղ, խոշոր ու խելօք, աննման եղ-
ներ: Իրար շատ նման, իրար շատ սիրող. հաւասար ուժով,
հաւասար խելքով:

Երբէք իրարից անջատ չէին լինի. միշտ միասին էին՝ լը-
ծած թէ արձակ, գոմում թէ դաշտում, միշտ միասին էին:
Եթէ պատահէր, որ նրանցից մէկը ուրիշ եղան հետ լծէր,

կամ չէր քաշի, կամ կը սեղմէր իր լծակցին, որ ստիպւած կը լինէին արձակել սրան. Իսկ երբ իրար հետ էին լծած, զարմանալի բան, այնպէս էին քաշուած, որ ոչ մէկի անիւր ճանապարհից դուրս չը գայ, ոչ մէկը քար ու խուժի չը դիպչի:

Այնքան խելօք ու հասկացող էին, որ շատ անգամ բարձած սայլը առանց ըջողի տանուած էին վերստերով:

Բ.

Մի օր Ալւանը հիւանդացաւ. մեր ամբողջ տունը սուգի մէջ էր: Շրւանը ոչ մի բոպէ չէր հեռանում հիւանդ ընկերոջից. Թէն մենք շարունակ աշխատում էինք հեռու պահել, բայց միշտ վազում, գալիս էր ընկերոջ մօտ, լեզուով էր նրան ու տխուր մզզում:

Չորրորդ օրը որ զարթեցինք, Ալւանը պառկած էր անշարժ. չարդախ պոզերը գէպի սրահը, ոտքերը չռած: Շրւանը կանգնած, բարձր բառաչում, լիզում էր նրան:

Լացով, սուգով Ալւանին սայլը դրինք, տարանք հեռու թաղեցինք: Կաշին էլ չը բերթեցինք. հօրեղբայրս ասում էր. «Մարդ իր եղբօր կաշին չի մաշկի»:

Երկու օր անցաւ. էս մեր Շրւանը ոչ արածում է, ոչ խոտ է ուտում, ոչ ջուր խմում. լգարեց, դարձաւ չոր ոսկոր ու ինքն էլ հիւանդացաւ. նրա հիւանդութիւնը երկար չը տեւեց. գալիս էր, նստում Ալւանի մեռած տեղը ու աչքերը պըլըշած մզզում էր: Սրաներս կտրատւում էր, տանել չէր կարելի. Խնչ գեղեր ասես, որ չարինք, աղօթք ու մատաղ, օրհնած ջուր ու աղ, էլ մաղ պաշտել, էլ գարի գցել՝ բան դուրս չեկաւ:

Պապս տեսնելով, որ պէտք է մեռնի սիրուն Շրւանը, ասաւ.

— Եկէկ, երեխէք, կամաց բշեցէք, տարէք, է, հեռու, քարափի փոստումը թողէք ու եկէք: Թող էնտեղ սատկի, աչքներս չը տեսնի:

Նտեից լայով բշեցինք, շատ հեռու տարանք. Ճակատը պաշեցինք, պոչի մաղեց մի փունջ կտրեցինք իբրի յիշատակ. ծոցներս դրինք ու ետ դարձանք:

Առաւօտը... երբ վեր կացանք, Շրւանը պառկած էր սրահի առաջ, ճիշտ նոյն տեղը, ճիշտ նոյն ձևով, որտեղ Ալւանն էր մեռել:

Գ Ր Թ Ր Ալւանի մահը:

անշատ — առանձին-առանձին, դատ-դատ:

խուժ — հողից կամ ջրի միջից դուրս ցցւած քար:

չարդախ պոզ — լայն ու բարձր կանգնած եղջիւրներ:

մզզալ — մեղմ, բարակ ձայն հանել:

պլշել — անթաքթ ու անմիտ հայեացքով նայել:

յիշատակ — յիշելու համար, մտաբերելու համար տւած կամ վերցրած մի բան:

Թշկել աղօթքով ու մատաղով, օրհնած ջրով ու աղով, մաղ պաշտեցնելով ու գարի գցելով — ժողովրդական սնահաւատութիւններ են, այսինքն...

62. Գորտն ու կովը

Գորտը գորտին

ասաւ. «Բեռի,

հալա էսդին

մի ետ դառի...

տես, ուռել եմ,

փուքն առել եմ:

Ուղիղն ասա,

կովին հասա՞յ:

— Զուր է, վերջ տուր,

կովն ուր — դու ուր:

«Բեռի, ապա

տես, չը հասայ:

— Նոյնն ես լի,

շատ չեն գոռի:

— Հիմա մի տես

— Նոյնն ես, նոյն ես.

աշխարհ կանցնի,

եթէ գորտը

կովին հասնի:

«Էս հեռ, բեռի»

— Թէկուզ մեռի,
դու բաց աչքով
չես դառնայ կով:

Գորտը ուռաւ,

փքւեց նորից,
խիտ փուր առաւ,
ճաքեց զօրից:
Ով որ փքւի,
նա կը չքւի:

հլա—դեռ:

էսդի—էս կողմը: Դի—կողմ:

փուրն առնել—սաստիկ ուռչել:

չքւել—չիք դառնալ, ոչինչ դառնալ:

Ինչ ասել է՝ բաց աչքով կով չի դառնայ:

63. Մուտյակ որսկանը

Հօրս կնուներով, մօրս ծնունդով, փեր կացանք մի օր հինգ
ու վեց հոգով, Թրով հրացանով որսի գնացինք, Հաղին էր, Հիւ-
ղին էր, Չատին էր, Մատին էր, հէրս էր, ես էի. գնացինք որսի...

Մարեր, ձորեր շիտակ գնացինք, որտեղ որս կար՝ սուս ու
փոս գնացինք, որտեղ ահ էր՝ կուզուկուզ գնացինք...

Գնացինք, գնացինք, շատ թէ քիչ, մին էլ տեսնենք երեք
լիճ, երկուսը ցամաք, մընի մէջ էլ խկի ջուր չը կայ:

Մին էլ ընժ, մտիկ տանք որ էս անջուր լճում լողում
են, ճըշում երեք հատ սպիտակ բադ. երկուսը սատկած են
մինն էլ կենդանի չէ:

—Հաղի, տուր հա, տուր:

—Թէ՛ հրացան չունեմ:

—Հիւղի, տուր հա, տուր:

—Թէ՛ ես էլ չունեմ:

—Չատի... Մատի...

—Մենք էլ չունենք,

—Բա թնչ անենք:

Հօրս ձեռին կարճ ու երկար, հաստ ու բարակ մի փէս
կար. երեսն առաւ նշան դրաւ. մին էլ տրաք՝ կրակեց..
նա կրակեց, ես դարկեցի. որ դարկեցի՝ փուռեց էսպէս, —ամեն
թեք հինգ զազ ու կէս...

—Հաղի, դանակ...

—Թէ՛ դանակ չունեմ:

—Հիւղի, դու...

—Ես էլ չունեմ:

—Չատի... Մատի...

—Մենք էլ չունենք:

—Բա թնչ անենք:

Հէրսունի, բերան՝ չունի:

էս անբերան դանակը քաշեցինք: Հաղին մորթեց, չը կա-
րաց: Հիւղին մորթեց, չը կարաց: Չատին չը կարաց, Մատին
չը կարաց, հէրս էլ չը կարաց. ես քաշեցի մորթեցի:

Մորթեցի, վէր գցեցի. բադ մի ասիլ—մի գոմէշ ասա:

Հաղին շալակեց, չը կարաց: Հիւղին շալակեց, չը կարաց,
Չատին չը կարաց, Մատին չը կարաց, հէրս էլ չը կարաց, ես
շալակեցի: Շալակեցի, գնացինք:

Գնացինք, գնացինք, հասանք մի տեղ. մին էլ տեսնենք
երեք գեղ. երկուսի տեղն իսկի չի երևում, մընումն էլ իսկի
չենք չը կայ: էս անշէն գեղում դէս ման եկանք, դէն
ման եկանք, մի տուն գտանք, մէջը երեք պառաւ, երկուսը
մեռած, մընի բերնումն էլ շունչ չը կայ:

—Տղերք, —ասինք, —եկէք բադով փրաւ անենք:

էս անշունչ պառաւը գնաց դէս ման եկաւ, դէն ման ե-
կաւ, կէս բրինձ գտաւ, երեք պղինձ. երկուսը ծակ, մին էլ
խկի տակ չունի:

Չուր լցրինք էս անտակ պղինձը, մէջը ամինք բադն ու
բրինձը, անկրակ եփեցինք: Եփեց. եփեց. միտն ու բրինձը գը-
նացին, մնաց ջուրը:

Որսից եկած սոված մարդիկ, վրա եկանք, կերանք, կե-
բանք, ոչ աչքներս բան տեսաւ, ոչ բերաններս բան մտաւ:
Պատմի՛ր՝ ինչպէս կը պատմէր իսկական որսկանը:

Գագ — արշի՛ից աւելի չափ:

Չէնլիկ — չէն տեղ, բնակւած տեղ, շինութիւն:

1. Ի՞նչ առել է հրացանը երեսն ամիս, նշան դնել:
2. Դանակի մը մասն է բերանը. իսկ ծայրը, կոթը:
3. Պղնձի տակը, պղնձի պոռնգը, պղնձի ունկը, պղնձի
գառը մը մասերն են:
4. Հօրս կնուկը՝ հօրս կնուկի ժամանակ. մօրս ծննդով —
մօրս ծննդի ժամանակ:

64. Գորտն ու ագռաւը

Գորտն ընկաւ ցամաք առուն,
կրկրոում էր ու կրկրոում:
— Քիչ կրկրում, այ գորտ քեռի,
աշուն կը գայ՝ ջուր կը բերի, —
յոյս էր տալիս մի ծեր ագռաւ:
— Է՛, ի՞նչ անեմ, սիրտս վառաւ,
մինչև ցամաք առուն ջուր գայ,
գորտի աչքն էլ հօ գնաւ կը գայ:

65. Ագռաւները յարձակումը

ա.

Իրիկնադէմին էր. Ելայ ծառը սալոր ուտելու: Բարձրացայ
ամենաբարձր բարակ ճիւղերից մէկի վրա և սկսեցի քաղել
կարմրին տուղ, ճաքճաք, քաղցրահամ սալորները:

Յանկարծ տեսնեմ հարիւրաւոր ագռաւներ զանազան
կողմերից կռաւելով գալիս են դէպի սալորի ծառը: Սալորե-
նին, որ լուսաւորւած էր պայծառ արևի ճառագայթների
տակ, մի ակնթարթում մթնեց:

Սկսե ագռաւները հաւաքւելին գլխիս, նստոտեցին
սալորենու ճիւղերի վրա և սկսեցին կատաղի կերպով կռաւել,
լայն-լայն բաց ու խուփ անելով իրենց կտուցները:

Թռչում էին նրանք մի ճիւղից միւսը, պտոյտներ էին
անում իմ գլխին, մօտենում էին ինձ այնչափ, որ զգում էի
ինչպէս նրանց թևերը դիպչում էին մազերիս: Մի քանիսը,
աւելի յանդուգները, շեշտակի յարձակում էին ու քիչ էր
մնում աչքերս հանելին:

Ես իսկոյն հասկացայ պատճառը: Ծառի վրա կար մի
ագռաւի բուն, որի մէջ գտնուում էին նրա տղեղ ճուտերը:
Եւ ես կանգնած էի անմիջապէս ագռաւի բունի տակ: Այդ
ատելի, տղեղ, չարագուշակ թռչունները եկել էին ագա-
տելու իմ ձեռքից իրենց ընկերոջ բունը, որին վնաս տալը իմ
մտքովը չէր անցնում:

բ.

Շփոթւած էի, թոյլ, մենակ, իսկ թշնամիներս կատաղե-
ւ բազմաթիւ: Շարժում եմ ճիւղերը: Ագռաւները աւելի
զայրացած մի փոքր հեռանում են, բայց մինչև ես մի քայլ
կանեմ դէպի ներքե, մինչև կը բռնեմ մի հաստատուն ճիւղ
իջնելու համար, նրանք աւելի ևս կատաղած, աւելի ևս բար-
ձրաձայն կռաւելով յարձակում են վրաս:

Օգնութեան չեմ կանչում, հեռու եմ, ձայնս չեն լսի:
Շարժում եմ անզաղար ճիւղերը, միակ միջոցը, որով կարող
եմ պաշտպանւել:

Բարակ, վտանգաւոր ճիւղերը բռնելով իջնում եմ, առանց
նայելու թէ ոտս ուր եմ դնում, աչքս շարունակ դէպի վեր
ուղղած:

Ազգաւաների կտցահարած տերէնները. նուրբ ճիւղերը
անձրևի հման գըլխիս էին թափւում:

Վերջապէս այդպէս կռիւ մղելով կարողանում եմ իջնել
այնքան, որ հասնում եմ հաստ և ամուր ճիւղերին:

Ազգաւաների կարողութիւնն էլ քիչ մարում է. իրենց
ընկերոջ բունը արդէն ազատւած համարելով, նրանք սկսեցին
ցրել իրենց հեռաւոր բունները և աւետել ազգաւային աշխար-
հին իրենց կատարեալ յաղթանակը:

Ես ծառի կէսից թռայ ներքե՛ք՝ դունատ, յոգնած. դողում
էի ամբողջ մարմնով. ազգաւաների դռնոցը դեռ ականջումս
էր: Գողգոթի ռոտներով վաղեցի դէպի մայրս, ընկայ գիւղի
և սկսեցի սաստիկ լաց լինել:

—Մայրիկ, ազգաւաները աչքերս հանում էին...

Գ ր ի ը մ հայն այն, թէ ինչպէս աղջիկը քարձրացաւ ծառը եւ ինչ-
պէս արագ իջաւ:

Երեւակայի՛ր, որ ծառը քարձրացել է ոչ թէ աղջիկը, այլ մի
կատու. պատմի՛ր ինչպէս կը պատմէր աղջիկը:

կռաւել—ազգաւի ձայն հանելը, կռաւը:

շեշտակի—ուղիղ, նետի պէս:

չարագուշակ—չար բան նշանակող:

զայրանալ—բորկանալ:

մարել—հանգչել:

աւերտել—ի ուրախ բան յայտնել:

յաղթանակ—յաղթութիւն, աջողութիւն:

1. Քաղցրահամ, իրիկնադէմ, բաղմաթիւ—արմատները
հանիւր և բացատրիւր:

2. Կռիւ մղել—ուրիշ ինչ կերպ կասես:

3. Գողգոթի ռոտ—գողգոթացող, փայլուն արեւ—..., հնչուն
ձայն—..., գիտուն մարդ—..., կաշուն տերեւ—...:

4. Գիտուն—հակառակը, տղէտ—գեղեցիկ, հասուն—...
հաճելի—..., ձեւաւոր—...: Այս նախադաս տ մասնիկը ինչ է ցոյց
տալիս:

66. Մայիս

Ճամփայ տւէք, սար ու դաշտեր,
ճամփայ բացէք էն հիւրին:

Նա բերում է ձագեր, թիթեռ,
նախշուն օրեր մեր երկրին:

Ալւան-չալւան գորգի վրով
տեսէք հով է գալիս էս.

նուշիկ-մուշիկ, նազ ու թուզով,
սիրուն զէմքով ժպտերես:

Դուրս են գալի նրա առաջ
գառնուկ, թռչնիկ, մարդ, ծաղիկ,
հազար գոյնի շորերը հագած,
երգ ու տաղով գեղեցիկ:

Ճամփայ տւէք, ծառեր ու խոտ,
մեր անուշիկ էտ հիւրին,
նա մայիսն է ցօղոտ-շաղոտ,
ամիսների թագուհին:

ալւան-չալւան—գոյն-գոյն:

նուշիկ-մուշիկ—անուշ-անուշ:

տաղ—երգ:

շաղ—ցող:

1. Այլ ձեով ինչպէ՛ս կասես ժողովրդական ձևերը—գորգի վրով,
սատանայ—սատանայք, տղայ—..., քահանայ—..., երեխայ—...,
ճամփայ—...:

2. Ինչպէ՛ս կասես այլ ձեով ժողովրդական այս հոլովները.
բերնի—բերանի, ձախի—..., քաղբի—...:

67. Մեր կոռնկը

Մի ամառային երեկոյ հնձուրները հանգից վերադառնալիս ճանապարհին գտել էին մի նոր փետրաւորւած փոքրիկ կռունկ. բերին և նւիրեցին մեզ: Նա շատ խեղճ էր երևում, բայց մենք այնքան հոգատարութեամբ խնամեցինք նրան, որ նա շուտով գեղեցկացաւ, հձողհետէ հաշուեց մեզ հետ ու ընտելացաւ նոյնիսկ բսկի բոլոր կենդանիներին, մանաւանդ մեր փոքրիկ շանը: Երբ կուշտ ուտելուց յետոյ նա լաւ տրամադրութեան մէջ էր լինում, մօտենում էր շանը և պահանջում էր, որ իր հետ խաղայ: Եթէ շունը պառկած էր լինում, կռունկը մօտենում էր նրան և սկսում էր կտուցով խուտուտատալ, իսկ նա եթէ տրամադիր չէր խաղալու, աշխատում էր հաշոցով նրան փախցնել, բայց կռունկը չէր հեռանում, այնքան դառնում էր նրա շուրջը, խրվում էր մէկ գլխին, մէկ ոտքին կամ թէ չէ այնքան էր քաշում պոչիցը, մինչև որ տեղիցը կը հանէր և կը սկսէին խաղալ:

Նախ ինքը կը վազէր, շունը նրա ետեից, իսկ յետոյ ինքը կանգնում էր և խփում էր շանը, որ նա վազի առաջ, իսկ ինքը հալածում էր նրան, և այսպէս խաղը շարունակւում էր, մինչև երկուսով յոգնէին, կամ թէ չէ շունը, որ առհասարակ աւելի շուտ էր յոգնում, լուրջ բարկանում էր և արգէն ցոյց էր տալիս իր ատամները:

Իսկ երեկոները, երբ արեւ մայր էր մտնում և ծառաներն էլ իրենց աշխատանքը վերջացրած գալիս նստում էին բակում ընկած մի գերանի վրայ և սկսում էին ծափահարել ու սուրել մի պարի եղանակ, կռունկը գալիս էր, կանգնում նրանցից քիչ հեռու և սկսում իր պարը: Այնքան գլարճալի էր այդ պարը, շատ նման մեր գիւղական կլեր պարին, որ մենք ամբողջ ընտանիքով հաւաքւում էինք պատշգամբը նստելու և նոյն իսկ պառաւ տատիկիս քաշ էինք տալիս:

Նա գողարիկ ծուռւմ էր մի կողքի վրա իր երկար վիզը և իր երկար ոտներով պտտւում մի կտր շրջան:

Բ.

Եկաւ օգոստոս ամիսը. նա արդէն սկսել էր քիչ-քիչ թռչելներ անել, սկիզբը թռչում էր մինչև տանիքը, յետոյ սկսեց մի քիչ աւելի բարձրանալ, իսկ վերջը այնպէս էր բարձրանում, որ ներքեից հազիւ էինք նրան նկատում: Նա բարձրանում էր, մի կէս ժամի շափ օդի մէջ մնում, նորից իջնում ներքև և իր սովորական կեանքը շարունակում աւելի ուրախ և աւելի ոգևորւած:

Մի օր էլ վերադարձաւ իր օգային գրօսանքից, հետը բերելով մի ուրիշ կռունկ, ինչպէս ուրախացանք, որ նա իր համար բնկեր էր բերել, բայց այդ ընկերը մի քիչ սստոստեց մեր բակում և կրկին թռաւ վերև, բարձրից կանչելով նաև մեր կռունկին: Հետևեալ օրը դարձեալ երևաց այդ կռունկը, և երկուսով թռան գնացին միասին. երեկոյեան մեր կռունկը նորից վերադարձաւ մենակ: Իսկ երբորդ օրը, երբ յայտնեց օդում նորից այդ ընկեր կռունկը, և մերն էլ ներքեից բարձրացաւ, նրանք սկսեցին թռչել գէպի վեր, վեր, այնպէս որ օդի մէջ հազիւ էին երևում: Մենք վարից դիտում և նախաձում էինք նրանց. մի քանի գեղեցիկ շրջաններ գործեցին մեր տան գլխին և թռան, հեռացան:

Ու մեր կռունկը այլևս չը վերադարձաւ. երեխաներս շատ տխրեցինք: Մայրիկը մխիթարում էր, թէ գարնանը նորից կը վերադառնայ:

Բայց յաջորդ գարնանն էլ կռունկը չեկաւ:

Գ ը ի ը՝ ինչպէս էր կռունկը շան հետ խաղում:

Պ ա տ մ ի ը՝ այս պատմութեան շարունակութիւնը, եթէ կռունկի թռիքը կտրած լինէին:

68. Ճնճողուկներ

Կոտ ու կէս կորեկ ունեմ ցանելու համար,
 ճնճողուկներ թուան եկան ուտելու համար,
 կռացայ բարձրեր առայ զարկելու համար,
 Ղասարներ զանակ բերին մորթելու համար,
 աղջիկներ թե բաշեցին փետրելու համար,
 պառաւներ պղինձ դրին եփելու համար,
 Դուռ-դրկից շուրջ բազմեցին ուտելու համար,
 տէրտէրներ խաչով եկան օրհնելու համար,
 աշուղներ սազով եկան գովելու համար:

Այ ճնճողուկի,
 կարմիր տոտիկ,
 սիպտակ փորիկ,
 ուտեն կուտիկ,
 խմեն ջրիկ
 առի եզրիկ,
 պտիկ-մստիկ

փախչեն եթան ման գալու համար:

Քար որ վեր կալայ, քանի ճնճողուկ զարկեցի:
 Այնքան մարդ ինչ պիտի մորթէին ուտին:

Կոտ—ցորենի չափ, փայտէ դոյլի նման:
 զասար—(թուրք.) առաք, ոչխար մորթող:
 եզր—ափ:

Եզր—եզրիկ, շուրջ—շրիկ, փոր—..., տոտ—..., ճնճողուկ—...,
 մստ—..., ոտ—..., թաթ—..., գլուխ—..., Այս բառերի մէջ ինչ
 մասնիկ ենք աւելացնում և ինչի համար:

69. Սկիւռը

Սկիւռն անտառում շատ լաւ էր ապրում:
 Ինչն էր պակաս, ընկոյզ տեսն՝ շատ... կաղին՝ ինչքան ու-
 գես... շուրջ որ՝ կայ ու կայ:

Անտառի առան է պակաս, ճահիճն է պակաս: Խմիր ինչ-
 քան սիրտդ է ուզում: Սկիւռը նստում էր արեւոյդ և իրան
 համար տաքանում: Տրտելիս մտնում էր ծառի փշակը, թաղ-
 ւում էր լորենու տերեւների մէջ և քնում: Էլ ինչ կուզէր Աս-
 արծուց, տեղը և տաք էր, և փափուկ:

Չսէլ օրերը այսպէս անցկացրեց Սկիւռը: Ծերութիւնը
 վրա հասաւ և ամեն ինչ շուռ եկաւ:

—Ախ, —ասում էր Սկիւռը, —աշխարհը վատացել է, էլ տ-
 առջանը չէ: Արեւակն էլ ցրտել է, էլ չի տաքացնում: Ընկոյ-
 ղը պնդացել է, կռծել չի լինում, կաղինը որ Աստուծ կտրել է:
 Ման եմ գալիս, ման՝ մի պուտ շուրջ աչքիս չի ընկնում. ա-
 ռւաները ցամաքել են, ճահիճները չորացել: Չէ, աշխարհը
 վատացել է որ վատացել է:

Այս աշխարհը ինչու է վատացել:

Գրի՛ր՝ Սկիւռը անտառում ինչպէս էր ապրում:

Պատմի՛ր՝ նոյնը մի մարդու մասին:

70. Չարի վարքը

1.

Լինում է մի սար,
էն սարում մի ծառ,
էն ծառում փրչակ,
փրչակում մի բուն,
բնում երեք ձագ
ու վրէն Կրկուն:

— Կուկու, կուկու, իմ կուկուներ.
Երբ պիտի դուր առնէք թներ.

Թրոչէք, զընաք,
ուրախանաք...

Երգում էր մարիկ Կրկուն:

Մին էլ, ընդ, Աղւէսն եկաւ.

— Էս սարը իմն է,
էս ծառը իմն է,
ծառում փրչակ կայ,
փրչակում մի բուն,
էս ով է եկել,
տիրացել թաքուն:

Ախ, դու Կրկու, յիմար Կրկու.

բանի՞ փոքրիկ ձագ ունես դու.

— Երեք հատ ձագ, աղա Աղւէս:

— Երեք հատ ձագ ցոյց կը տամ քեզ,

ու չես ասել, դու անամօթ,

մինը ծառայ զըրկես ինձ մօտ:

Ջրգի շուտով մի հատը ցած,

թէ չէ կացինս՝ հրէն սըրած,

զընամ բերեմ,

ծառը կտրեմ...

— Վայ, չը կտրես,

Աստուած սիրես.

էս մինն ահա

սար քեզ ծառայ,

միայն թէ էտպէս

մի ջրնջի մեզ

բնով-տեղով,

ամբողջ ցեղով:

Խնդրեց մարիկ Կրկուն ու ձագերից մինը ձրգեց ներքև.
Աղւէսը հանք, առաւ գնաց:

— Վայ-վայ, դու-դու,

իմ լաւ կուկու.

հր սե սարում,

հր անտառում,

հր թրփի տակ

կորար մենակ...

վայ-վայ, դու-դու,

իմ լաւ կուկու...

2.

Լաց էր լինում մարիկ Կրկուն, մին էլ, ընդ՝ Աղւէսը ետ
եկաւ.

— Էս սարը իմն է,

էս ծառն իմն է,

ծառում փրչակ կայ,

փրչակում մի բուն,

էս ով է եկել,

տիրացել թաքուն:

Ախ, դու Կրկու, յիմար Կրկու,

բանի՞ փոքրիկ ձագ ունես դու:

— Երկու հատ ձագ, աղա Աղւէս:

— Երկու հատ ձագ ցոյց կը տամ քեզ.

ախ, չարամիտ, դու աւագակ,

ինչ խաբար է, երկու հատ ձագ:

Խնչ, ուզում եմ հստակ դառնալ
 քցենա ամբողջ կրկուններով...
 Ձրգի շուտով մի հատը ցած,
 թէ չէ կացինս՝ հրքէն սրբած,
 դնամ բերեմ,
 ծառը կըտրեմ...
 —Վայ, չը կտրես,
 Աստուած սիրես.
 Էս էլ առ տար
 ու թող դադար.
 վերջինը գէթ
 մընայ ինձ հետ...

Աղաչեց մարիկ Կրկուն ու երկրորդ ձագն էլ ձգեց ներքե.
 Աղւէսը հափ, էս էլ առաւ ու գնաց:

—Վայ-վայ
 վոյ-վոյ,
 ինչի համար
 եկայ ես սար,
 բուն շինեցի,
 ձագ հանեցի...
 Աղւէսն եկաւ,
 տարաւ, կերաւ,
 երկու-երկու,
 կուկու... կուկու...
 Լաց էր լինում մա-
 րիկ Կրկուն:

3.

Էս միջոցին, դան, դան, դան, Ագռաւն տնց էր կենում էն
 հողմերով: Լսեց Կրկնի զացի ձայնը:

—Էտպէս տխուր ու դարհուրիկ
 Խնչ ես լալիս, Կրկու բուրիկ
 —Խնչպէս չը լամ, ա՛ սանամէր:

Աղւէսն եկաւ էն սրբամեռ,
 գրլիս էտպէս փորձանք բերաւ,
 ձագուկներս տարաւ, կերաւ,
 —Վոյ իմ աչքին, անխելք Կրկու,
 Խնչպէս ի զուր խաբել ես գու-
 սուտ խօսքերից չար Աղւէսի:
 Ո՞նց թէ սարը իմն է՝ կասի:
 Ո՞վ է տըւել էն լըրբին սար.
 սարն ամենքինս է հաւասար...
 Ո՞վ կը թողնի՝ վեր կոնայ նա,
 ամբողջ սարին գայ տիրանայ,
 անունը տայ սրբած կացնի,
 սրան, նրան սուտ վախեցնի,
 ու մինն էսօր, միւսը երէկ,
 ձագեր տալի ուտի մէկ-մէկ...
 Սե Գրողի էն տարածին
 ով է տըւել սրած կացին:
 Մին էլ որ գայ ու սպառնայ,
 մի վախենայ, քըշի զընայ:

Էտպէս տաւ Ագռաւն ու թռաւ գնաց: Ահա կրկին Աղ-
 վէսն եկաւ:

—Էս սարը իմն է,
 էս ծառը իմն է...
 Լաղիւ էր ասել, Կրկուն բնից գլուխը հանեց.
 —Սուտ ես ասում, դու խաբեբայ,
 անխիղճ գազան, անկուշտ, ագահ:
 Ո՞վ է տըւել հստեղ քեզ սար,
 սարն ամենքինս է հաւասար.
 Խնչ ես եկել, սուտ տէր դարձել.
 ես էլ՝ յիմար, ճիշտ եմ կարծել,
 ձագուկներս տըւել եմ քեզ...

Կորի, գընա, դու չար Աղւէս,
հերիք ինչքան սուտ ես խաբէ,
հիմի գիտեմ, չեմ վախում էլ.
կացին չունես՝ ծառը կըտրես,

—Ո՞վ ասաւ քեզ:

—Ագոաւն ասաւ:

—Ագոաւը. լաւ:

4.

Ու ագոաւի վրա բարկացած Աղւէսը պոչը քաշեց, հեռա-
ցաւ: Գնաց մի գաջառում սուտմեռուկի աւաւ, վէր ընկաւ, իր-
րե թէ սատկել է:

Ագոաւն էլ կարծեց՝ իրաւ սատկել է, թաւ եկաւ վրէն
վէր եկաւ, որ աչքերը հանի: Աղւէսը հափ, յոնկարծ բռնեց.

—Ղան-ղան, դան-դան,

Աղւէս աղա...

—Ա՛յ, դու կաւաւան, չարալեզու,

ոնց թէ Կրկին աօել ես դու՝

թէ ես կացին չունեմ սրբած...

Կացին չունեմ... դէ, հիմի կաց...

—Վան, քեզ մեղայ,

Աղւէս աղա.

եւ եմ ասել, չեմ ուրանում,
ինձ քըրքըրի, ինձ կեր հում-հում,
տո՛ւր՝ ինչ պատիժ սիրտդ կուզի,
բայց մի վերջին խօսքս լըսի:
Ես էն սարում, հէնց դէմ ու դէմ,
էնպէս մի թանգ պահուստ ունեմ,
որ չես գտնի դու քո օրում,
ոչ մի թառում կամ անտառում:
Ինչի՞ համար էն ահագին
գանձը կորչի հողի տակին:
Արի գնանք, հանեմ տամ քեզ,
էնքան ուտես, էնքան ուտես...

Թէ չը լինի ու սուտ գուրս գամ,
եւ հօ էստեղ միշտ կամ ու կամ...

«Գնանք, — ասաւ Աղւէսը: — Թէ կը լինի՝ շատ լաւ, թէ չի
լինի՝ էլի քեզ կուտեմ»:

5.

Գնացին:

Վերեկց թռչելիս Ագոաւը նկատել էր, որ մի թփում
պառկած էր գիւղացու շունը: Աղւէսին տարաւ, տարաւ, դուրս
բերաւ ուղիղ էն թփի վրա:

—Ա՛յ, — ասաւ, — էս թփումն է իմ պահուստը:

Աղւէսը ագահ վրա ընկաւ թփին. շունը վեր թաւ, կո-
կորդից բռնեց ու զրաւ տակին: Աղւէսը խեղդելով սկսաւ
խրխուլ:

—Ա՛խ, ես... ա՛խ, ես...

զգոյշ Աղւէս,

փորձանքի մէջ

ընկնեմ էսպէս...

Ա՛խ, անիրաւ,

դու սե ագոաւ...

—Ինչքան էլ որ լինի զգոյշ,
չարի առջև թէ վաղ. թէ ուշ
էս է պահած, Աղւէս աղա,
դան-ղան, դան-ղան...

Պատասխանեց Ագոաւն ու թաւ. ինքն էլ աղաւաւեց
ճրկուն էր:

71. Ծաղրկներ Երեկոյթը

ա.

Հա. աքւել էին ծաղրկները փոքրիկ մարգա-
գետի վրա՝ սարի լանջին, անտառի եզերքում:
Հաւաքւել էին բոլորը զարգարւած իրենց գոյն-
գոյն թանգագին զարգերով:

Այնտեղ էր սուսամբարը՝ կանաչ շրջա-
զգեստը հագին, մարգարիտները՝ սպիտակ
պսակները իրենց դեղին ցղակներին:

Այնտեղ էին բոժ. ման-
րը՝ սպիտակ աշխուժ ու
զւարթ. այնտեղ էր սիրի-սիրին իր կար-
մբաւուն գանգուր գլուխը ուղիղ պահած:

Յղածաղիկն էլ էր այնտեղ՝ դեղնա-
զուլի, փոքրահասակ. և անուշահոտ
կապուտաչւի մանուշակները, որոնք
խմբով մի թփի տակ քաշւած փսփսում

էին իրար հետ:

բոժոժիկ

Հապա զանազանները իրենց գոյնը
գոյն թաւիշ գլխարկներով ու վզները
նազանքով թեքած. հապա հպարտ, ցից
մեխակը՝ տաաճաւոր պսակը գլխին, կար-
միր կամ ճերմակ:

Եւ սպիտակ եղինջը՝ փարթամ տերե-
ւների ծոցում, և կապոյտ
անանուխը, և դեղին
պուլպուլն, որից շուտով

սատանի կառքերն են ծնւելու. բոլորն էլ
այնտեղ էին, սարի լանջին, անտառի եզեր-
քում, տմառւան այգ զով իրիկունը:

սիրի-սիրի

մանիշակ

շուշան

գազետնով. բոլոր ծաղրկները շնորհալի ողջու-
նեցին իրար ու պարերը սկսան:

Մի տեղ շրջան կազմած եայլի են բռնել,
պարում են, պարում միշտ նոյն տեղում. մի
ուրիշ տեղ կենտապար է: Նարգիզը իր երկայն

զանազան

իշն եռանդով պարում էին բոլորը:
Կապուտիկ պատառուկը թփերի
ու ոտների վրա էր մագլցել, որ տւելի
լաւ տեսնի: Մինչ ցածում տեսակ-տե-

մեխակ

Հէնց որ տնագին կազմու ետեից լու-
սինը երևաց և նրա արծաթի շողերը
ընկան փոքրիկ մարգագետնի վրա, ծաղիկ-
ները աւելի զւարթացան, լուսատուիկները
աւելի պայծառ վառեցին իրենց լապտերիկ-
ները ծառերի սաւերի տակ ու ծղոխներն
էլ աւելի եռանդուն սկսեցին իրենց նւագը:

Թ. Թե զեփիւռը զուրս
պրծաւ յանկարծ անտառի
ետեից ու վազ տւաւ մար-

վիզը պշրանքով թեքած իր գլուխն է ծամը
ուում թեթե ու սիրուն, և ամբողջ ցողունը
դողում է յուզումից:

Իսկ ինչպէս խելառ թրթռում էին կա-
պոյտ ու ճերմակ զանգակները՝ շարւած
իրենց երկար-բարակ ցողունին, ինչպէս
շուշանը նազանքով
շարժում էր կամաց
իր քնքուշ ճերմակ
զլուխը:

պատառուկ

անուխ

սակ խոտերն ու սէզերը ուրախութիւնից
ծափ էին ապիտ:

Գ.

Ֆանկարծ կտրւեց ծղրիդի նւագը
քամին յոգնած՝ թողեց ու քաշեց, ու
պտերը դադարեցին:

Եւ հնչեց սոխակի
քաղցր ու աննման եր-
գը նրգում էր մէկը:
Երգում էր ու գո-

լում դարնան գոգը, սարերի թարմու-
թիւնը, ծառ ու ծաղկի գեղեցկութիւնը:

Ծաղիկները յափշտակւած աղանջ էին
գնում անշարժ, անշունչ: Աղանջ էր դը-
նում ամբողջ անառնը, կարծես քարա-
ջած:

պուպու

Ահա լուսինը մտաւ
հանգիստ ամպերի ետեւը ու ծածկւեց. մութը
պատեց մարգագետինը, Բոլոր ծաղիկները
կախեցին իրենց ծանրացած գլուխները, փա-
կեցին իրենց յոգնած աչիկնե-
րը ու քուն մտան:

Անտառի խորքից լսւում
է միայն, հեռուն, սոխակի
մեղմ ու քնքուշ երգը. կար-

դանգակ

նա անուշ օրօր է ասում...

Արեւը ի՞նչ ծաղիկներ գիտես. նրանք ի՞նչպէս են
սարդարւած եւ ինչի՞ են նման:

Գրի՛՛ր ինչպէս քոյրը ծաղիկները լսում էին սոխակի երգը եւ
նրանք քուն մտան:
186

մարգագետին—դաշտ, հանդ:
փարթամ—շքեղ, հարուստ:
եռանդ—թափ, ուժ եւ աշխոյժ ոգեւորութիւն:
գեփիււ—բարակ քամի, հովիւ:
շնորհալի—շնորհ, գեղեցկութիւն ունեցող:
եայլի—կտր պար, շուրջ պար:
կենտապար—մենակ պար, մէկ հոգով:
ցօղուն—խոտի կամ ծաղկի բունը:
խելառ—գիծ:
պշրանք—զարդարանք:
յուզւել—հագուով անհնգասանալ:

1. Կարմրաւուն, դեղնաւուն, կանաչաւուն—ասան միւս
գոյներն էլ այս ձեով: Աւուն մասնիկը ինչ իմաստ է տալիս:

2. Հետեւալ բառերի արժանքները հանիր—մարգագետին,
եղածաղիկ, դեղնազլուխ, փոքրահասակ, անուշահոտ, կապու-
տաչւի:

3. Նւագը կտրւեց. ցաւը կտրւեց—ինչ մաքով է գործածւած
կտրւեց. Բե՛ր ուրիշ օրինակներ:

72. Գիշեր

Ննջել են բոլոր ծաղկուները մութ-մութ
անքուն հովերի սրբինգովն անուշ,
ննջել է արօտ, ննջել է նոճին,
ոտնուծոց արեւ բլուրներն հեռուն.
հանգիստ են հիմա հսկան ու ճրճին,
երազում թաղւած խնդում է առուն:

1. Ինչպէս կասես ուրիշ կերպ ծաղկուներ, ճրճի:

2. Նոճի—էլի ուրիշ ինչ տեսակ ծառեր գիտես, որ ամառ-ձմեռ
կանաչ են մնում:

3. Ի՞նչ տեսակ պառկելու են ասում ոտնուծոց անել:

73. Եղաշ պապը

ա.

Մեծերը ճանապարհում էին սարը, չորս տարեկան Խիստին լաց եղաւ, պահանջեց, որ իրեն էլ տանեն իրենց հետ. Հայրը կոպտութեամբ մերժեց.

— Ի՞նչ է, գլխներիս պատուհաս ենք տանում քեզ էնտեղ. մինը պիտի, որ բան ու գործ թողած քեզ պահի:

Խիստին աննկարգրելի սուգ-շիւան բարձրացրեց.

— Ես էլ եմ գալիս սարը, ինձ էլ տարէք...

Ու գոյգ թաթիկներով պինդ կպաւ ջորու կապից:

Բարի հօրեղբայրը, որին Խիստին «մեծ հայրիկ» էր ասում, գիշեց նրա թախանձին ու վերցրեց իր հետ, հարցնելով կառակով.

— Բան կանե՞ս էնտեղ:

— Հա, — պատասխանեց Խիստին:

— Ի՞նչ կանես:

— Խոտ կը հնձեմ:

— Ի՞նչով կը հնձես:

— Ճիւղտով:

— Ճիւղտով խոտ հնձողը սարը կը գնայ բա՛. ճիւղտով չեն հնձում խոտը, ա՛ խելքի բան, գերանդով են հնձում. ասա՛ գերանդով կը հնձեմ:

— Գերանդով կը հնձեմ, — թոթովեց Խիստին:

— Լաւ, ապրես, որ էտէնց դոչաղ ես: Էլ ի՞նչ կանես, ա՛ ամբողջաւ տղամարդ, մի ասա տեսնեմ:

— Էնա մեր խոտը կը հնձեմ էլի, — ասաց Խիստին ու վերսկըսեց լացը, կարծելով որ հօրեղբայրը մերժելու է վերջի վերջոյ.

Բայց նա չը մերժեց. նստեց ջորու վրա, Խիստին առաջին գրեթե ու ճանապարհեց, ու չը գարձնելով եղբոր հովառակութեանը:

բ.

Սարում հէնց առաջին օրն էր: Իրենց խոհարարից Խիստին հայեացքը դարձրեց դէպի դիմացի ամենից բարձր գագաթը նայեց, նայեց վիթխարի սարին ու դառնալով հօրեղբորը, հարցրեց.

— Մեծ հայրիկ, էն ո՞վ է:

— Ո՞վ, մատաղ:

— Էն է, էն. հրէն է:

Հօրեղբայրը մնաց տարակուսած. կարծում էր, թէ նա մտրդ է մատնանշում: Վերջապէս հասկացաւ մի կերպ, որ Խիստին Եղաշ սարն է ցոյց տալիս:

— Հա, է՛ն, պա՛, պա՛, պա՛, պա՛, պա՛, բա՛ դեռ գիտում չես էն ո՞վ է, — ասաւ հօրեղբայրը, — էն Եղաշ պապն է, մատաղ, Եղաշ պապը:

— Ո՞ւ՛մ պապն է:

— Սարերի պապն է, սարերի պապը:

— Բա՛ մեր պապը չէ՞:

— Մեր պապն էլ է, բա՛, մեր Եղաշ պապն է:

Խիստին հայեացքն ուղղեց դէպի Եղաշը ու դիտեց զարմանալի պապին ոտից մինչև գլուխ. նայում էր ապշած, զարմացած անչափ:

Կր՛ին դառնալով հօրեղբորն ասաց.

— Եղաշ պապն էնտեղ ի՞նչ է անում, մեծ հայրիկ:

— Նստած է, մատաղ, հանգստանում է:

— Շատ է բան արե՞լ:

— Բա՛, ի՞նչքան է բան արել խեղճ Եղաշ պապը, ի՞նչքան. իսկի գիտում չես. էս խոտերն ու ծաղիկները ողջ նա է սերմել. էն արտերն էլ է նա սերմել, հրէն է, էն սիրուն արտերը. համ էլ ջրել է, ջրել գիշեր-ցերեկ ու էսենց բուսցրել... Բա՛, լաւ, բարի պապ է Եղաշ պապը. բան է արել, բան, յոգ-

նել է ու հիմի էլ նստել է հանգստանում:

— Գնում եմ Ելզաշ պապի կուշտ, —ասաւ յանկարծ Խիստին, լացի եղանակով:

Պարզ էր, որ եթէ չը տանէին նրան էն զարմանալի պապի կուշտը, լաց է լինելու:

Հօրեղբայրը, չուզենալով գործից ընկնել, չը լսելու դրաւ նրա պահանջը:

Բայց նա կրկնեց մի քանի անգամ, ձգելով հօրեղբօր փոշից ու զերջն սկսեց բարձրաձայն լաց լինել:

— Գնում եմ Ելզաշ պապի կուշտ...

— Դէ գնանք, մատաղ, գնանք տե՛նենք Ելզաշ պապին, — ասաւ հօրեղբայրը, վայր դրեց գերանդին ու, շալակելով Խիստիկին, ճանապարհեց դէպի Ելզաշի լանջերը:

— Լաւ խէր կը տաս մեզ, եթէ բան ու գործդ էտ շինես:

— ասաւ նրա ետեկց եղբայրը, շորունակելով իր հունձը:

Գ.

Խիստիկի տրամադրութիւնը զւարթացաւ իսկոյն:

— Մեծ հայրիկ, — ասում էր Խիստին, — Ելզաշ պապը ինձ բնշ պիտի տայ:

— Մաղիկ, — պատասխանում էր հօրեղբայրը:

— Մին էլ բնշ:

— Մառը ջուր:

— Մին էլ բնշ:

— Բա, ծաղիկն ու սառը ջուրը քեզ հերիք չեն:

— Մին էլ բնշ, — կրկնեց Խիստին իր հարցը:

— Հա, պահ, մտիցս ընկել էր. մին էլ մորի, կարմիր անուշ մորի:

— Մեր Լուսիկին էլ պիտի տամ:

— Հա:

— Մեր Մարգարիտին էլ:

— Հա:

— Բա մեր նանին:

— Նանին էլ պիտի տայ:

— Բա մայրիկին:

— Մայրիկին էլ:

Խիստին թւում էր բոլոր տնեցիներին, տան ծառաներին անգամ ու հարցնում՝ բոլորին էլ Ելզաշ պապը կարմիր անուշ մորի է տալու արդեօք:

Հասան Ելզաշի լանջերին: Հօրեղբայրը, վայր դնելով Խիստիկին շալակից, ասաւ.

— Դէ, էս էլ քեզ Ելզաշ պապը:

Նրանք երկուսով սկսեցին ծաղիկներ և մորի քաղել: Խիստիկին աւելի հետաքրքրում էր քաղցր համեղ մորին. և Ելզաշ պապին այնչափ սիրեց, որ չէր ուզում իրենց խոհարարը վերադառնալ: Վերջապէս հօրեղբայրը մի կերպ համոզեց նրան՝ չէ՛ որ պէտք է բան անել այնտեղ խոհարարում, պէտք է խոտ հնձել, որ ձմեռը գոմէջն ուտի ու կաթը, սեր ու մածուն տայ նրան, Լուսիկին էլ տայ, Մարգարիտին էլ, Փառիկին էլ. բա, որ խոտ չըլի, գոմէջը սոված կը մնայ ու կը ցամաքի....

Խիստիկը շատ լուրջ կերպով լսեց այդ պատճառաբանութիւնը ու վերադարձաւ իրենց խոտհարքը հօրեղբօր շալակին՝ ծաղիկի ու մորու փնջերը ձեռքին:

— Ելզաշ պապն է տւել է — ասաւ նա, ցոյց տալով փրնջերը հօրը, որ մոայլ աշխատում էր:

— Աչքներս լոյս, որ դու էստեղ էտէնց պապ ես գտել քեզ համար, — ասաւ հայրը, չը նայելով Խիստիկի դէմքին:

Օրը շատ ուրախ անցաւ Խիստիկի համար:

Խաղում էր, խաղում ու յանկարծ կանգնում, բռնում հայեացքը Ելզաշ պապի վրայ, նայում, նայում անշարժ, լուռ զարմանալի պապին ու դառնում հօրեղբօրը հարց ու փորձով: Հարցնում էր՝ երբ է տեղից վեր կենում Ելզաշ պապը, երբ

է քնում, թնչ է ուտում, ճրտեղ է Նլգաշ պապենց տունը,
հօ չի թակել իրեն, եթէ շատ մորի քաղի...

Հօրեղբայրը մի առ մի պատասխանում էր նրա հարցե-
րին, շարունակելով հնձել խոտը:

Հետևեալ օրից՝ նրա բանն ու գործը Խիստիկին Նլգաշ
տանել բերելը դարձաւ:

դ.

Երրորդ օրւայ երեկոն էր: Պատրաստւում էին ընթերցու
ու պառկել քնելու, եւր Խիստին յանկարծ լրջացաւ ու լացի
եղանակ տալով ձայնին ասաւ.

—Նլգաշ պապի ծոցումն եմ բռն ըլում:

—Ըհը՛, էտ էր պակաս. դէ գնա՛, — ասաւ հայրը, դառնալով
եղբօրը, որն այնպէս ձեացրեց, թէ չը լսեց Խիստիկին:

Նա կրկնեց իր ասածը ու տեսնելով, որ քառականջի են
առիս, սկսեց լաց լինել, ասելով.

—Նլգաշ պապի ծոցումն եմ բռն ըլում. ը՛, ը՛, ը՛, ը՛,...

Հայրը բղաւեց վրան: Խիստիկը մտաւ հօրեղբօր թևի տա-
կը ու շարունակեց իր լացը, պահանջելով որ Նլգաշ պապի
ծոցը տանեն իրեն՝ այնտեղ քնելու:

Հարևանները լսեցին ու միջամտեցին.

—Որ Նլգաշն էտ մարդի համար պապ էք դարձրել, ինչ
ուզում է՝ կատարեցէք, թողէք էտ երեխէն Նլգաշ պապից իր
մուրազը առնի: Գնացէք նրա լանջերին գիշերեցէք. հեռու չի
հօ: Դրա խաթրին մենք էլ կը գնանք:

Հուսիկներ իրենց հարևաններով քոչեցին Նլգաշի լանջե-
րը և գիշերեցին այնտեղ:

Խիստիկի բէֆին ք.ֆ չէր հաս ում:

Երբ պառկեցին քնելու, կպաւ հօրեղբօր կրծքին, հարցնելով.

—Մեծ հայրիկ, Նլգաշ պապի ծոցումն եւք բռն ըլում
հիմի:

—Հա՛, — պատասխանեց հօրեղբայրը

—էգուց էլ պիտի էստեղ բռն ըլինք:

—Հա:

—Նլգաշ պապը կռիւ չանիլ բա՛:

—Չէ՛. քեզ հետն ա հնց կռիւ կանի. նա քեզ շատ է սիրում:

—Մեր Հուսիկին էլ է սիրում, — հարցրեց, մտաբերելով
իր բոյրիկներին:

—Հա:

—Մեր Մարգարիտին էլ:

—Հա:

—Մեր Փառիկին էլ:

—Հա:

Խիստիկը էլ հարցեր չը տուց:

Նրա մշտեց լսեց յանկարծ, քնի դիրկն ընկաւ Նլգաշ
պապի ծոցում ու մինչև լոյս մուշ-մուշ քնեց:

Մինչև սարից տուն քոչելն ստիպւած էին գիշերել Նլգա-
շի լանջերին:

Մի երեկոյ Խիստին հարցրեց.

—Բա Նլգաշ պապի մօրուքը ուր է:

—Նլգաշ պապի մօրուքը էս խոտն է է, էս խոտը,
էս որ վրէս նստած ենք, — ասաւ հարևաններից մէկը. — ծաղիկ-
ներն ու մօրին Նլգաշ պապի մօրիցն ես քաղում ամեն օր:

Շաբաթ օրը քոչեցին սարից: Կէսօրից յետոյ Խիստիկը
վերջին անգամ այցելութեան գնաց Նլգաշ պապին, հօրեղբօր
շալակն ելած: Նրանք մի սին ծաղիկներ քաղեցին, ամենից
շատ եղած ծաղիկ. մօրի էլ քաղեցին: Փռչեր հիւսեցին՝ տան
բոլոր փոքրիկների ու մեծերի համար, որոնց անունները մին-
մին թւում էր Խիստիկը ու պահասջում, որ իւրաքանչիւրի
համար առանձին փունջ լինի, ամենից մեծն ու սիրունը մեծ
նանի համար, որին Խիստիկն իր մայրիկից աւելի էր սիրում:

Նրա պատրաստում էին ճանապարհել Նլգաշի լանջե-
րից, Խիստին դարձաւ հօրեղբօրն ասելով.

—Մեծ հայրիկ, Նլգաշ պապի մօրուքէն պաշմ:

—Հան, մատաղ, պաշի, մի լաւ պաշի, —ասաւ հօրեղբայրը, —է, մին էլ եկող տարւայ ամառը պիտի գանք Նիդաշ պապի կուշտը: Իմ մտից ընկել էլ, թէ ասեմ պաշի, բն: Մեր Նիդաշ պապն է ախր: Էս սարերը պահի պիտի էստեղ:

Խիստիկը թեքեց ու պաշպշորել սկսեց Նիդաշի խոտերն ու ծաղիկները:

Գրիբը՝ Նիդաշ պապը ի՞նչ գործեր է արել եւ ի՞նչ տաւ Խիստիկին:

Գրիբը՝ ի՞նչպէս Խիստիկը վերջին օրը քաժանեց Նիդաշ պապից: Գատմիբը՝ ի՞նչպէս պատմեց այս ամենը Խիստիկը ընքը մի քանի տարի յետոյ դասարանում, երբ արդէն աշակերտ էր:

պատուհաս — պատիժ:

սուգ ու շիւան — լաց ու կոծ:

թախանձ — խնդրանք, աղաչանք:

պատճառաբանութիւն — բերած պատճառներ:

բեկեղ — մեխել, ցցել:

քառականջի տալ — խուլ-ախանջ ձեռնալ, սուտ խուլ ձեռնալ:

մուրադ — փափագ, սրտի ցանկութիւնը:

խաթը (թուրք.) — սէր ու պատիւ:

1. Մատնանշել — ասան արմատները:

2. Ի՞նչ տակ է գործից ընկնել, հօրեղբայրը չը լսելու դրաւ, գոմէշը ցամաքել է, բէֆին բէֆ չէր հասնում:

3. Սարի գազաթը, սարի լանջը, սարի ստորոտը (փէշը) փրձաներն են:

74. Դաշտ

Այ, իմ դաշտ արձակ,

արձակ-ընդարձակ,

փուել ես, իմ դաշտ,

փուել տարածել,

փուել տարածել,

սե ծովին հասել:

Քեզ հիւր եմ եկել,

եկել եմ ոտով,

մենակ չեմ եկել,

եկել գերանդով:

Կէս օրւայ քամի

փչիր իմ դէմքին,

հով արա, շարժիր

դաշտը ահագին:

Զընգան, գերանդի,

շողան ետ, առաջ,

աղմկիր, պառկիր,

այ, հնձած կանաչ:

Ծուէք, ծաղիկներ,

կուացէք գետին,

խոտի հետ ձեզ էլ

կտրեց գերանդին:

75. Օրհնւի քո սարը

Սարի ստորոտում աղբիւր էր բղխում:

Մարաւ ճամփորդը խմեց աղբիւրից ու ասաւ.

— Օ՞հայ, սիրտս հովացաւ: Օրհնւի քո սարը...

Սարի լանջերը կանաչն էր ծածկել:

Ոչխարի հօտը արածեց թաւիշ խոտը, նստեց որոճաց.

— Օ՞հայ, կերանք, կշտացանք: Օրհնւի քո սարը:

Սարի փեշերին անտառ էր բուսել:

Խղճուկ պառաւր ցախը հաւաքեց, կապեց ու ասաւ.

— Շէն մնաս, անտառ: Օրհնւի քո սարը...

Սարի կուրծքը լիքն էր հանքերով:

Բանւորը մուրճով քանդում էր հողը, հանքերը հանում ու տսում.

— Ի՞նչ հարստութիւն... Շէն մնաս, այ սար...

Սարի գազաթը երկինք էր հասել:

Արձիւր եկաւ, նստեց գազաթին, նայեց չորս կողմն ու ասաւ.

— Ես բուն կը գնեմ բարձր գազաթիդ: Օրհնւես, այ սար:

Ն կարագրի՞ր՝ այս սարը:

76. Կեսօրին

Մեր գիւղից վեր մինչեւ էսօր
կայ ուենի մի սրգւոր:
Մեծ անտառից նա զատւած,
մարդու կացնից ազատւած,
կանգնած է դեռ ու շոգին
հով է տալի մըշակին:
Գիժ, լեռնային մի վտակ
խոխոջում է նրբա տակ,
խաղում, կանչում մարգերին:
Էն առակում, կէսօրին,
երբ որ շոգից նեղանում,
գրնում էինք, յողանում,
խաղում էինք, վազիվում
գոյնգոյն մանրիկ աւազում,
կամ հետեւում հեիհե
թիթեռնիկին ոսկեթև,
ու միշտ յոգնած ժամանակ
նըստում էն հին ծառի տակ:

Պատմի՛ր՝ դու ինչպէս, ճիշտն էլ մի՛ հետեւ լողանում ա-
մառը:

զատել—բաժանել, առանձնացնել:
հեի-հե—հետևի, արագ շունչ քաշելով:

1. Լողանալ—լող տալ—ինչ տարբերութիւն կայ:
2. Գոյն-գոյն, տեսակ-տեսակ, պէս-պէս—ինչ տեսի է:
3. Խաղ անել—խաղալ, պաշ անել—..., կատակ անել—...,
ծաղր անել..., բաց անել..., վար անել—..., բըշ անել—...
4. Թիթեռնիկ ոսկեթև—էլ ինչ տեսակ թև ունեցող թիթեռ-
նիկ:

77. Աղբւրը

Սարի լանջին, ժայռի տակ,
ջուր էր բրխում սառնորակ,
ու ցրելով խօտերում,
ի գուր ճահիճ էր դառնում:

Նրա առջև մի խոր գուշ
շինեց հովիւն ու անուշ
խաղ ասելով նա տարաւ
ջրեց հօտը իր ծարաւ:

Պախրէն անցաւ էն սարից՝
շոքից հանած չոր լեզուն.
կուշտ-կուշտ խմեց աղբւրից,
ապա նայեց Աստրծուն:

Անցւորն եկաւ տօթակէզ,
սառն աղբւրին որ հասաւ,
զլեարկն առաւ ու չոքեց՝
խմեց, սիրտը հովացաւ:

Ու տըլաւ իր օրհնանքը
անցւոր մարդը էն բարի.
«բո շինողի օր-կեանքը
ջրի նըման երկարի...»:

սառնորակ—սառ:

գուշ—մի կտոր փորած դաշտ:

պախրա—եղնիկ:

խեղդ-շոք—խեղդող շոք, տօթ:

78. Մոռ քաղաքու

1.

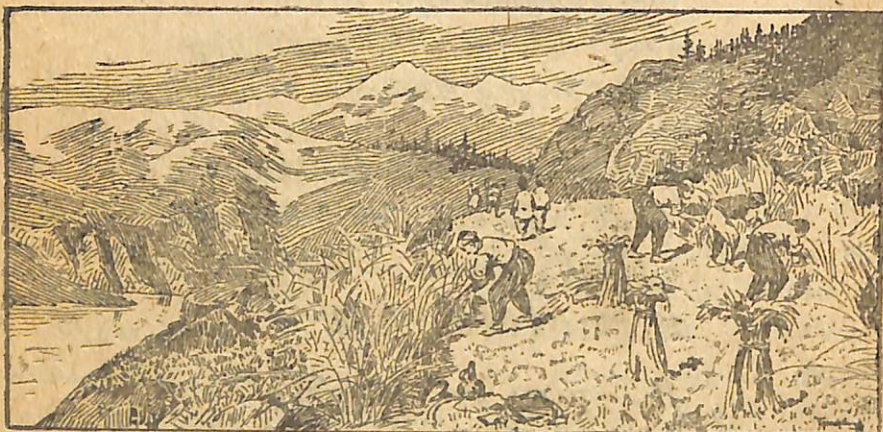
Եղբայրներս իրենց ընկերների հետ խօսք էին կապել գնան մոռի: Այնքան արի, որ համաձայնեցին ինձ էլ հետնե-
րը տանեն:

Յուզիսի կէսն էր: Մորին արդէն վերջացել էր. մոռն էլ գտնուում էր միայն աւելի բարձր տեղերում:

Արևը հազիւ էր գլուխը հանել դիմացի սարի ետեից, երբ մենք ամարանոցները թողինք: Շարունակ պիտի բարձրանա-
լինք:

Շուտով հասանք վերի արտերին:

Այնտեղ հունձը դեռ նոր էին անում: Գիւղացիք կեռ ման-

գաղները ձեռներին, անընդհատ կռանում էին, հնձում, գրկի մէջ հաւաքում, ապա խուրձեր կապում ու ցից կանգնեցնում:

— Բարի աշողում, — ողջունեցինք մենք:

— Աստծու բարին, — պատասխանեցին հնձորները միա-
ձայն: Մէկը նրանցից բաժանւեց և մի մեծ խուրձ բարձր
պահած՝ մօտեցաւ մեզ: «Փէշքէշ է», — կանչեց նա:

Եղբայրս սև փող տւաւ նրան, ու առաջ անցանք:

Շաւիղը աւելի սեպ էր դառնում և հեռագիտէ անյայտա-
նում թուփերի մէջ:

Մէկ էլ ետ նայեցի:

Ճածում երևում էին գիւղերը գետնափոր տներով. տեղ-
տեղ միայն կարմրին էին տալիս կղմինդրով ծածկւած տա-
նիքները: Մայլի ճամփան ուր-մուր ձգւում էր գիւղերի մի-
ջով: Դաշտերում և արտերում շարքերով բազում էին խո-
տի դէզերն ու ցորենի կիտուկները. մէջէմէջ գորգերի նման,
սկին էին տալիս նոր վարած ցելերը: Հեռում, դիմացի սա-
րի անտառի միջից, մի ծուխ էր բարձրանում վեր. ամխա-
րարները ամուխ էին այրում:

2.

Շաւիղը կորցրինք: Մագլցում էինք, թուփերից բռնում,
իրար ձեռք տալիս, իրար վեր քաշում, ժայռից ժայռ բարձրա-
նում. վերջապէս տեղ հասանք:

Ինչքան մոռ կար: Թուփերը կարճրել էին: Իսկոյն ցրե-
ցինք և ազահովիթեամբ սկսեցինք ուտել հիւթալի պտուղնե-
րը ու հաւաքել զամբիւղների մէջ: Իրար հրում էինք, ձգում
էինք փշոտ ճիւղերի մէջ, ձեռներս շանգոում, չիժաղում, եր-
գում, շւացնում:

Չ, նկատեցինք էլ՝ թէ ինչպէս մեր զամբիւղները լցե-
ցին: Թարմ տեղներով ծածկեցինք ու ճամփայ ընկանք:
Որոշեցինք իջնել սարի միւս լանջով:

3.

Ծառերը աւելի ու աւելի խտանում էին և վիթխարի դառ-
նում: Աստառի զովութիւնը անչափ ախորժալի էր: Յանկարծ
երեսներիս դիպաւ ջրի խոնաւութիւնը: Զրկէժի քաղցր ջա-
ռաչը սկսեց խառնել տերևների սօսափիւնի ու թռչուննե-
րի կանչերի հետ:

— Գետակը, գետակը... Տղերք, ապա տեսնենք՝ ո՞վ աւելի
շուտ կը հասնի...

Բալորս էլ սկսեցինք ցած վազել: Եջըր դժւար էր. Ոտնե-

բըս սահում էին, ամուր բռնում էի ծառերի բնից ու թփերից, որ չը լինի թէ թափեմ զամբիւղներս:

Քարքարոտ ձորի խորքում կայտառ թռչկոտում էր լեռնային վտակը: Զամբիւղներս արևի շողից թաքցրի մի թփի տակ ու քարից քար ցատկելով հասայ ընկերներինս: Շրջակայ քարերը շուտով ծածկեցին մեր գոյնզգոյն շապիկներով, գուլպաներով, գլխարկներով: Գրեթէ միաժամանակ թափեցինք ջուրը:

Յրտից ճչացի: Գողում գոչում էինք, իրար ջուրն էին կոխում, սրսկում, ջրի տակն էինք սուզում, մէջքի վրա ձգում, դուրս վազում ափը, նորից վտակի մէջ թռչում:

անցնում ջրվեժի տակ ու փրփուրի մէջ պտուկում: Մեծերը նկատեցին, որ ես ցայտերից շատ էի վախենում, բոլորն էլ ինձ վրա յարձակեցին ու ջուր էին ածում աչքերիս, բերանիս, ականջներիս: Շնչալիտուր դուրս պրծայ, ջրի միջից, վազեցի հեռու, նստեցի մի մերկ քարի գլխի ու սկսեցի արեւի տակ տաքանալ: Յետոյ կամացուկ մօտեցայ, շորերս արագ հաւաքեցի ու փախայ լողացողների մօտից:

Այնպէս թեթա էի զգում ինձ լողանալուց յետոյ: Ախորժակս բացել էր: Շտապեցնում էի ընկերներինս, որ դուրս գան նստենք ճաշի:

Մեր բերած մթերքը շարեցինք կանաչ խոտերի ու լայն տերևների վրա, ծառերի խիտ սողաթի տակ և ճաշ արինք: Մտաւում էինք թէ չէ, վաղ էինք տալիս ցած վտակի մօտ, այնտեղ քարի տակից բղխում էր մի սառնորակ աղբիւր: Կռանում էինք ու հէնց ճիշտ ակնից ջուր ծծում...

Ճաշից յետոյ, երբ բոլորը դէս ու դէն ցրեցին, ես ձգեցի մի հաստարմատ թիկու տակ կանաչ խոտի վրա: Անտառը լցած էր մեղմ ձայներով, երբեմն հովը սրւսրւացնում էր տերևները: Իսկոյն ընեցի, առաւօտը շատ վաղ էի դարթնել...

4.

—Հէյ, հէյ, ժամանակ է, ժամանակ է,—կանչում էր մեր ուղեցոյցը:

Քնից վեր թռայ...

Արեւ արդէն իջել էր, երբ սկսեցինք մօտենալ մեր գիւղին: Խրճիթների բակերից բարձրանում էին ծխի սիւններ, քամին կալերից դարմանի փռչին տանում էր հեռու. նախի՛րը մանում էր գիւղը: Գիւղում աղմուկ էր. հորթերը բառաչում էին, շները հաչում, օղի մէջ գիւ ծղրտալով ծիծեռնակների խմբերը սուր սլանում էին և պտոյտներ անում:

Մտանք գիւղը: Աղբիւրի մօտ հաւաքւել էին հարսներն ու աղջիկները՝ սափորներով, կժերով:

Մայրիկս սպասում էր մեր ամառաբանոցի պատշգամբում: Վաղեվազ ելալ, սանդուղքի աստիճաններով ու ամբողջովին կարմրատակած, մեկնեցի իմ գամբիւղները:

—Մայրիկ ջան, տես, ինչքան մոռ եմ բերել քեզ համար:

Գրի՛ր՝ ինչպէս էին երեխաները մոռ հաւարում, կամ ինչպէս երեկոյան տուն էին վերադառնում:

Գատմի՛ր՝ ինչպէս դու զնացել էիր մոռ, մորի կամ մոռ հաւարելու, Սրբ, համ հետ:

մապլցել—ճանկերով բռնել ու բարձրանալ:

մանգաղ—քաղ անելու գործիք:

կեռ—կտր:

փէշէշ (թուրք.)—հւէր:

խուրձ—մի կապուկ խոտ կամ ցորեն:

ռեպ—ցից, դիք:

կղմինդր—կրամիտ, տանիքները ծածկելու բարակ աղիւտներ:

կիտուկ—փոքր կոյտ:

ցել—նոր վարած հող:

շաւիղ—նեղ, բարակ ճամփայ:

հիւթ—պողի շուրք, մսի շուրք:

վ թխարի—շատ մեծ, ահագին:

սրսկել—շուր ցանել:

ցոյտ—շի շիթ, շի նետուած կաթիլ:

մթերք—պաշար, թէ հում, թէ պատրաստի:

1. Տղաները իրար հետ խօսք էին կապել—լինչ տեսել է:

2. Գետնափոր, շնչակտուր, հաստարմատ, ուղեցոյց—գործարմաները և բառերի միտքը բացատրիր:

3. Մէկին հրել, բոթել, մղել, քշել—լինչ տարբերութիւն ունեն:

4. Էջը—հակառակը ելք: Լինչ արժատներից են:

79. Չանասէր հնձորներ

Ալէքսանն

ու իր տասնեկինը փեսան,

քսան գերանդի,

քառասուն յեսան,

նստեցին

սրեցին,

կերան, խմեցին,

պառկեցին, ընեցին,

քաղեցին,

փոցխեցին,

կապեցին.

բարդեցին,

վերջին անգամ որ համրեցին,

տեսան՝

բարդից պակաս էր քսան.

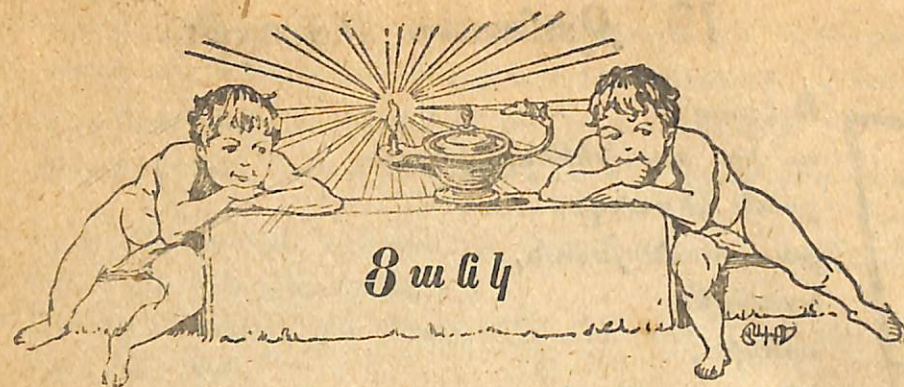
ձշմարիտ «չանասէր» հնձորներն ինչպէս կանէին:

յեսան—գերանդի՝ սրելու քար:

մէկ բարդ—քսան խուրձ:

բարդել—բարդեր գրգել:

Ցանկ

1* Ամենից լաւ տունը	3
2. Առաջին դասը, ըստ Ամիչիսի	5
3* Վեր կաց, Գ. Մելոյեանի (կրճ.)	7
4. Փոքրիկ ձիավար, Բաժժի	7
5* Այգեկութ	9
6. Դեղձ	10
7* Գլղացին ու ծառը	11
8. Զախորդ Փանոսը	12
9* Տրեաթափ	16
10. Կոշիկ սրբող Թոմասը	17
11* Աշուն, Պահարէի	18
12. Հերոսը, ըստ Տագորի	19
13* Մայրը, ըստ Պէշէնի, Թարգ. Աթ. Խնկոյեանի	22
14. Գլանքի կարօտ	23
15. Պառաւի կատուն	24
16* Կոյրերի կարծիքը	26
17. Ռոբինզոն	27
18* Աղւեսը	36
19. Վայրենին ու նամակը	38
20* Ժամանակը, Դ. Դեմիրճեանի	40
21. Բարը	40
22. Երկու հարուստ	43
23* Ճորնատէրի ու չաղացականը, Աթ. Խնկոյեանի	44
24. Ամենալաւ վկայականը	46

25* Մկների ժողովը, Ա. Խնկոյեանի	48
26. Բեռի Սիմօնի նապաստակը	50
27* Ճգունն ու մրջիւնը, Ա. Խնկոյեանի	54
28. Բաջ Նազարը	55
29. Ասիւծի երազը	64
30* Երազ, Լ. Հայրապետեանի	65
31. Կապիկը	66
32* Կռունկն ու սագը, Ա. Խնկոյեանի	69
33. Բորը	70
34* Դեղձանիկն ու տատրակիկը, Ա. Խնկոյեանի	75
35. Աշերտ Օանը	75
36* Գարուն, ամառ, Պահարէի	78
37. Զնագնդի, Սիմակի	79
38* Պոչատ աղւեսը Ա. Խնկոյեանի	82
39. Գրագրի տղան, ըստ Ամիչիսի	83
40* Բուն, Դ. Դեմիրճեանի	88
41. Աբու Հասանի յաշիկները	89
42* Առան ու աղւեսը, Ա. Խնկոյեանի	94
43. Առաջին ձնծաղիկները	95
44* Ծիծեռուակ, Գ. Բաթիպայի	97
45. Հրաշալի հատիկը	98
46* Փոքրիկ երկրագործ, Ժողով	100
47. Իր զլխի տէր կատուն, ըստ Կիպրինկի	101
48* Փակած ու ազատ, Լ. Մանուշեանի	109
49. Արեւի մօտ, Ա. Խաչակեանի	109
50* Հսկան	112
51. Ծինն ու ապառաժը, ըստ Վ. Փափագեանի	117
52* Սունկի ծառնդը	119
53. Զատիկ, ըստ Պ. Պոռնեանի	120
54* Գարուն առաւօտ	121
55. Մայրը	123
56* Գառն ու գայլը, Ա. Խնկոյեանի	124

57. Սրտոտ տղան	226
58* Ճանճ, Ա. Խնկոյեանի	230
59. Թաւամազ մեզուն	130
60* Ծաի հարսնիքը, Դ. Դեմիրճեանի	134
61. Ալանն ու Շրւանը, Սիմազի	135
62* Գորտն ու կովը, Ըստ Ա. Խնկոյեանի	137
✓ 63. Սուտղի որսկանը	138
64* Գորտն ու աղաւը, Ա. Խնկոյեանի	140
65. Ազաւանքի յարձակումը, Շուշանիկ Տէր-Նիկողոսեանի (կրճ.)	140
66* Մայիսը, Լ. Հայրապետեանի	143
67. Մեր կռուկը, Նւարդ Քիւրքճեանի (կրճ.)	144
✓ 68* Ճնճղուկներ, Ժողով	146
69. Սկիւռը, Թարգ. Ա. Խնկոյեանի	147
✓ 70* Չարի վերջը	148
71. Ծաղիկների երեկոյթը	154
72* Գիշեր, Դ. Դեմիրճեանի	157
73. Ելդաշ պապը, Ստ. Տէր-Աւետիքեանի (կրճ.)	159
74* Դաշտ, Կոյցովի, Թարգմ. Ա. Խնկոյեանի	164
75. Օրհնւի քո սարը, Ա. Խնկոյեանի	165
76* Կէսօրին	165
77* Աղբիւր	167
✓ 78. Մոռ քաղելու	168
79* Ջանասէր հնձորներ Ժողով	173

Մեր հեղինակութիւնները, մեր կազմած յօդաւանները, մեր Թարգմանութիւններն ու փոխադրութիւնները ստորագրութիւն չեն կրում:

2013
368.5

